

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

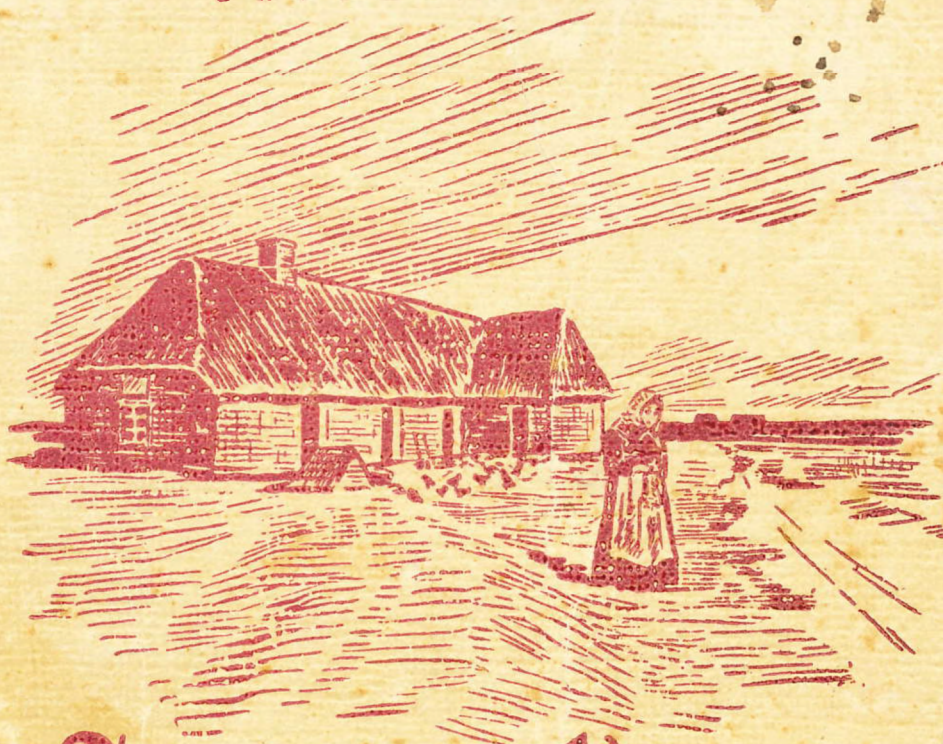
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

JEPPE HEJBØL

Ansager Sogns Historie

Skovhøvd sognearhiv

Stenderup gamle Mølle

STENDERUP DISTRIKT

Denne By, den østligste Del af Ansager Sogn, har altid dannet en afgrænset Del for sig selv; den har da ogsaa i Tidens Løb været betragtet som noget for sig selv, skønt den altid har haft fælles Styrelse med det øvrige Sogn. Da forskellige Vandløb gennemskærer Byens Jordtilliggende, har Bymarkerne og siden Bebyggelserne haft forskellige Navne. Syd for Aaen: „Søndermarken“ og „Mølgaard Hede“. Mellem Aaen og Sønderbæk: „Østerby“. Mellem Sønder- og Nørrebæk: „Krogager“, og Nord for Nørrebæk: „Nørre Hede“ og „Vesterby“.

Jordbunden er overalt Sandmuld, dog stærkt varierende i Bonitet. Enkelte Steder er Mulden lerblandet eller har Lerunderlag, saaledes f. Eks. ved Kirkebyen, hvor der findes en Del Ler, og desuden findes her gode Mergellejer.

I Egnen her, hvor de mange Vandløb enten støder sammen eller er tæt samlede, har den første Bebyggelse da ogsaa fundet Sted, maaske paa Grund af Fiskene i Vandløbene eller de græsrige Engdrag.

* * *

Det er interessant at lægge Mærke til de næste to Siders Fortegnelser over Ejendommene 1664 og 1819. Det samme Antal Gaarde findes i dem begge, kun er der kommet nogle nye Boelsteder til som Bemsig og Kølskevad. I Fortegnelsen over Gaarde i Sognets enkelte Byer i Aaret 1800 nævnes de samme 15 Gaarde, og ligeledes i 1762. 1850 var Tallet forøget med 7 til 22.

Men man ser, at i 1664 er flere af Gaardene lagt sammen to og to, samt at nogle beskrives som helt øde. Det maa vel nok være Ødelæggelserne og Plyndringerne under Svenskekrigen 1658—59, der endnu ikke er blevet oprettede. Det har vel været her som i Vorbasse, hvor Beboerne flygtede ud i Moserne, hvor de boede i Jordhuse, medens Fjenderne plyndrede og afbrændte Huse og Gaarde, eller som Beboerne i Sdr. Omme, der flygtede til Sdr. Felding, hvor de var beskyttede af Lensmanden paa Lundenæs. Han synes bedre at have kunnet skaffe sig Respekt hos Svenskerne saavel som hos vore „Hjælpere“, Hannoveranerne, der vist plyndrede mindst lige saa slemt som Svenskerne. Det var vel ogsaa som Belønning for sin Beskyttelse af Bønderne paa sin Egn i de vanskelige Tider, at han fik sit Len eller Amt forøget med Øster Horne Herred, der først ved Resolution af 4. Septbr. 1793 kom tilbage til Ribe Amt. Han har da skullet skaffe Oplysning om Herredets Tilstand som Indberetning til Kongen, og denne Fortegnelse er en Del deraf.

Hvor hurtigt Egnen nogenlunde forvandt Følgerne af disse Hærgninger, vides vel ikke; men ifølge Fortegnelsen af 1664 synes alle Gaarde at have været under Fæste. I 1765 nævnes fire som Selvejrgaarde, og ved Udskiftningen i 1819 var kun fire Gaardbrugere Fæstere, de to endda til

Lundenæs Amt, Øster Herridt, Andtzagger Sogn, Stenderup Bye.

	Hostbundens Naffen	Biundens Naffen	Betegnelse	Landgilde	Hartkorn
14	Udlagt fra Lundenæs og hører til Captein Christiansen	Niels Tonnesen, Krogager	1 Gaard	? Skp. Roug, 3 Skp. Biug, 1 Svin	1 S F A 3 2 " "
15	do.	Niels Bertelsen	1 Boel	?	2 1 1
5—6	Hører til Sorø Closter	Niels Søfrensen	1 Gaard	2 Skp. Roug, 9 Skp. Biug 1 Lpd. Honn. 1 Daler	4 7 " "
7—13	do.	Peder Lauridsen	1 Gaard	? Skp. Roug, 1 Svin 1 Rdl.	1 6 " "
3—4	Hører til Welb. Hendrig Juell til Lindberg	Christen Madsen	1 Gaard	? Lpd. Smør ?	6 4 " "
11—12	Hører til Andtzagger Kirke	Hans Thomsen	1 Gaard	2 Rdl. 1 Svin 1 Rigsort	4 4 " "
8—9	Hører til Ribe Hospital Den Gaard Niels Nielsen paaboede,	Frans Madsen ock Niels Nielsen er øde.	1 Gaard	1 Fjdg. Smør 1 Svin 3 ort?	3 4 " "
2—10	Hafver været Welb. Predben Brahestiernes til Engelstholm	Øde Gaard og Ejendom, som ingen vidste at give Kundskab om, hvad den havde schuldet			
1	Hører til Doct. Toding, Prouvst udi Ribe Canios Domb.	Øde Gaard, kaldet „Mølgaard“, vidste ikke heller, hvad den schuldet			
18	Hører til Andtzagger Kirche	Niels Bertelsen. Ejendom og Eng ligger udi Stenderup Mark		?	2 " "

Sign. Magnus Rosenkrantz.

*Fortegnelse over Ejere og Brugere af Ejendommene ved Udskiftningen
af Fællesskabet den 18. Aug. 1819:*

<i>Matr. Nr. og Ejer</i>	<i>Beskrivelse og Beliggenhed</i>
18 Præsteembedet i Ans.	En Eng Vest for Byen.
19 Ans. Kirke (Nørholm)	En Eng sønden f. Aaen ved Mølgaard.
1 Mølgaard, Eske Hansen	En Gaard Vest for Byen mod Ansager.
2 Søren Jensen, Teglgård	En Gaard tæt Sydvest for Byen. En Mose under Gaardens Mark afg. fælles Tørvegravning.
3 Rødsande, P. Hansen	Nordvest for Byen med Markskel med Kvie.
4 P. Jensen (Tranberg)	En Gaard Norvest for Byen.
5 Kristen Nielsen, Nørregaard	Agerlod, Hedelod og Gaardsplads Nord for Byen, Eng flere Steder.
6 Jens Madsen, Søndergaard	Gaardsplads og Toft i Byen, Agerlod N. f. Byen, flere Heder og Enge.
7 Lars Sørensen (J. Chr. Jokumsen)	Agerlod N. f. B., Vest for den fælles Drift, Hedelod mod Øst.
8 Niels Madsen, Østergaard	Agerlod og Gaardsplads Øst for Byen, flere Hedelodder.
9 Lars Bertelsen	En Ejendom Øst for Byen.
10 And. Pedersens Enke, Brunkbjerg	En Hovedlod Øst for Byen, grænser til Hejnsvig.

Fæstegaardmand til Nørholm (eller Kirken):

11 Hans Christensen, Kirkegaard	Gaardsplads og Toft Vest for Byen og Lodder flere Steder.
12 Peder Nielsen Kirkegaard	do. do.
13 Højengaard John Nielsen	En samlet Lod Øst for Byen.
14 Krogager Christen Thomsen	En samlet Lod Nordøst for Byen.

Selvejer-Boelsmænd:

15 Hestkær, H. C. Sørensen.	En samlet Ejendom Nordvest for Byen.
16 Bemsig, Chr. Bertelsen.	En s. Lod Sydøst f. Byen, Sønden Aaen.
17 Kølskevad, K. Pedersen,	En s. Lod Sydøst for Byen.
20 Hans Christensen	Eng mod Sydøst, hører under Donslund.
21 P. Pedersen Rytter	Eng mod Sydvest, hører under Starup.
22 Fællesdrift for Matr. Nr. 5, 6, 7, 8, 9, 11 og 12.	

Stenderup, den 18. August 1819.

D. Rosenkilde.

Ansager Kirke under Nørholm. Omkring 1840 nævner Pastor Ramsing, at ca. Halvdelen af Sognets Gaarde var under Fæste. I Nordsognet var de allerfleste endog Fæstegaarde. Det var dette Forhold, der begrundede, at Østersognet dengang betragtedes som den mest velstaaende Del af Sognet. Det er dog først omkring 1800, at Udviklingen fremad begyndte.

Folketællingerne af 1785, 1801 og 1834 peger paa det samme. De viser nemlig henholdsvis 101, 97 og 133 Indbyggere.

Disse Folketællingslister er ellers meget interessante, men de har desværre forkerte Matrikelnumre og er derfor ofte vildledende, hvorfor de ikke medtages her.

TRAFIKFORHOLDENE — BANEN

Trafikforholdene i Stenderup fra omkring 1800 til nu.

Ved Udskiftningen i 1819 blev følgende Veje udlagte foruden nogle lokale Markveje:

1. Vej fra Byen til Grindsted og Morsbøl,
2. Vej mod Ansager og Kvie,
3. Vej østerud mod Klink og Hejnsvig,
4. Vej forbi Krogager efter Hejnsvig,
5. Vej mod Donslund Mølle,
6. Vej mod Skovsende og Hovborg,
7. Vej mod Starup, og
8. Vej mod Vestterp.

Hovedvejene skulde være 12 Alen brede, Bi- og Markvejene kun 6 Alen.

I det efterfølgende skal nævnes noget om Samkvem og Forbindelse med Omverdenen.

Naar der skulde gøres Indkøb hos Købmanden, maatte man gaa eller køre til Ansager, hvortil de yderste Beboere havde ca. 10 km. Det var derfor en stor Lettelse, da der begyndtes Købmandsforretning eller Høkerhandel i Stenderup By. Omkring 1850 begyndtes den første Høkerforretning paa

Lille Krogager, og senere i 1879 bosatte Hans Olesen, tidligere Købmand i Ansager, sig som Købmand paa Stenderup Møllegaard. Omtrent samtidig var Møllen blevet opført af Gaardejer Hans Nielsen (Smed). Tidligere havde Beboerne været henvist til at søge til Ansager eller Donslund for at faa deres Korn malet, og da de fleste Husmænd dengang ikke havde Køretøj, maatte de ofte køre deres Korn paa en Trillebør eller bære det paa Ryggen. Efterhaanden som Tiden gik, og Udviklingen skred fremad, blev Færdselsmidlerne og Forbindelsen dog bedre og lettere.

Det kan saaledes nævnes, at en af de første Cykler, der kom til Stenderup (vistnok i 1892) ejedes af afdøde Sogneraadsmlem Kr. Kristensen Vahd. I 1920 kom den første Automobil til Stenderup, den ejedes af Niels Mikael Pedersen, og som den første Bilejer i Byen blev han som Regel kaldt „Bil Niels“. I 1902 fik Stenderup Telefon, som blev indlagt i Stenderup Byskole. Det var et meget stort Fremskridt. Nu kunde man rigtig faa Forbindelse med det øvrige Samfund ud over Sognets Grænser, for ikke at tale om den Nemhed det var, naar der skulde tilkaldes Doktor

Niels M. Pedersen med den første Bil i Stenderup

eller Dyrlægge. Tillige var det en Pryd for Egnen med de mange Telefonpæle langs Vejene; men endnu manglede det vigtigste, nemlig Jernbanen. Spændingen var derfor stor, da den store Jernbanelov blev vedtaget i Rigsdagen i 1908, og Funder—Bramminge Banen var imellem de vedtagne.

I den Anledning blev der nedsat et Udvalg for at varetage Byens Interesser vedrørende Banespørgsmaalet, saa at vi kunde blive ligestillet med det øvrige Opland. Udvalget søgte forskellige Oplysninger i Generaldirektoratet og fik derfra følgende Svar:

„Der er for Stenderups Vedkommende bevilget 15000 Kr. til et Stoppested, saaledes at der kan blive afsat Vognladninger.“ Derimod henviste man til at afhente Stykgodset i Starup for Stenderup og Ansagers Vedkommende (Ansager havde dengang ingen Bane). Dette foranledigede Udvalget til at skaffe sig Oplysning om, hvilke Mængder af Ind- og Udførsel Oplandet almindeligvis kunde præstere, saavel af Varer som af Svin og Kreaturer m. m. Da Udvalget havde faaet samlet disse Oplysninger, blev der valgt en Deputation paa tre Mand, nemlig: Anders Mikkelsen (nu Hjedding), Mejeriejer Andreas Andersen (nu Kanada) og John H. Johnsen, Stenderup, til at rejse til København og forelægge Sagen for daværende Trafikminister Vejmann. Ministeren tog meget elskværdigt imod Deputationen saavel som dens Ordfører, Folketingsmand Slebsager, og han udtalte, at naar Stenderup havde saa stor en Ind- og Udførsel af Varer og Kreaturer, var Stenderup selvfølgelig fuldtud berettiget til at blive ligestillet med de andre Pladser, og Stenderup fik sin Station.

Endelig den 15. November 1916 blev Banen aabnet for Normaldrift fra Bramminge til Brande, hvilket var en stor Lettelse for Egnens Beboere, der før havde maattet transportere alt af Svin og Kreaturer m. m. enten til Tistrup eller Varde, ligesom alle Varer som Kunstgødning, Korn og Foderstoffer m. m. havde maattet hentes paa de nævnte

Stationer. Med et saadant Fremskridt paa Færdselsvæsenets Omraade er det selvsagt, at hele Egnen i en forholdsvis kort Tid kom i langt større Udvikling, saa nu er der opvokset to ret pæne Smaabyer med forskellige handlende og Haandværkere.

I 1906 var der i Stenderup blevet opført et Mejeri. Det dreves i 16 Aar som Fællesmejeri, 1922 blev det Andelsmejeri.

Den 16. Juni 1919 blev der vedtaget Love for Tilslutning til Elektricitetsværket i Karlsgaarde, og i Efteraaret 1920 havde Stenderup det hvide Lys. Nu var Stenderup kommet paa Højde med andre Egne i teknisk Henseende.

(Ved John H. Johnsen).

* * *

NOGLE OPTEGNELSER

af Lærer *J. Kristensen* og *Niels Hansen*, Stenderup.

Stenderup hører i kommunal Henseende til Ansager Sogn; indtil 7. Marts 1909 hørte Byen ogsaa til Ansager Kirkedistrikt, men da fik den sin egen Kirke og Præst fælles med Ansager og Skovlund. Stenderup havde ret tidlig 15 Gaarde og et Par Udgaarde eller Boelsteder. I Søndermarken laa adskillige Tofter paa omtrent 80 Tdr. Land. Ved Udstykingen var her ikke andre Gaarde end Mølgaard og Teglgaard samt Udgaarden „Bemsig“. Damgaard har sikkert faaet sit Navn fra en Dam, der har ligget i Nærheden af Gaardens oprindelige Beliggenhed; Rødsande efter den store Mængde af rødt Sand under Mulden og Krogsager af Krog.

Egnen har sikkert engang haft en Del Skov. Derom vidner Mosernes mange Trærødder baade af Eg og Gran.

De mange smaa Vandløb, der gennemstrømmer Byen, har fra gammel Tid givet Byen sit Præg som Engenes og Mosernes By. Storkene har da ogsaa i ældre Tid været glade for at bo her, men den nyere Tids Afvanding af Markerne har gjort, at de er søgt til andre og vandrigere Egne. Nu ses de meget sparsomt.

— Stenderup (i 1291 kaldet Stendorp) er omtrent kvadratfor-

met og maaler ca. 6 km saavel Øst—Vest som Syd—Nord og udgør ca. 5684 Tdr. Land. Terrænet er forholdsvis jævnt med enkelte Bakker og Skrænter ved Engdragene, hvoraf Engene ved Donslund^s Ansager Aa er de betydeligste. Som tidligere nævnt optager denne Aa en Del mindre Bække som Krogaller nordre og søndre Bæk, Hestkær Bæk og Mejslbæk samt Ballebæk og Mølgaard Bæk. Alle disse smaa Vandløb med deres grønne Enge giver Byen et vist poetisk Skær, og man føler sig tilskyndet til at nynne Aakjærs Sang:

„Du kære, blide, danske Bæk,
som bag om Hegn og Hybenhæk
mod salte Fjorde glider.
Dit Vandrevand, din Puslestrøm
har nynet i vor Folkedrøm
og pyntet Danmarks Kjølesøm
fra Landets ældste Tider.

Du lille, muntre, danske Bæk
bag Hyld og Hegn og Hybenhæk
og midt i lave Enge,
du gav mit Sprog dets Sølvklang;
det bløde Nyn ved Vuggens Gang
og Rytmen i vor Folkesang
er Laan fra dine Streng.

Her i Stenderup saavel som i de øvrige Dele af Sognet bestod de store Udmarker af Hede, selv om en Del deraf engang vel nok har været skovbevokset. Efter Stavnsbaandets Ophævelse sidst i det attende Aarhundrede begyndte man at opdyrke Heder og udstykke Ejendomme.

I Aaret 1800 fandtes 15 Gaarde, i 1850 22 Landejendomme, store saavel som smaa, og endelig i 1900 er der yderlig fremkommet 54 ny Ejendomme, ialt 76.

En farlig Fjende havde man i Sandflugten. For at bøde derpaa begyndte man i Slutningen af forrige Aarhundrede at plante Naaetræer, Gran og Bjergfyr, og flere Smaaplantager fremstod, ligesom en Del levende Hegn omkring Markerne nu ogsaa hjælper til at bryde Vinden samt at forskonne Egnen. Dette Arbejde fortsættes gennem et nydannet Plantelaug under Mottoet:

Plant, saa hemmes Stormen vild,
plant, saa bliver Luften mild.

Kramhandel i gammel Tid.

I sin Tid, da ingen Købmandsforretninger fandtes, floredede de omvandrende Kræmmere. Saaledes var der i Stenderup to Brødre fra „Kølskevad“, de saakaldte „Vadkræmmere“: Laust og Jens Kr. Pedersen. De vandrede rundt med Kramkisten paa Ryggen og solgte deres Varer af mange forskellige Slags lige fra Tøj og Beklædningsgenstande til Knive, Sakse, Naale og Traad, Træs og Hornskeer, Kamme m. m.

At Handelen ikke var helt lovlig, maaske paa Grund af, at Varerne var indsmuglede og ufortoldede, ses deraf, at de altid var meget bange for at falde i Kløerne paa Politiet (Kontrolløserne). Der fortælles, at selv om de to Brødre skulde til samme Side, fulgtes de aldrig ad, for at de ikke begge to skulde blive nappede. Men Turen havde de forud aftalt, saa hver havde sine særegne Kunder at besøge. Der fortælles om en saadan Kræmmer, der havde en Pakke Silkevarer gemt under Vesten, at han en Dag opdagede, at han var forfulgt. Han tog da pludselig Fart tværs over Markerne til et Hegn. Her fik han i en Fart Pakken gemt, og da Politimanden kom over paa samme Side af Hegnet, sad Kræmmeren i Ro og Mag ifærd med at forrette et naturligt Ærinde. Naar han var stukken i Rend, var det, fordi hans Ærinde havde haft Hast.

(J. Kristensen).

* * *

LOKAL HJEMMEINDUSTRI m. m.

Ved *John H. Johnsen*

Som Følge af de mindre gode Jorder her i Vestjylland med det karrige Udbytte i Forhold til Østereggen maatte en Del af de bosiddende ty til ved Siden af Bedriften at tjene en ekstra Skilling. I det følgende skal her fortælles lidt om forskellige Ting, der bidrog til en ekstra Fortjeneste.

Vævning.

Det var mest Kvinder, der gav sig af med Vævning, de fleste endog gifte Kvinder, der paa denne Maade tjente lidt ved Siden af, at de passede deres daglige Husgerning. Naar en Kone skulde have et Stykke Tøj vævet, fulgtes som Regel Mand og Hustru ad hen til Væversken med Garn eller Tvist for at hjælpe

til med Trændingen, og dermed fik de Del i det saakaldte „Trændgilde“. Naar saa Tøjet var færdigt, gjorde Væversken og hendes Mand Gengæld ved at gaa hen og aflevere Væven. Samtidig fik de saa „Vævegildet“ og den for Vævningen aftalte Betaling.

I Stenderup var der dog ogsaa en Mand, der vævede. Hans Navn var Mathias. Han vævede kun Tvistlærred, købte Tvisten i Pakker og solgte saa hele Væv til de forskellige handlende. Særlig efter at han var kommen paa Aftægt, tjente han paa den Maade gode Penge. Han samlede derved det for Datiden ret betydelige Beløb 10.000 Kr.

Han var Sønderjyde og var, hvad Sproget angik, meget uforstaaelig. Naar han vilde fortælle noget, havde han altid for Vane at sige: sindissen, dissen, sin, sin. Han blev derfor ofte kaldt: „Sindissen Mathias“.

Kosteindustrien.

At lave Koste (binde Limer) gav ogsaa en lille Indtægt, da disse jo lavedes af Revlingeris og Vieris, der voksede vildt ude paa Heden og i Kærene, og som derfor som oftest kunde faas uden Betaling. Det kunde derfor ikke sammenlignes med Væveindustrien, hvad ogsaa følgende Samtale mellem to Limbindere synes at tyde paa: „A ka eet hold Balangs mæ de Limbinden, a stæl' indda æ Ris“, siger den ene. Den anden svarer: „Da er et ov skidt mæ mæ, a stæl' indda a Limmer færdig.“

Lidt om Jagt i Fortiden.

Jagt har fra de tidligste Tider været en yndet Sport. Med Hensyn til Fortjenesten har denne nærmest været negativ, særlig nu i Tiden. Dog var Forholdet lidt anderledes i tidligere Tider. Der var da ikke noget, der kaldtes Fredningstider, men der maatte jages Aaret rundt. Heller ikke kendte man noget til lejet Jagtterræn. Og trods det, at en Jæger saa at sige kunde jage, hvor han vilde, var der kun forholdsvis faa Jægere.

Her skal fortælles lidt om en af Fortidens Jægere. Hans Navn var i daglig Tale Kræn Rask. Paa en af sine Jagtture imellem Stenderup og Kvie Hede blev han paa Grund af Snestorm fuldstændig vildfaren og til sidst saa udmattet, at han maatte lægge sig ned i Sneen for at faa lidt Hvile. Han vilde utvivlsomt være bukket under for Kulde og Udmattelse, dersom ikke hans trofaste Hund, der vel instinktmæssigt var klar over sin

Herres farlige Situation, havde lagt sig op paa hans Bryst og derved i nogen Maade gennemvarmet sin Herre. Efter at have ligget et Stykke Tid kom han atter paa Benene. Skønt han var forfrossen og udmattet, stavrede han dog videre, og endelig fik han Øje paa et Lys, som blev hans Redning. Dog havde han ved sin ufrivillige Hvile i Sneen faaet Koldbrand i Fodderne, saaledes at der maatte bortamputeres noget af Fodderne, i hvert Fald mistede han Tærne. Siden den Tid gik han i nogle underlige runde Træsko, som nærmest lignede Hestefodder. Dog, hans Lyst til Jagt var fremdeles lige stor. Engang var han paa en af sine Jagtture kommet ind paa Nørholms Jorder. Uheldigvis traf det sig, at Skytten fra Nørholm ogsaa var ude paa samme Strog, og han stødte der sammen med Kræn Rask. Skytten var selvfølgelig rasende over at træffe en ulovlig Jæger paa Herregaardens Jorder. Han forlangte, at Kræn Rask øjeblikkelig skulde aflevere Bøssen. Denne vendte sig imod ham og sagde: „Vil du ha a Bøs, saa ska du først ha de, der er i en“. Skytten blev noget forbløffet ved at se Kræn Rasks truende Stilling, og da han yderligere kom til at se ned paa de før omtalte kunstige Fodder, var han ikke helt sikker paa, at det var et almindeligt Menneske, han havde for sig. Han blev bange og tog skyndsomt Flugten, medens Kræn Rask ufortrodet fortsatte sin Jagt.

Fiskeri.

Fiskeri var det meget sparsomt med, det var nærmest om Sommeren i Regntiden og særlig i Tordenvejr med Højvande, at de, der fiskede i Garn (Ruser) ved Stemmeværker, kunde faa en ordentlig Fangst, undertiden endog mere, end de selv kunde forbruge, (Det var som oftest Aal, der lod sig drive med Strømmen ud mod Havet til Ynglestederne). En saadan heldig Fisker korte da undertiden rundt og solgte til Naboen og andre fiskelskende Mennesker, og det kunde samtidig give en ekstra Indtægt. Det var ogsaa en yndet Sport at blaase (blusse) om Aftenen langs Bække og Aaer. Hertil brugtes en løs, svampagtig Lyseklyne, der blev overhældt med Petroleum og sat paa en Jernstang eller Fork. Naar denne antændtes og holdtes ud over Vandet, kunde man ved Blussets Skær se Fiskene svømme i Vandet og kunde saa stikke dem med en Lyster eller et Aalejern (Algert). Lyng kunde ogsaa bruges til Blus. Det var helt romantisk saadan en Sommeraften at se Blussene kaste sit lysende Skær ud over Engene, der ellers drev med Taage. Nu har Stenderup imidlertid ogsaa faaet et moderne Fiskeanlæg. Det blev

anlagt i 1934—35 af den nuværende Ejer Karstoft Eg. Ialt findes der 40 Damme, hvoraf de 30 med Eksportfisk. Der sælges som Regel 40—50.000 Stk. aarlig. Det er en forholdsvis lille Part, der sælges til Hjemmeforbrug, langt den overvejende Del gaar til Udlandet og forsendes i levende Tilstand i dertil særlig indrettede Jernbanevogne med Vandbassiner. Der er blevet eksporteret til Sverrig, England, Italien og Svejtz m. fl. Lande. I den senere Tid er der ogsaa paabegyndt Eksport til Amerika.

De andre 10 Damme benyttes til Yngel. Deraf sælges der aarlig 50—60.000 Stk. Ogsaa af Æg sælges der betydelige Mængder. Anlægget er i alle Henseender fuldt paa Højde med andre Fiskerianlæg her i Landet. Det har de nødvendige Maskiner og Redskaber lige saa vel som egen Udklækningsanstalt. Fiskene fodres med indkøbte Fisk af forskellig Slags. De bliver malet paa Maskine ved Elektricitet. For at opnaa den højeste Eksportpris maa Fiskene kun veje $\frac{1}{4}$ Pund pr. Stk. Saadanne Fisk kaldes Portionsfisk.

Kartoffelmelsfabrikation og Brændevinsbrænderi.

At lave Kartoffelmel var i ældre Tid en ikke ringe Indtægtskilde. Ved Lille Krogager, som er beliggende ved et Vandløb, blev der af den derboende Ejer, Mads Kristensen, anlagt en saakaldt Kartoffelmølle med Vand som Drivkraft. Gaarden med tilhørende Mølle solgtes i 1859 til Hans Kristian Lauridsen, som drev Virksomheden videre, indtil han i 1864 blev indkaldt til Krigstjeneste. Her blev han saaret ved Dybbøl d. 17. Marts og døde af sine Saar d. 28 April s. A. Virksomheden fortsattes af hans Enke Line. Der lavedes Kartoffelmel paa Lille Krogager indtil 1869. Lene Sørensen stammede fra Thorstrup Sogn. Hun lavede ogsaa Jydepotter.

Kartoffelmelet solgtes til en Mand fra Omegnen, som saa igen videresolgte det til Forhandlere eller Forbrugere. Om vedkommende Opkøber fortælles, at han daglig drak en Pot Brændevin; en Aften kom han til Lille Krogager og skulde modtage et vist Kvantum Kartoffelmel, men han opgav dog denne Aften at lade det veje, da han den Dag havde faaet særlig rigelig Brændevin, saa han mente klogelig selv, at han var for blaksøjet til at se rigtig paa Vægten; han kunde da nemt komme til at narre sig selv.

Som før nævnt var det en indbringende Forretning at lave Kartoffelmel, og derfor blev der efterhaanden anlagt flere Kartoffelmøller. Saaledes blev der i 1870 anlagt en af Hans Nielsen

Smed, som for Resten ogsaa lod bygge en Vindmølle. Den af Hans Nielsen anlagte Kartoffelmølle blev ogsaa drevet med Vandkraft. Her blev der aarlig fremstillet 2000 Pund Mel, som solgtes til forskellige handlende i Vejle. Desværre gik det med Kartoffelmøllefabrikationen som med saa mange andre Virksomheder, at de efterhaanden maatte standse paa Grund af Konkurrence udefra. I særlig Grad fik den sit Grundskud, da det tyske Kartoffelmel i store Mængder blev indført her i Landet. For den Tid kostede Melet 12—14 Øre pr. Pd., men blev stadig ved at dale helt ned til 5½ Øre pr. Pd., og saa var det ude med den Hjemmeindustri. Prisen paa velsorterede Kartoffler var dengang 2 Kr. pr. Tønde.

I tidligere Tider var det meget almindeligt, at Folk selv lavede deres Brændevin, hvilket foraarsagede, at Drikkeriet tog til i uhyggelig Grad. Det kan derfor ikke undre, at der blev udstedt Forbud imod Hjemmebrænding af denne Vare. Ordenens Haandhævere, de saakaldte Kontrollører, havde deres Besvær med at komme Ondet til Livs. Grunden hertil var særlig, at Befolkningen paa Egnen stadig søgte at dække over Hjemmebrændingen samt at vildlede Kontrollørerne. Der blev brugt mange Kneb : den Henseende. Opdagedes det, at „Snus-hanerne“ var i Omegnen, sendtes der fluks Bud af Sted til de Gaarde, hvor man vidste, at de plejede at lave Brændevin. Saa fik man travlt. Brændevinstøjet (Destillationskedler og Rør samt Svaletønder m. m.) blev bragt af Vejen og gemt paa de mest utrolige Steder, ja, undertiden blev det gemt saa godt, at det først blev fundet lange Tider efter. Saaledes fortælles der, at det var gaaet paa Krogagergaard. Der blev der nemlig i 1886 i en Eng fundet fire Messingkar, som havde været nedgravet. Karrerne var forarbejdet med Hammer. De enkelte Hammerslag var tydelige endnu. Efter kyndiges Udsagn skulde Karrerne være ca. 200 Aar gl.

For den almindelige Befolkning var det til stor Ærgrelse, at Forbudet kom; thi man var bleven saa vant til Nydelsen af Brændevin, saa den næsten blev brugt til alt. En gammel Kone skal saaledes have udtalt: „Nu er der ingen rigtig Smag ved Surbyggrød; det er ikke som dengang, vi fik Brændevin at dyppe den i.“ Der blev nemlig enkelte Steder sat et Fad med Brændevin paa Bordet i Stedet for Mælk til Grøden.

Musik i Fortiden.

Ved Musik kunde der ogsaa tjenes en ekstra Skilling, og

Stenderup havde sidst i forrige Aarhundrede to af de saakaldte Landsbyspillemand, som der her skal fortælles lidt om. Det var Hans Johnsen og Jens Bemsig. Disse to Musikantere spillede ved de fleste Gilder og Bryllupper i hele Stenderup og Omegn. De kunde spille baade Violin og Klarinet. Det sidste Instrument brugtes altid ved Bryllupper. Naar Gæsterne om Formiddagen mødte i Bryllupsgaarden, modtoges de af Musikerne, der for hvert Læs eller de enkelte Fodgængere, der ankom, blæste en Velkomsthymne. En Tid var det ogsaa Skik ved Bryllupper, at Spillemandene foran Alteret spillede Melodien til Salmen: „Det er saa yndigt at følges ad“, hvilket blev omtalt som meget højtideligt. De to nævnte Musikere blev ikke alene benyttet her i Stenderup, men langt uden for Sognets Grænser; i 18 Aar spillede de i Varde ved det saakaldte „Midsommers Marked“ hos Gæstgiver Lauge Tranberg, der boede ved Torvet i Varde. Det var Femøresdans. Musikerne fortalte mange Episoder fra denne Dansebule, som vel nok maa siges at være Dansesalens rigtigste Navn. Her skal kun gengives een af disse. Paa Grund af Nydelsen af alt for rigelige Mængder af de vaade Varer kom det ikke sjældent til heftige Slagsmaal. Engang gik det særlig dramatisk til. Dansesalen laa paa anden Sal, og i Kampens Hede blev en Mand smidt ud af Vinduet; han vilde utvivlsomt have slaaet sig ihjel eller til Krøbling, hvis ikke Skæbnen var kommen ham til Hjælp. Lige i det Øjeblik, han styrtede ned, passerede en Kone, der bar en stor Kurv med Hvedebrød, netop Huset, og vedkommende Mand faldt ned paa Konen og Kurven. Herved undgik han det haarde Stød mod Stenbroen. Selvfølgelig var det en slem Forskrækkelse for Hvedebrøds-konen, men saavel hun som Manden slap dog forholdsvis uskadt fra Sammenstødet eller, om man vil, fra Overfaldet.

Urmagerindustri.

Blandt de forskellige Hjemmeindustrier havde Stenderup ogsaa sin egen Urmager, hvilket jo var ganske heldigt, for at Tiden ikke helt skulde løbe fra Folk. At han var nogen Dygtighed, kan vel ikke just siges. Det var som Regel Stueure, han gav sig i Lag med. De finere Ure var ikke hans Speciale.

Men selv om han nu mente at være perfekt i Stueure, kunde disse dog undertiden sætte ham graa Haar i Panden, saa Forstandskilden paa det nærmeste var ved at blive udtømt. Saalædes skete det engang, han havde faaet et Stueur skilt ad, at han ikke paa nogen Maade kunde faa det samlet igen. Endelig kom

han dog saa vidt, at der kun var eet Hjul tilbage, men det kunde han umulig faa Plads til. Han sagde saa til Urets Ejermænd, at naar der ingen Plads var til Hjulet, maatte det jo kunne undværes, og han puttede da Hjulet løst i Kassen med hjem.

Det viste sig dog ret hurtigt, at Hjulet alligevel ikke var helt unødvendigt. Da Uret nemlig skulde slaa Timeslag, blev det ved at slaa. Det slog til Hundrede og til to Hundrede og fortsatte fremdeles.

Saa maatte Urmageren paa ny i Færd med det genstridige Ur, og endelig efter megen Anstrengelse fik han Hjulet anbragt, og Uret blev saa vænnet af med sine Unoder. Ellers havde det vel sagtens slaet endnu den Dag i Dag.

Radio.

I 1921 begyndte en herboende Mand at eksperimentere med Radio, og ved Selvstudium og mange Dages Arbejde lykkedes det ham virkelig at faa sit Apparat saa vidt, at det d. 5. Juni 1922 kunde opfange enkelte Telegrammer, hvilket selvfølgelig gav Mod til fortsat Arbejde; han var endda saa optaget af sit Arbejde baade Dag og Nat, ja Søndagen med, saa han fuldstændig glemte, at han en Søndag skulde have staaet Fadder til et Barn, og først langt ud paa Aftenen kom han i Tanker om sin Forpligtelse, men da var det jo for sent. Men hvad, Apparatet skulde jo passes. Ved stor Energi og utrætteligt Arbejde fik han fremstillet et hjemmelavet Apparat, som kunde modtage forskellige Stationer baade i Ind- og Udlandet. Det var den første Radiomodtager i Ansager Sogn. Nu efter knap 20 Aars Forløb findes der Radiomodtager i næsten hvert Hjem.

Overtro og Hekseri.

Stenderup havde selvfølgelig i Lighed med andre Sogne og Byer sine kloge Koner, der kunde mere end deres Fadervor. Særlig var der en Kone i Stenderup, hvis Navn dog ikke her skal nævnes, som Folk helst vilde holde sig i passende Afstand fra, og at faa hende ind i Stalden var en Skræk for mange; thi i saa Tilfælde var det næsten helt sikkert, at der i Lobet af ganske kort Tid en Morgen vilde ligge een eller flere døde Kreaturer i Stalden. Saaledes fortælles der, at en Dag var hun sammen med en Gaardmand inde i dennes Stald, hvor der blandt andet stod tre dejlige Kvier. Konen gik op i Baasen og strøg Kvierne hen ad Ryggen, idet hun samtidig udtalte rosende Ord om de smukke Dyr. Men dette Besøg blev dyrt og skæbne-

svangert for Gaardmanden. Tre Dage paa Rad laa der en død Kvie i Stalden om Morgenen, og ved en Undersøgelse af Kvierne viste det sig, at der ikke var en Draabe Blod i Dyrene. I en anden Gaard lavede hun det saaledes ved sine Trolddomskunster, at alle Gaardens Folk blev befængt med Lopper i en saa uhyggelig Grad, at det næsten var en Umulighed at være til. Sad Folkene f. Eks. og spiste Grød, hoppede de smaa, sorte Dyr ikke alene omkring paa Bordet, men endog i Grødfadet, saa det var en skrækkelig Plage. Men der var heldigvis dengang saavel som nu Raad for alle Uraad. Gaardmanden henvendte sig i den Anledning til en klog Mand i Øse Sogn, som ogsaa lovede at befri dem for den slemme Plage. Glad over dette gode Tilsagn vandrede Manden hjemefter. Paa Grund af den daarligere Nattesøvn i den sidste Tid var Manden utilpas og søvrig. Han lagde sig da for at hvile sig lidt et Sted mellem Haltrup og Ansager, og her faldt han i Søvn. Da han atter vaagnede, hoppede og sværmede Lopperne som forvildede rundt omkring ham, og ved Hjemkomsten var baade han selv og Folkene i Gaarden befriet for Loppeplagen.

I øvrigt gav Konen sig af med mange Ting. Hun kunde aarelade, kopsætte, mane vise igen, læse over buldne Fingre, vende Vinden og meget, meget mere.

Lidt or.: Lysestøberi.

Gaar vi ca. 100 Aar tilbage i Tiden, saa havde man hverken Petroleum eller Petroleumslamper og endnu mindre Gas eller elektriske Lysanlæg. Vilde man have Lys, maatte man selv lave det. Mange indskrænkede sig da ogsaa til det Lys, som Fyringen med Lyseklyne i de aabne Skorsten kunde yde. De, som vilde have lidt bedre Belysning, brugte Tællelys, som de selv fremstillede. I Efteraarstiden var det almindeligt paa Gaardene, at der blev slagtet en Del Faar og Lam, enkelte Steder slagtede man ogsaa en Ko. Den fra Slagtningen indvundne Tælle blev taget i Brug til Lys. Selve Lysestøbningen gik saaledes til. Først lavedes der en Mængde Væger paa ca. $\frac{1}{2}$ Alens Længde. I Vægens ene Ende blev lavet et Øje, hvorigennem kunde stikkes en Spile, d. v. s. en tilsnittet Fyrrepind paa ca. 1 Alens Længde. En almindelig Pilegren kunde ogsaa bruges. Paa hver saadan Spile sattes 10—12 Væger. Tællen blev nu smeltet, og samtidig varmede man en Kedel Vand. Vandet hældtes over i en aflang, dyb Smeltegryde, og oven paa det varme Vand hældte man saa den smeltede Tælle. Saa længe Vandet var varmt, kunde Tællen

ogsaa holde sig flydende. Man tog saa de med Væger forsynede Spiler een for een, dyppede Vægerne rask ned i Stobegryden og hængte dem til Afdrypning og Afkøling paa et dertil anbragt Stillads. Imens dyppede man en anden Spile og saa fremdeles. For hver Gang de nedhængende Væger dyppedes i Lysegryden, klæbede der et nyt Lag Tælle paa, og paa den Maade dannede der sig Lys, der stedse blev tykkere og tykkere. Naar de havde naaet den ønskede Tykkelse og var bleven tilstrækkelig tørre, lagdes de til Side for siden at pakkes ned i en Kasse eller Dragkisteskuuffe og gemmes til senere Brug.

Til Brug i Køkkenet og navnlig til at løbe rundt med lavedes nogle meget lange, men yderst tynde Lys, som kaldtes „Praase“. Da de var saa tynde og bøjelige, vikledes de om en Pind eller lignende, saa kun den øverste Spids stak i Vejret. Denne blev saa antændt, og efterhaanden som den brændte, blev den trukken højere op om Pinden eller Lysestagen.

Lysene blev sædvanligvis anbragt i en Lysestage, som oftest af Messing. Men den nederste Stump af Lysene kunde man ikke faa helt opbrændt. For saa ikke at skulle kaste disse Stumper væk lavede man en Indretning, der som et Lys kunde stikkes i Lysestagen. Øverst var den forsynet med tre Søm, mellem hvilke Lysestumperne kunde anbringes, og hvor de kunde brænde helt ud. En saadan Indretning kaldtes „Profit“. Der var jo Profit ved at bruge ogsaa de smaa Stumper.

Smaatræk om Jens Kristensen (Bemsig).

Jens Bemsig, som han almindelig blev kaldt, havde en Parcel ud fra Bemsiggaard. I flere Aar levede han under økonomisk smaa Kaar; men trods det var han stedse besjælet af et vist Lune og Gemyt. Det hjalp ham til altid at tage alt med — man kunde næsten sige — stoisk Ro, og som Følge heraf kunde han som Regel paa staaende Fod give Svar paa Tiltale.

Da Krigen udbrod i 1864, blev han indkaldt til Krigstjeneste, og herfra har han fortalt flere Oplevelser. Her er et Par:

Hans Kompagni var engang indkvarteret i en Gaard, og de tænkte paa Fred og ingen Fare; men lige med eet blev Gaarden, hvori de var indkvarteret, omringet af Tyskerne, der kom færende oppe fra en Bakke og raabte Hurra, Hurra. De fleste af de danske Soldater afvæbnede sig selv for at lade sig tage tilfange. Jens Bemsig var ogsaa ved at gøre det samme, men sagde saa til sig selv: „Vorherre kan vel ogsaa denne Gang lige saa

*J. Lauritsen-Thomsen: Interiør fra „Mølgaard“.
(Karen og Søren Mølgaard).*

vel som tidligere bevare dig", og han satte i Løb bort fra den overlegne Fjende. Han løb og løb, mens Kuglerne susede om ham, uden at han dog blev ramt. Han kom under Dækning, og langt om længe kom han uskadt til sin Hovedafdeling.

En anden Gang var han som frivillig med ude paa et Reskognosceringstogt. De var ialt tyve Mand — alle frivillige — ført af en Løjtnant. Gennem Kikkerten faar Løjtnanten da Øje paa en stor Afdeling Tyskere, ca. 200 Mand, som vel var ude i samme Ærinde. Heldigvis blev Løjtnanten klar over, at Tyskerne ikke havde opdaget dem. Han blev da enig med sine Folk om, at de ikke vilde lade sig tage tilfange, men kæmpe til det sidste. Mandskabet fik de nødvendige Instrukser, der gik ud paa følgende: Naar de tyske Soldater er inden for Skudvidde, tager vi nøjagtigt Sigte og skyder hver sin Mand. I en Fart lader vi igen (Danskerne havde dengang kun Forladegeværer), og atter skyder hver sin Mand; og saa Bajonetterne paa for at kæmpe som tapre Mænd, muligvis den sidste Kamp. Da Løjtnanten nu mente, at Tyskerne var kommen inden for Skudvidde, kommanderede han: „Giv Agt, fyr!“ De tyve Skud

knaldede, og Virkningen udeblev ikke, om end den blev noget mindre, end man havde ventet. Der faldt kun een Mand, som kom paa Benene igen. Der var blevet skudt for tidligt. Alligevel viste det sig at være tilstrækkeligt. Tyskerne, som troede, at der var mange, vendte straks om og flygtede bort. Derefter vendte de danske Soldater triumferende om og meldte det passende til deres overordnede.

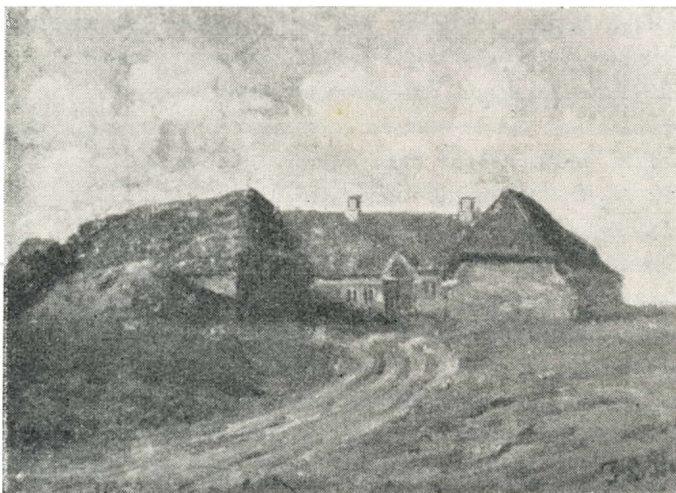
I et af sine sidste Leveaar blev Jens Bemsig indlagt paa et Sygehus. Sygdommen var af en ondartet Karakter, og den kunde næppe kureres uden Operation. Overlægen talte med Bemsig om Sagen og lod skinne igennem, at en Operation jo ikke var helt ufarlig og maaske kunde faa Døden til Følge; men paa den anden Side var det umuligt at helbrede Sygdommen uden en saadan Operation.

Efter den Forklaring tog Jens Bemsig en hurtig Beslutning, idet han sagde: „Skarp a Knyw, o gjør Di et godt, saa for Di en Spand Honne.“ (Bemsig var Bimand). Operationen forløb fuldtud tilfredsstillende, og Overlægen fik den lovede Honning.

Tre Mænd, nemlig Peder Hansen (kaldet Peder Hark), Jørgen Kristensen (Smed) og Jens Bemsig, var engang kommen i Pengeforlegenhed. De blev da enige om at henvende sig til Varde Bank i Varde for at optage et Laan paa 300 Kr. for baget efter i Fællesskab at dele Laanet. En skulde være Laaner og de to andre Kautionsister. Mændene kom ind og forrettede deres Ærinde paa en beskeden Maade. Direktøren spørger om deres Ærinde, mens han kikker lidt paa Mændene. Saa siger han: „Ja, vi kan jo ikke sige, at vi ikke har Pengene, men vi kender Dem jo ikke.“ Jens Bemsig, som førte Ordet paa Grund af sin Slagsfærdighed, svarede omgaaende: „A æ røj for, I kinner vos faa godt, o no maa I ha faaval!“

Engang var Niels Jensen, Brunkbjerg, Jørgen Smed og Jens Bemsig kørende til Varde efter Tømmer og Brædder. Paa Hjemvejen var Jørgen Smed Kusk, skont Køretøjet tilhørte Niels Brunkbjerg. Da det var sent paa Aftenen og meget mørkt, siger Jørgen Smed: „Niels, a trouer eet, te a ka se o kyer.“ „Jov, jov, Jørn“, siger Niels, „næ baar du blywer mødt o a Vej, saa ska et saamænd nok go.“

Niels Brunkbjerg tog alting med en vis Ro. Engang slog Lynet ned og antændte Gaarden, som nedbrændte til Grunden. Meddelelsen af disse Linier kom til Stede ved Branden og traf Niels Brunkbjerg og hans Kone Mette ude i Haven. Familien

J. Lauritsen-Thomsen: „Mølgaard“

havde hængt en Del Flæsk til Tørring paa den ene Skorsten, foran hvilken Taget just gled ned. Niels siger da til sin Kone: „No, Met, no ska a lov for, te de steger o æ Flæsk.“ Han var en rettænkende og godgørende Mand, der sad i gode økonomiske Kaar.

* * *

DE ENKELTE GAARDE

Matr. Nr. 1: *Mølgaard*.

Gaarden er meget gammel. 1664 nævnes den som helt øde. Den er formodentlig som flere andre Gaarde blevet plyndret og afbrændt af Svenskerne eller Hannoveranerne. Den tilhørte da Provsten i Ribe, Dr. Toding. Da den laa saa ensomt, har han vel ladet den ligge. Ellers har andre Ejere i Reglen faaet de forladte eller øde Gaarde lagt ind under andre Fæstere, men han ejede kun denne ene i Stenderup. Mølgaard ligger længst mod Vest og har tidligere hørt til Ansager Skoledistrikt.

Gaardens Navn leder Tanken hen paa Mølleri. Det er

muligt, at den lille Bæk Vest for Gaarden har været opdæmmet og brugt som Drivkraft. Mølgaard beholdt længe sit gamle Udseende, de lave Mure med Straa- og Lyngtag, saa den var ved at være en Seværdighed. Disse gamle Bygninger burde næsten være blevet staaende som Museum. Nu er de forsvundne og erstattede med nye. De vældige Hedestrækninger er udstykkede og opdyrkede, saa den ene Gaard er blevet til en hel Samling af smaa, veldrevne Landbrug. Paa Mølgaard boede 1801 Jeppe Hansen og Hustru Mette, og i første Del af forrige Aarhundrede Eske Hansen og Hustru, der i 1830 afhændede Gaarden til Jens Nielsen og Hustru Maren. En Søn af dem, Niels Jensen, blev gift med en Enke paa Brunkbjerg og kom til at bo paa denne Gaard. En Datter Karen, der 1874 blev gift med Søren Madsen, overtog Gaarden. De levede her et langt Liv. Først 1925 afstod de Gaarden til to Sønner, Niels Anton og Elias Madsen, medens en ældre Søn, Jens Mølgaard, har en af de fra Gaarden udstykkede Ejendomme. Søren Madsen er død, men Karen lever. Hun bor paa „De Gamles Hjem“ i Ansager og fortæller endnu, trods sin høje Alder, livligt om Livet i gamle Dage.

Matr. Nr. 2 a: *Teglgaard*. Ejer: *P. Kr. M. Jensen*.

Udstykkede Ejendomme: P. Nielsens (Nygaard), 2 b Ballebæk samt 2 c Lars P. Kristensens.

1819 og 1834 nævnes Søren Jensen og Hustru Kjersten som Ejere. 1847 afstodes Teglgaard fra Søren Jensen til Jens Kr. Nielsen, 1877 til Sønnen Niels Jensen, 1892 afstod denne Gaarden til sin Broder Anders Jensen. 1919 overtog dennes Søn, Peder Kristian Martinus Jensen, Gaarden.

Matr. Nr. 3 a: *Rødsande*. Ejer: *Thomas N. Thomsen*.

Udflyttede Ejendomme: 3 b Johannes E. Hansens, 3 c Peder Knudsens, 3 d Anders Knudsens, 3 e P. Tranbergs, 3 f Johannes Hermansens.

Rødsandegaarden ligger Nord for Aaen og grænser mod

Vest til Kvie-Lauborg Marker. I 1845 afstodes Gaarden af Jens Larsen til Peder Herman Nielsen, 1885 afstod han Gaarden til to Sønner, Søren og Peder Hermansen, der igen 1888 overdrog den til Broderen Niels Hermansen, der beboede Aalling Brogaard. Denne opbyggede Gaarden og fik den i god Stil. 1908 solgte han den til Anders Mikkelsen fra Hjedding, der igen 1914 overdrog den til den nuværende Ejer.

Peder Herman var en af de første „vakte“ i Ansager Sogn, i hvert Fald i den nyere Tid. Et noget mørkt og tungt Sind har han nok haft, og da han stod ene med sine Kampe og Anfægtelser, gik han i lange Tider uden at finde Hvile for sin Sjæl. Sin første Vækkelse havde han vist faaet gennem nogle Slægtninge i Ølgod Østersogn, der var Tilhængere af en noget ukirkelig Retning, vel nærmest Baptister. Da Vilhelm Birkedal var Præst i Sdr. Omme og Hoven (1842—48), søgte en Del „vakte“ fra de omliggende Sogne til hans Kirker. Peder Herman fandt da ogsaa derhen, og ved Birkedals Forkyndelse fandt hans Sjæl den Fred og Hvile, den saa haardt trængte til. Senere fandt han en forstaaende Ven i Kristian Kræmmer i Aalling. Der fortælles, at disse to ofte mødtes ude paa Heden, hvor de saa gik og delte deres Glæder og Sorger. De har vel erfaret noget af, hvad vi synger i den bekendte Bryllupssalme: „Da er i Glæden man dobbelt glad, og halvt kun Sorgen saa tung at bære.“ Parret blev senere til et Firklover, idet de fik Povl Kristian i Lund og Anders Pedersen i Aalling med. Alle fire mindes som Pionerer i Sognets Vækkelses-historie.

Peder Herman og hans Hustru, der var fra Daugaard i Hejnsvig Sogn, henlevede deres sidste Dage paa en mindre Ejendom, de udskilte fra Gaarden. Han levede længst og døde i Aaret 1902.

Rødsandegaarden er nu bleven til 6 Gaarde. Sønnen Peder Hermansen, der er Sognefoged i Hovborg, var forrige

Søren Mølgaard „haarer“ en „Hjölle“

Aar ude at se paa disse Gaarde. Han udtalte da: „Da jeg var hjemme, havde vi ondt ved at holde 8 Køer paa Gaarden, nu har de jo flere paa hver enkelt af alle disse Gaarde.“

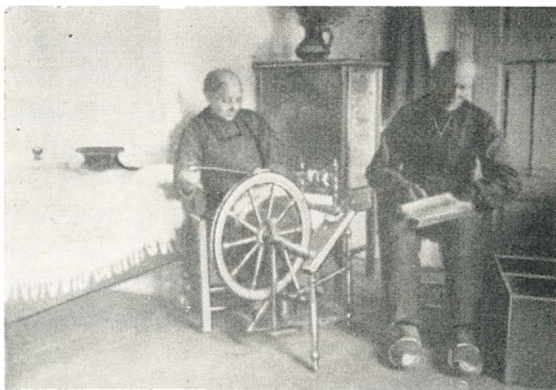
Hvad her er udtalt om Udviklingen paa denne Gaard, kunde for øvrigt godt gælde for flere af Gaardene i Stenderup By.

Niels Hermansen bor nu i Gørding, og Søren er død. Han flyttede til Hvidbjerg paa Thyholm til en Søn, der er Sognepræst der.

Matr. Nr. 4a: *Damgaard*. Ejer: *Johan P. Hansen*.

Udstykkede Ejendomme: Jens P. Hermansens, Anton S. Hansens og N. G. Bachs.

Først i forrige Aarhundrede boede Peder Gadegaard Jensen her. Han druknede, engang han var ude at byde til Begravelse. En Datter blev 1837 gift med Peder Tranberg Hansen fra Tranberg i Aarre, og de overtog da Gaarden. 1874 overdrog de Gaarden til Sønnen Peder Tranberg den yngre. Denne solgte Gaarden i 1906 til Niels Skovbjerg.

Søren Mølgaard karter, og Karen Mølgaard spinder

Jens P. Hermansen, der blev gift med en Datter, fik dog et stort Stykke af Udmarken, hvor der nu findes en stor og betydelig Gaard. Niels Skovbjerg solgte i 1918 Hjemme-gaarden til Emil Nielsen, der igen i 1922 overdrog den til Johan P. Hansen.

Matr. Nr. 5 a. Ejer: *Niels Jensen.*

5 b Kristen Andersen Kristensen, Theodor Larsen, Anders Kristensen, Hans Kr. Hansen, Villum Kristensen og Hans Kristensen.

1835 Skøde fra Kristen Nielsen til Mads Kristensen, 1873 Søren Møller Madsen, 1885 Jens Laugesen Kristensen, 1887 Laurids C. Hansen, 1888 P. Tranberg, 1893 J. Blom, 1904 Jakob Andersen, 1906 Hans Madsen.

Matr. Nr. 6 a. Ejer: *P. L. Thomsen.*

6 b Laurids A. Pedersen, 6 c N. M. Pedersen, 6 d Niels P. Pedersen, 6 g P. Kr. Jensen, 6 f Andreas Karl Nielsen, Kjeld Kristensen, Jokum Sørensen og Marius Sørensen.

1855 Skøde fra Jens Madsen til Mads Jensen, 1860 Hans Nielsen, 1893 Lars Kr. Nielsen, 1906 Mads Jensen.

Matr. Nr. 7 a. Ejer: *P. Kr. Jokumsen.*

7b N. Kristian Hermansen, 7c Eske Hansen, 7d P. Dahlmann m. fl.

1849 Skøde fra Anna Larsdatter til Lars P. Jensen, 1868 Jokum Jensen, 1884 Jens Kr. Jokumsen og 1916 P. Jokumsen.

Gaarden laa tidligere Øst for Stenderup-Grindsted Vejen tæt ved Krogager Station. Efter en Brand blev den flyttet ud paa Marken ved den nyanlagte Vej efter Kærbæk. Paa den gamle Gaards Plads er nu Stationsbyens Huse byggede.

Gaardens nuværende Ejer, P. Jokumsen, er gift med en Datter af P. Holt Pedersen.

Matr. Nr. 8 a. Ejer: *Peder Arne Pedersen.*

8b Kristen Sørensen og 8c Laurids Jepsen, Bemsiggaard.

1847 Skøde fra Niels Madsen til Jens Nielsen, 1892 Mads Jensen, 1909 Niels Henrik Nielsen, 1917 Hans Jørgen Kristensen, 1918 P. Andersen, 1928 P. Arne Pedersen.

Matr. Nr. 9 a. Ejer: *Herluf Møller Nielsen.*

9b Kr. Kr. Vad og 9c J. P. Hansen Jensen.

1836 Skøde fra Laurids Berntsen til John Hansen, 1865 Hans Johnsen, 1894 John H. Johnsen, 1918 Magnus Sørensen, 1924 Karl P. Nielsen og 1934 Herluf M. Nielsen.

Hans Johnsen, der overtog Gaarden 1865, havde flere Børn. En Søn, Peder, var i flere Aar Vinterlærer ved Ansgager og Stenderup Skoler, han er nu Gaardejer i Nollund, Grindsted Sogn. En Datter blev gift med Sognefogeden i Morsbøl, Anton Jensen. Den ældste Søn, John H. Johnsen, var Smed og overtog Fødegaarden, som han opbyggede og udvidede. Han blev gift med en Datter af Hans Peder Pedersen i Lauborg. Efter i flere Aar at have drevet Gaarden og Smedehaandværket byggede han sig en ny Gaard og solgte Fødegaarden. Han bor nu i Byen og er Repræsentant for et Forsikringsselskab.

Matr. Nr. 10a: *Brunkbjerg.*

Udflyttere herfra er flere, som Vinther Jensen, Henne-
lund, samt Mikkell, Kristian og Marius Mikkelsen og Ny
Brunkbjerg.

1852 skødede Kristen Kristensen Gaarden til Niels Kr.
Pedersen. Denne døde, og Enken giftede sig 1876 med
Niels Jensen, en Søn af Jens Nielsen Mølgaard. Han gen-
opbyggede Gaarden 1896 efter en Brand og afstod den
derefter til sin Svigersøn Hans Madsen. Denne afstod igen
Gaarden i 1906 til Brødrene Jørgensen fra Hungebjerg Mark
i Ølgod og nedsatte sig som Slagter i Stenderup, senere i
Stationsbyen. Brødrene opdyrkede store Hedestrækninger og
delte Gaarden i to. Den ene har den ny Gaard, den anden
solgte gamle Brunkbjerg og købte „Solvang“ i Ansager.
Brunkbjerg ejes nu af Søren N. Jensen. Men nu er her
rundt om en hel Del Ejendomme byggede paa Gaardens
tidligere Hedestrækninger.

Matr. Nr. 11a og 12a: *Kirkegaarde. Ejer: Jens Kr. Jensen.*

Disse to Gaarde har fra gammel Tid været Fæstegaarde,
som ejedes af Ansager Kirke, og derfra stammer vel Navnet.
Et Sagn vil ogsaa fortælle, at der engang har ligget en
Kirke i Stenderup By. Hvis det skulde være Virkelighed,
er det rimeligt, at begge disse Gaarde da har tilhørt denne
Kirke, og at saavel Kirken som Gaardene maaske efter den
sorte Død kan være bleven tilknyttet Ansager Kirke. I saa
Fald kunde Ansager Kirkes tredie Klokke maaske stamme
derfra.

For ca. 100 Aar siden beboedes Nr. 11 af Niels Han-
sen. 1842 indvalgtes han i Ansager Sogns første Sogne-
forstanderskab. — Sønnen Hans Nielsen (Smed), der var
gift med en Datter af Lauge Kristensen, Aalling Brogaard,
overtog Gaarden efter Faderen. 1868 overtog han desuden
Nabogaarden, Nr. 12, der tidligere havde været beboet af
Kristen Kristensen, Alslev, og udløste begge Gaardene af

Fæste. Gaardene, der havde ligget Syd for Broen over Bækken, blev nedrevne, og en ny Gaard, Kirkegaard, blev opført paa Vestermark Nord for Ansagervejen.

1881 overtog Sønnen Niels Hansen Gaarden. Han havde været Vinterlærer og blev nu gift med en Kusine fra Ølgod. Ogsaa han havde været Medlem af Sogneraadet. 1903 solgte han Kirkegaard til Johannes Knudsen fra Kærbæk og byggede en ny Gaard paa Nørremarken.

En Søn, Hans Nielsen Kirkegaard, har nu den ny Gaard. Niels Hansen og Hustru lever endnu og bor hos Sønnen. En anden Søn ejer en Gaard i Føvling. Johannes Knudsen bor nu hos sin Svigersøn, Kr. Jørgensen, paa Solvanggaarden i Ansager.

Matr. Nr. 13 a: *Højengaard*. Ejer: *Richardt Knudsen*.

13 b John Jensen, 13 c og 13 d Jeppe Nielsen.

1862 Skøde fra Nørholm til Niels Johnsen, 1894 John Nielsen, 1930 Richardt Knudsen.

Niels Johnsens Fader, John, havde Gaarden før ham, men som Fæster til Nørholm. Han nævnes ved Folketællingen 1834. Niels Johnsen havde to Sønner, John og Jeppe, disse to delte Gaarden. John Nielsen fik Fødegarden og beboede den til 1930. Han byggede da en ny Gaard, som han ogsaa senere solgte. Han er nu død. Jeppe Nielsen bor i Stenderup By.

Matr. Nr. 14 a: *Krogagergaard*.

14 b Lille Krogager, 14 c Mads Kr. Pedersen, 14 d Kristian J. Hansen, 14 e Søren Ottesen, 14 g Kr. M. Pedersen og 14 k Hans N. Hansen.

Gaarden nævnes i Indberetningen 1664. Den var vurderet til 3 Td. 2 Skp. Hartkorn og i Landgilde skulde svares (?) Skp. Rug, 3 Skp. Byg samt 1 Svin aarligt. Fæstere hed Niels Thomsen. I Folketællingslisten 1787 nævnes John Nielsen og Hustru, Maren, samt en Søn, Niels Joen-

sen, der benævnes Nationalsoldat (ugift, 32 Aar). I 1801 nævnes Niels Joensen, 46 Aar, Hustru Kirsten, 31 Aar, og med Ophold paa Gaarden, Joen Nielsen, 80 Aar. I 1834 Niels Joensen Aftægtsmand og 80 Aar, dog med egen Jordlod og eget Hus; derimod er Gaarden gaaet over paa andre Hænder, nemlig til Kristen Thomsen og Hustru, Mette Christensdatter.

1845 nævnes Peder Hansen som Fæster, og 1872 køber Mikkell Hansen Gaarden fra Nørholm. Gaarden er siden blevet delt i flere Ejendomme. Sønnen, H. P. Hansen, gift med Sofie, en Datter af Købmand Rohd, Ansager, Sønnedatter af Pastor R., har Fødegården, en anden Søn, Kristen J. Hansen, har en anden Ejendom, og en Datter bor paa en tredje Ejendom, ligesom flere andre Ejendomme er udstykkede og opdyrkede, saa Heden svinder ind.

Matr. Nr. 14 b: *Lille Krogager*

er undtagelsesvis blevet udskilt, mens Krogagergaard var Fæstegaard under Nørholm. Herremanden maa have fundet, at Forholdene kunde tillade dette. 1859 afhændede Mads Kristensen Gaarden til Hans Kristian Laugesen, en Søn af Lauge Kristensen, Aalling Brogaard. Hans Hustru hed Lene og var fra Thorstrup Sogn. Hans Kristian blev indkaldt til Krigstjeneste, blev saaret og døde 1864. Han efterlod sig to smaa Dreng, Søren og Laurids. Den sidste døde ugift, men Søren overtog 1893 Gaarden. Han var en interesseret Mand paa mange Omraader og røgtede flere Tillidshverv, var bl. a. Medlem af Sogneraadet og i mange Aar i Bestyrelsen for Ansager Sogns Sparekasse. Da Ægteparret ingen Børn fik, tog de et Par Smaapiger som Plejebørn; en af disse, gift med Niels Hansen, overtog Gaarden 1931.

Søren Laugesen er endnu rask og rørig og har bl. a. interesseret sig stærkt for at faa denne Bog skrevet; han har selv ydet sine Bidrag dertil.

Matr. Nr. 15 a: *Hestkær.*

Ejer: John M. Larsen, 15 b Kr. H. Pedersen, 15 c Anton S. Hansen, 15 d Jens P. Kristiansens Enke, 15 e Søren M. Ottesen, 15 f Søren Karsten Hansen.

1819 nævnes Hans Kr. Sørensen som Ejer af Gaarden. 1837 skødede Enken Gaarden til Jens Kr. Hansen. 1863 Hans Kr. Jensen, 1868 Jens Møller Jensen, 1870 Jørgen Jørgensen, 1884 Niels Peder Plovstrup, 1899 Niels Larsen og 1916 til den nuværende Ejer.

Matr. 16 a: *Bemsiggaard.*

Ejer: Hans Laurids Jepsen, 16 b Andreas Jensen, 16 c Laurids A. Pedersen.

Denne saa vel som den følgende Gaard hører ikke til de oprindelige Gaarde i Stenderup, men da de har selvstændige Matrikelnumre og er nævnt ved Udstykningen i 1819, maa de være udskiftet før den Tid. Som tidligere omtalt synes det samme Antal Gaarde — 15 — at gaa meget langt tilbage i Tiden.

1819 ejes Gaarden — eller Huset — af Kristen Bertelsen, i 1834 af Simon Kristensen, 1839 overtages Ejendommen af Kr. Lambertsen, 1874 af Karl Klausen, 1882 af Jeppe Larsen og 1893 af Laurids Jepsen.

I Fjor blev Ejendommen overdraget til Vilhelm og A. Søndergaard, medens Laurids Jepsen og Hustru flyttede til Ansager Stationsby.

Matr. Nr. 17 a: *Kølskevad.*

Ejer: Mads Jørgensen Eskesen, Nr. 17 b Niels Kristian Mikkelsen, 17 c Marius Mikkelsen.

1819 nævnes Kristen Bertelsen som Ejer af Ejendommen, 1834 Christen Pedersen og Hustru Johanne Kjerstine Thomasdatter. 1838 overtages Ejendommen af Sønnen P. Thomas Kristensen. 1863 overgaar den til Søren Mikkelsen. Han opdyrker meget Hede, og efter at han i 1886

har overdraget Hovedgaarden til sin ældste Søn, Mikkel Vad Mikkelsen, flytter han selv ud paa Heden, og her opstaar to andre Gaarde, som han overdrog til to andre Sønner, N. Kristian og Marius. 1933 afhændede M. Vad Mikkelsen Gaarden til den nuværende Ejer. Han har dog vedblivende Bopæl paa Gaarden.

Kapellanboligen i Skovlund.

N O R D S O G N E T

Til Nordsognet henregnes den Del af Kommunens Omraade, der ligger Nord og Vest for Grindsted—Varde Aa. Da Aaen, for saa vidt angaar Ansager Sogn, nærmest maa betragtes som Skel mellem Grindsted-Sletten og Varde-Aadum Bakkeø, og da Nordsognet saaledes er en Del af denne sidste, er det ret naturligt, at Jordbundsforholdene her er noget forskellige fra det øvrige Sogns. Ahlen er her mindre almindelig, og Muldjorden er de fleste Steder lerblandet og har mange Steder Lerunderlag med rige kalkholdige Mergellejer. Største Delen er jævnt bølgeformet, dog har Engdragene langs Varde Aa høje og stejle Skrænter. Dette er sikkert begrundet i, at Grindstedlets Ud løb her snævres sammen, og de vældige Vandmasser har da gravet sig dybe Afløbsrender i Undergrunden.

Nordsognet er adskilt fra Ølgod Sogn ved en Bæk, der drejer mod Nord til Skern Aa. En Del mindre Bække gennemskærer Eggen og udmunder i Varde Aa, men flere af

dem kunde med Lethed ledes til Skern Aa. Af saadanne Smaabække kan nævnes: Siger Bæk, Birkebæk, Langagerbæk og Lerbæk.

* * *

HEDEOPDYRKNINGEN

Efter Markudskiftningen omkring 1800 begyndte ogsaa Opdyrkning og Udstykning af Hedearealerne. Det var selv- sagt Selvejergaardene, der gik foran, og af saadanne fandtes som tidligere nævnt kun to i Nordsognet, nemlig Nr. 2 og 3 i Lærkeholt. To Brødre, Peder og Hans Kristensen, kaldet Østergaard, (fordi de var fra den østligste Gaard i Lund), begyndte sidst i 30'ne paa Jorder fra Nr. 2, og siden fortsattes af andre, saa denne Gaards Hedejord til Dels var bebygget før 1860. Paa Nr. 3 gik man frem paa en lidt anden Maade. Man opdyrkede Heden hjemme fra Gaarden, og senere udskiltes det opdyrkede og overtoges af et af Børnene for saa i næste Menneskealder paa ny at deles. Det samme gælder vist om de sydligste Bebyggelser paa Skovlund Hede. Paa den nordre Del af Skovlund Hede var det derimod Pionerer, der begyndte paa den bare Hede, og da det for udensogns Folk ikke var muligt at skelne, hvor Skovlund Mark hørte op, og Lund eller Lærkeholt begyndte, saa gik det hele under Navnet „Skovlund Hede“.

Som tidligere nævnt var Begyndelsen dog gjort af Vilhelm Ebbesen, tidligere Gaardfæster i Skovlund. Der skulde et vist Mod og en Gaa-paa-Natur til for saadan at begynde ude mellem Lyngtoppene langt fra andre menneskelige Boliger. Det er bemærkelsesværdigt, at ikke mindre end seks af disse Nybyggere var fra Nabosognet Ølgod. Tre Brødre, Kristen, Jens og Hans P. Rasmussen var fra Haulund; deres Hustruer: Ingeborg fra List, Ane fra Grønlund og Abelone fra Strellev. Endvidere Ole Kristensen fra Harkes og hans Hustru, Stine, fra Hjedding; Knud Kristensen Kammes-

gaard fra Vallund; hans Hustru var en Søster til Ole Kristensen; samt Niels Guldager fra Krusbjerg og hans Hustru, Marie, fra Vadboel. Endelig var der Christen Nielsen (Gødsvang) fra Graahede og Hustru, Maren, fra Trøllund, Hejnsvig. Fra Aadum Sogn kom Niels Hansen (Lundsby) og Hustru, Stine, der stammede fra N. Nebel. Og endelig ikke at forglemme Hans (Marius) Kristiansen og Hustru, Stine. Hans Marius var dog paa en Maade fra Skovlund, da han i flere Aar havde tjent hos sin Broder Stefan Marius i Skovlund. Alle disse og flere til baade i Øst og Vest begyndte deres Opdyrkningsarbejde her i 60'erne, og i Løbet af ca. 30 Aar var Heden praktisk talt forsvundet. — Skulde man nævne nogle af dem, der naaede hurtigst at fremelske store og gode Gaarde, maa det blive Hans Marius Kristiansen, Jens Rasmussen og Niels Lundsby. Den sidste fik opdyrket ialt tre Ejendomme, saa han kunde lade sine to Døtre og deres Mænd faa hver en Gaard. Da hans ældste Datter, Marie, blev gift med Rasmus Jensen, udtalte Pastor Hoff, at Niels Lundsby kunde gøre Patriarken Jakobs Ord til sine: „Med denne min Stav drog jeg over Jordanfloden, og nu har du gjort mig til to Hære.“ Hans Marius udtalte engang om denne Pionertid: „Ja, jeg kunde da som Regel i disse Aar lægge en Ko til hvert Aar og en Gang imellem bygge et Stykke Hus, naar det behøvedes, uden at sætte Gæld.“

Selv om de ikke alle paa den Maade blev rige, blev de dog ret velhavende, og de fleste kunde afhænde deres Gaarde vel opbyggede og med god Besætning til deres Efterkommere. Nogle Gaarde blev endda delt.

Ære være disse Pionerers Minde!

* * *

VARDE—GRINDSTED JERNBANE

Banespørgsmaalet løses i Kommunen.

Transportspørgsmaalet har alle Dage været overmaade vigtig: I Menneskeslægtens Barndom klarede man saa nogenlunde Transporten paa Vandet, gennem Søer, Aaer, ja endog paa Havene i meget primitive Baade bygget af udhulede Træstammer. Hvilken Modsætning til Nutidens Luksusskibe i Form af hele Paladser, der farer over Verdenshavene paa saa kort Tid som 9 Dage fra Europa til Amerika. 1492 brugte Columbus 3 Maaneder til den samme Rejse og naaede endda ikke helt over til Fastlandet. Der var langt fra de udhulede Stammer og til Noahs Ark og igen fra denne til Columbus' smaa Sejlere og fremdeles til Nutidens Luksusbaade. Udviklingen med Transporten paa Vandet gik langsomt, men paa Landjorden var Transporten næsten umulig; der kunde vel til Nød transporteres lidt paa Slæder, men den meste Transport maatte foregaa paa menneskelig Ryg. Det var en uanet stor Opfindelse, dengang Hjulet blev opfundet. Nu kunde Transporten foregaa ved Hjælp af Træksdyr.

Det første Jernbanelokomotiv blev konstrueret i 1814 af Engælænderen Georg Stephensen, men først i 1844 byggede Danmark sin første Jernbane fra Altona til Kiel, den kom til at tjene Operorerne i 1848 til Transport af Tropper nordpaa. 1847 fulgte Banen København—Roskilde. I Vestjylland kørtes med Studer, og maaske som en Følge deraf blev der først Tale om Baneanlæg, efter at det i 1868 var vedtaget at anlægge en Havn ved Esbjerg; den vestjydske Bane aabnedes først for Drift i 1875. Efterhaanden som Staten havde gennemtrukket Landet med Hovedlinier, kom Turen til Lokalbaner. Det blev endda saaledes, at en Rigsdagsmand helst skulde hjemføre mindst een Jernbane til sin Kreds, hver Gang der i Rigsdagen behandledes Jernbanelove, om han skulde føle sig fast i Sadlen. 1894 vedtog Rigsdagen Tilskud til en Del private Baner, deriblandt til en Varde—Nr. Nebel Bane.

Tanken om private Baneanlæg var derved rykket nærmere ind paa Egnen. Ansager og omliggende Sogne blev da ogsaa straks smittet af Bevægelsen, ligesom Varde Købstad havde faaet Blod paa Tanden. I 1895 blev der allerede af Hedeselskabet udarbejdet to Projekter, der gik ud paa at ombygge Grindsted Mergelbane til Trafikbane og føre den ind til Vestbanen ved Tistrup eller Varde Station og eventuelt fra Stilbjerg og

ind til Farre paa Vejle—Give Banen. I Ansager Kommune var der stor Uenighed om de to Linier, og i Sommeren og Efteraaret 1895 afholdtes der flere ret bevægede Møder i Ansager Kro. Ansager-Stenderup stod stejlt paa Varde-Linien, og Nord-Sognet holdt lige saa stædigt paa Tistrup-Linien. Der blev nedsat to Udvalg til at arbejde for Sagens Fremme. For Varde-Linien Grd. Niels Jepsen, Uddegaard, Kroejer H. P. Nissen, Ansager, Grd. Niels Hermansen, Stenderup, og Grd. Niels Hansen, Stenderup. Udvalget for Tistrup-Linien kom til at bestaa af Grd. Bertel Jensen, Mølbygaard, Grd. Jens Kristensen, Krongaard, og Sognefoged Jens Chr. Nielsen, Gejlgaard.

Grindsted Mergelbane, der var bygget i 1885, havde af Staten modtaget et rentefrit Laan, men det kneb for det store Hedesogn at præstere Afdragene. Ved Banens Omdannelse og Forstærkning til Trafikbane var det Tanken, at dette Laan skulde indgaa i Banens Anlæg, og Statens Tilskud skulde derved ikke komme til at overstige de 50%, der var ydet til Privatbaneanlæg efter Loven af 1894. Den 18. December 1895 holdtes der Møde i Mølby Kro af begge store Udvalg for de to Linier. Hedeselskabet mødte ved Ingeniør V. Jørgensen med et fuldstændigt Overslag over begge Linier og Rentabilitetsberegninger over begge Linier. Ved dette Møde enedes begge Udvalg om straks at indsende Andragende til Regering og Rigsdag om Lovhjemmel til Anlæg og Koncession paa at drive disse Baner.

Banespørgsmaalet, der havde delt Kommunen i to Lejre, gav sig ogsaa Udslag ved det paafølgende Sogneraadvalg i Efteraaret 1897. Da skulde der foretages Valg af 4 Medlemmer af den højstbeskattede Del af Vælgere. Stenderup-Ansager opstillede 4 Kandidater. Skovlund andre 4. Der var 55 Vælgere, der var stemmeberettigede, og der mødte 100%, saa Stemningen var højt oppe. Skovlund Kandidater vandt stort med hver 28 Stemmer. Stenderup-Ansagers Kandidater faldt blødt med hver 27 Stemmer.

Efter Baneloven af 1894 strømmede det ind med Andragender om Bevilling til Anlæg af private Jernbaner. Regeringen besluttede derfor at nedsætte en Kommission til at overveje og fremkomme med Forslag om Anlæg af Stats- og Privatbaneanlæg i Jernbanetomrummet i Jylland. Den saakaldte store, jyske Jernbanekommission blev derefter nedsat i 1898. I Kommissionens Betænkning foresloges bl. a. bygget en Længdebane fra Bramminge til Funder som Statsbane og en Bane fra Varde til Grindsted som Privatbane.

Paa Foranledning af Varde By holdtes der et Møde paa Raadshuset i Varde den 25. Oktober 1902, hvor de forskellige Kommuner var repræsenteret, og der nedsattes et Udvalg til at arbejde for Sagens Virkeliggørelse. I Udvalget kom fra Varde By Borgmester Drechsel som et meget virksomt Medlem, endvidere Branddirektør L. Skov, Redaktør Kjelst og Gæstgiver J. P. Justesen, fra Øse-Næsbjerg Sogneraadsformand S. K. Sørensen og fra Ansager Rs. Rasmussen, Skovlund. Den 17. December 1902 afholdtes atter Møde, denne Gang i Ansager Kro, hvor Delegerede fra de forskellige Kommuner var mødt. Der fremlagdes Projekt og Overslag over Anlægget af en Bane fra Grindsted til Varde. Overslaget lød paa 1.200.000 Kr., og der regnedes med et Statstilskud paa 3 Fjerdedele, altsaa 900.000 Kr., og fra Amtet 120.000 Kr. Tilbage var der saa 180.000 Kr., der skulde udredes af de interesserede Kommuner. Ved dette Møde opnaaedes ikke Enighed om Fordeling af dette Beløb. Den 2. Januar holdtes der atter Møde i Ansager Kro for samtlige Sogneraad og Varde Byraad. Ved dette Møde opnaaedes der Enighed om Fordelingen af Beløbet af Kommuntilskudet, og der underskrevs Ansøgning til Regering og Rigsdag samt til Ribe Amtsraad om Udredelsen af det anførte Tilskud.

Efter den Strid, der havde fundet Sted i Slutningen af Halvfemserne om Varde eller Tistrup som Endepunktet for Banen, var man ganske klar over, at der maatte sættes ind paa, at Varde—Grindsted Banen maatte berøre baade Skovlund og Ansager, ligesom den maatte trækkes i Nord til Tyndkær. Det holdt haardt at faa denne Linie igennem baade i Udvalget og hos Autoriteterne, men det lykkedes ved ihærdig Anstrengelse og Udholdenhed at faa Linien godkendt, og dermed stod Kommunen sammen om Endepunktet Varde. Ved et Møde i Ansager Kro den 2. Januar 1903 affattedes da et Andragende til Regering og Rigsdag om Eneret til Anlæg af en privat Bane fra Varde til Grindsted og et Andragende til Ribe Amtsraad om at yde et Tilskud af 120.000 Kr. af Amtsfonden til Anlægget samt forsyne Andragendet med Paategning om Tilskuddet. Andragendet var undertegnet af de daværende Sogneraadsformænd for de interesserede Kommuner: For Grindsted-Grene Gaardejer A. Jensen, for Ansager Gaardejer Jens Kristensen, Krongaard, for Starup Gaardejer H. Hansen, for Øse-Næsbjerg S. K. Sørensen og for Varde Købstad Borgmester Drechsel.

Den 5. December 1903 indbragte Folketingsmændene L. Rasmussen fra Bække og S. Sørensen fra Vardekredsen m. fl. i

Folketinget bl. a. Forslag om Anlæg af en privat Bane fra Grindsted til Varde. Ved første Behandling i Folketinget, hvor Laust Rasmussen var Ordfører, udtalte han: „Allerede i 1898 havde den jydsk Jernbanekommission blandt de foreslaaede Baner medtaget Varde—Grindsted Banen og med Forslag om et Stats tilskud til Anlægget af 75 %. En Del af de dengang foreslaaede Baner er allerede bygget, men Russerne siger jo, der er langt til Himlen, men endnu længere til Zaren.“ Under Forhandlingen fremgik det ogsaa af Ministerens Udtalelser, at han til denne fattige Egn kunde acceptere et saadant Tilskud. I denne Samling fremkom der Ønsker om saa mange nye Privatbaneanlæg, at Regeringen efter Henstilling fra Landstinget nedsatte en ny Jernbanekommission til at tage en samlet Overvejelse af hele Jernbanespørgsmaalet.

Kommissionen naaede først i September 1906 at afgive Betænkningen. Varde—Grindsted Banen var med blandt de foreslaaede Baner, der skulde bygges, men kun foreslaaet med Halvdelen som Tilskud til Anlægget.

I Samlingen 1906—07 fremsatte Regeringen da Forslag om Lov til Anlæg af Baner, deriblandt en Bane fra Varde til Grindsted med 50 % Statstilskud til Anlægget.

Borgmester Drechsel, Varde, der var Formand for Udvalget, var imidlertid bleven forflyttet fra Varde til Aarhus og nedlagde derfor sit Hverv som Formand. 16. November 1906 holdtes der igen et Møde i Ansager Kro, og der vedtoges det at rette en Henvendelse til Stiftamtmand Stemann, Ribe, om at indtræde som Medlem af Udvalget, hvad han indvilgede i. 9. Februar holdtes atter Møde i Ansager Kro, hvor foruden de Delegerede var mødt Stiftamtmand Stemann, der valgtes til Formand for det samlede Udvalg. Man fandt, at der maatte gøres et energisk Arbejde for at faa Statstilskuddet forhøjet. Til at arbejde for at søge dette forhøjet og i det hele at fremme Sagen valgtes et Udvalg, som kom til at bestaa af Stiftamtmand Stemann, Branddirektor L. Skov, Redaktor Kjelst, Gæstgiver J. P. Justesen, Grd. Rs. Rasmussen og Grd. S. K. Sorensen. Den 21. Marts 1907 sendtes paa ny Andragende, hvilket særlig gjaldt Forhøjelse af Statstilskuddet. 12. April samme Aar holdt Udvalget atter Møde i Ansager Kro. Foruden Udvalget var der mødt Amtsraadsmedlemmerne Terkel Kristensen, Vrenderup, og H. Skøde, Verst.

Ved dette Møde vedtoges det blandt andet at rette en Henvendelse til Ribe Amtsraad om at tage Beslutning om Amtsfondens Tilskud. Den 22. Maj 1907 bevilgede Amtsraadet 10 %

af Anlægs kapitalen. Det kan vistnok uden Forklejnelse af andre siges, at de nævnte Amdsraadsmedlemmer sammen med Amtsmænd var en god Støtte for dette Tilskud.

Jernbaneloven blev ikke færdigbehandlet i Samlingen 1906—07, men den indbragtes atter ved Samlingens Begyndelse 1907—08 i Folketinget, hvor den vedtoges Vinteren 1908 med et Statstilskud af 60 % af Anlægssummen. Under den lange Gang gennem Rigsdag og Kommission og igen gennem Rigsdagen havde man ikke hørt noget om en Tistrup Bane, men dengang Jernbaneloven kom op i Landstinget, vaagnede de Tistrupsinteresserede op til Daad. Det viste sig, at de var de stærkeste. Varde—Grindsted Banen maatte savne Støtte fra Kredsens Landstingsmand. At Landstingsmanden indtog denne Holdning, var der i og for sig ikke stort at bebrejde ham for, hvis der havde været den mindste Sandsynlighed for, at denne Linie kunde gennemføres, men denne Sandsynlighed var absolut ikke til Stede, idet der til Tistrup Banen manglede Tilskud baade fra Amtskommunen og Ansager Kommune. Grindsted—Grene havde bevilget 4 %, men samtidig udtalt, at de helst ønskede en Varde Bane. Tistrup—Hodde Kommune havde bevilget 10 %, men havde mødt stærk Modstand i selve Kommunen mod denne Bevilling. De stod altsaa kun med 14 %, men manglede 26 % til Banens Anlæg. Til Varde—Grindsted Banen var hele Anlægs kapitalen fuldt tegnet.

21. Maj 1908 holdt Udvalget samt hele Ansager Sogneraad Møde i Ansager Kro. Jernbaneloven var nu vedtaget af begge Ting og Loven underskrevet af Kongen den 27. Maj 1908, men Varde—Grindsted Banen var forandret til en Tistrup—Grindsted Bane. Ved dette Møde var der Enighed om, at en Tistrup—Grindsted Bane ikke kunde fyldestgøre Kravet om en Bane mellem Grindsted og et Punkt paa Statsbanen mod Vest; man vedtog da at fastholde Planen om en Varde—Grindsted Bane og anmodede Forretningsudvalget om at arbejde videre for denne Plan og at søge snarest muligt at faa tilvejet bragt fornøden Lovhjemmel for denne Bane. Til denne Anmodning føjedes, at der var Enighed om ogsaa med Hensyn til den søgte pekuniære Støtte at fastholde den engang tagne Stilling til Banen, og det betragtedes som en Selvfølge, at de interesserede Kommuner vilde forhøje deres Bidrag til $\frac{2}{5}$ af Anlægssummen, dersom det var nødvendigt til Banens Gennemførelse. Denne Overenskomst blev underskrevet foruden af Udvalget af samt

lige Sogneraadsm medlemmer fra Ansager Sogneraad og desuden af A mtsraadsmedlem Terkel Kristensen, Vrenderup.

Den 9. Juli 1908 holdtes atter Møde i Ansager Kro, hvor det vedtoges at forhoje de interesserede Kommuner Bidrag til $\frac{2}{5}$ af Anlaegsudgifterne, som var omregnet efter Datidens Priser og nu lød paa 1.280.000 Kr. Men da Grindsted—Grene og Starup Sogneraad ikke vilde gaa med til nogen Forhojelse, maatte Varde Kobstad, Oese—Næsbjerg og Ansager tillige overtage den Forhojelse, som de to førstnævnte Kommuner ellers skulde have baaret. Banetrangen i de to Kommuner var jo afhjulpen ved Løven af $\frac{27}{5}$ 1908, som skaffede dem den midtjydske Længdebane.

Ribe A mtsraad stillede sig velvillig til Sagen og forhojede sit Bidrag fra 10 % til 16 %, fra 120.000 til 204.800 Kr.

$\frac{21}{3}$ 1912 indbragte Folketingsmændene S. Brorsen, L., Rasmussen og Slesbager i Folketinget Forslag om en Ændring i Jernbaneloven af 1908 gaaende ud paa, „at en Tistrup—Grindsted Bane ændredes til en Bane fra Varde til Grindsted“. Ændringen vedtoges ved tredje Behandling i Folketinget den 30. April 1912, men blev ikke behandlet færdig i Landstinget. I 1912 havde Forretningsudvalget indsendt et Andragende til Landstinget om at faa Banens Retning ændret til Varde. Loven gik gennem første Behandling og i Udvalg. Der var indenfor Udvalget ikke den bedste Stemning for Lovens Ændring. Vindfeld Hansen var Formand og en ny Mand i Tinget; han besad ikke den fornødne Myndighed til at holde Udvalget sammen, og Sagen blev syltet i Udvalget. — I 1913 indbragtes Forslaget paa ny ved Landstingsmændene Joh. Lauridsen, Vindfeld Hansen og Degnbol og gik i Udvalg. Nu valgtes Jernbanemanden Jørgen Bertelsen til Formand og Ordfører, og han satte Skub i Sagen. Den gennemførtes saa i Landstinget, men paa den Betingelse, at der blev givet de interesserede Kommuner i Tistrup—Grindsted Banen en Frist til første Oktober 1913, hvori de endnu havde Fortrinsret til Banen. Loven vedtoges i samme Skikkelse i Folketinget og blev stadfæstet af Kongen den 29. April 1913.

Den 21. April 1913 holdt Forretningsudvalget Møde paa Raadhuset i Varde. Det vedtoges her snaest mulig at soge Eneretsbevilling paa Bygning af Banen, og straks derefter indsendtes Ansøgning derom. Resultatet af Ansøgningen blev, efter Forestilling af Ministeriet for offentlige Arbejder, at der under 4. Juni 1915 meddeltes Kammerherre Stemann, A mtsraadsmedlem O. Kristensen, Borgmester Hattensen, Varde, S. K. Sorensen, Ho-

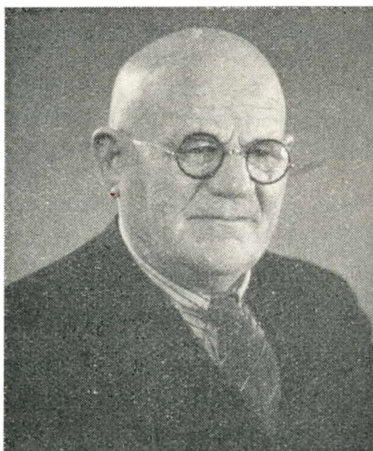
strup, L. Lauridsen, Starup, R. Rasmussen, Skovlund, og Lærer Christensen, Nollund, Eneretsbevilling til Anlæg og Drift af en Jernbane fra Grindsted til Varde. Af Anlægssummen ydede Staten 60 % og af Resten ydede Ribe Amtsråd 40 %, Varde Købstad 25,052 %, Øse-Næsbjerg 13,942 %, Ansager Kommune 13,5 %, Starup Kommune 2,083 % og Grindsted-Grene Kommune 5,423 %.

Den 31. Januar 1916 blev Tilbuddene paa Over- og Underbygning aabnet paa Raadhuset i Varde. Der var indkommen ialt 10 Tilbud. Det højeste var paa 798.000 Kr. (fra C. G. Hansen, Ordrup), det laveste paa 429.000 Kr., fra Hoffmann & Søner, som fik Arbejdet. Den 21. Marts 1917 blev der stillet Forslag om at standse Arbejdet paa Grund af, at det næsten var umuligt at fremskaffe Materialerne til Banens Bygning, men det blev af de i Banens Opland boende Bevillingshavere nedstemt, og det var godt, idet Priserne og Arbejdsløningerne langtfra paa dette Tidspunkt havde naaet Højdepunktet. Men Tiden var yderst vanskelig. En Kontrakt med en Mand om Levering af Varer kunde en Dag være sluttet og i den skønneste Orden, og nogle Dage derefter kunde den være annulleret. Varerne fra Tyskland var det næsten umuligt at faa frem, og kom de endelig til Grænsen, var det næsten umuligt at faa Valuta til at føre dem ind. Banen blev dog trods de mange Vanskeligheder for saa vidt færdig, at den kunde aabnes for Driften den 13. April 1919, men fuldt færdig blev den først, da vi var naaet ind under gunstige Forhold med Hensyn til Varetilførslerne. Banen maatte nøjes med at køre med gamle Lokomotiver, der havde gjort Tjeneste paa Statsbanerne i mange Aar. Banesvellerne var halvrunde og af daarlig Kvalitet. Det lykkedes i 1925 hos Staten at opnaa en Bevilling paa 300.000 Kr. til at bedre paa dette Forhold. Aarsregnskabet sluttedes derfor først i 1927, og Anlægssummen var naaet op paa 3.255.500 Kr.

Naar denne Sum sammenholdes med Overslagssummen fra 1908 (1.280.000 Kr.), ses jo tydeligt den Fordyrelse, som Krigen medførte. Havde der i Jernbaneloven af 1908 været vedtaget en Varde—Grindsted Bane i Stedet for en Tistrup—Grindsted Bane, saa havde sikkert mindst Halvdelen af denne store Anlægssum været sparet, og desuden vilde Banen, naar den havde været i Drift i Krigsaarene, have indtjent en ret betydelig Reservefond, der kunde have være rart at slide paa i mere ugunstige Tider. Der var navnlig tre Landstingsmænd, der i 1908 var særlig aktive for at faa Banen ført ind til Tistrup. Ingen af

dem var Medlemmer af Tinget i 1912, og da de alle er dode, skal deres Navne ikke nævnes i denne Forbindelse. Nu er der forløbet 21 Aar, siden Banen blev aabnet for Driften, og i de fleste af disse Aar har Banen givet et Driftsunderskud, men indirekte har Banen haft stor Betydning for Egnen. De store Hedeflader, der laa langs Banen, er forsvunden, ligesom Banen har fort Masser af Mergel og Gødning ud til kalktrængende Agerjord. Banen er blandt dem, Kommissionen har dømt til Undergang, som altsaa ikke fra Statens Side kan vente Støtte til Driften, men dersom Befolkningen vil være tro mod Banen, kan den fortsat godt vedblivende være et Kulturgode for Egnen. Eet er i alt Fald sikkert, i de nuværende Forhold, hvor de fleste Motorkøretøjer maa standse paa Grund af Benzinmangel, er Transportspørgsmaalet blevet vanskeligt; at benytte Hestekraft til Varetransport igen vil møde mange Vanskeligheder for ikke at sige, at det er umuligt at transportere den meget store Mængde Gods, der skal føres frem nu om Dage; paa den Maade er Banen blevet et nødvendigt Befordringsmiddel. Det vil sikkert ogsaa svide til Befolkningen gennem forhøjede Biltakster, om den naturlige Konkurrence, som Banen byder Bilerne, skal standse.

Rs. Rasmussen.

Fhv. Landstingsmand Rs. Rasmussen.

Naar Ansager Sogns Historie skrives, er der forskellige Mænds Navne, som bør nævnes, idet de ved deres Liv og Virke har været med til at skabe og danne Udviklingen, som er foregaaet i den sidste Menneskealder i Sognet. Saaledes kan blandt andre nævnes Rasmus Rasmussen, Skovlund.

Rs. Rasmussen er født d. 20. August 1866 i Skovlund, Son af Jens Rasmussen og Hustru Anna, født Jensen, der var fra St. Grønlund i Ølgod. Farfaderen var Gaardejer Rasmus Christensen, Haulund, ligeledes i Ølgod. Forældrene hørte til det Slægtled af unge, nygifte, der satte Bo som Nybyggere paa Skovlund Hede i Begyndelsen af 1860erne.

Et af de første Aar efter, at de havde sat Bo, blev Jens Rasmussen indkaldt til Landets Forsvar og var med under Forsvaret af Dybbøl, og d. 18. April, da Dybbøl faldt, var han ved Artilleriet og betjente en af Kanonerne paa Skanse Nr. 2 under Løjtnant Anker. Jens Rasmussen blev taget til Fange, og sammen med andre Fanger førtes han langt ned i Tyskland til en lille By nær den østrigske Grænse. Efter Fredsslutningen i August kom han hjem og kunde fortsætte den hjemlige Sysse; men hans Helbred havde muligvis faaet et Knæk under Feltlivet, som han ikke forvandt. Han døde en halv Snes Aar efter i 1874.

Han efterlod sig Enke og 2 Børn: Datteren Ellen, der senere

blev gift med Niels Jepsen Uhd, og Sønnen Rasmus. Moderen vedblev at drive Gaarden med Bestyrere, indtil hun døde i 1884.

Efter Moderens Død maatte Rasmus som 18-aa'rig til at overtage Styret, og som han siger nu saa mange Aar efter: „Jeg var jo for ung, men det gik alligevel.“ I Vintrene 1885—86 og 1887—88 var han Elev henholdsvis paa Vallekilde og Askov Højskoler, og 1888 aftjente han sin Værnepligt i Fredericia ved 12. Batl.

I 1893 blev han gift med Kirstine Jepsen Uhd, Datter af Grd. Jeppe Jørgensen Uhd. Hun var ham en dygtig Medhjælper og Hustru i ca. 42 Aar; thi nu var Bedriften stadig bleven større, og Rs. Rasmussen havde faaet mange Hverv at varetage uden for Hjemmet. Men Stine var en Hjemmets Kvinde, hun forstod at omgaas sine Folk og var en omsorgsfuld Moder for Børnene, 4 Piger, hvoraf den ældste, Anna, er Lærerinde i Viby Kommune ved Aarhus; den næstældste, Jenny, blev i 1930 gift med Magnus Kristensen, der stammer fra Tistrup; de har en Udflyttergaard fra Hjemmet, og hos dem har Rs. Rasmussen bygget en Villa, hvor han nu bor sammen med de to yngste Dotre.

Rs. Rasmussen overtog Fædrengaarden i 1884, netop i de Aar, da Udviklingen i Landbruget tog stærk Fart gennem Sammenslutninger og Andelsforeninger. Disse havde helt Rs. Rasmussens Interesse og Sympati, som maaske var indpodet i ham fra hans Højskoleophold, og nu i det praktiske Liv gik han ind i Arbejdet med Ungdommens Mod og Lyst. Han kom saaledes op gennem Aarene til at beklæde mange Tillidshverv, og han var Medlem af Bestyrelsen inden for de forskellige Foreninger og Sammenslutninger. Her skal nævnes:

Medlem af Ansager Sogneraad fra 1897—03.

Medlem af Bestyrelsen for Øster Herreds Landbof. 1898.

Formand for Ansager-Øse Landbof. 1912—13.

Formand for S. A. E. F. 1918—38.

Skatteraadmedlem i Varde Skatteraadskreds 1924—30.

Formand for Skovlund Mejeri fra 1908—33.

Formand for Ribe Amts Venstre i en Aarrække.

Landstingsmedlem, valgt i 5te Valgkreds, 1932—36, samt en af Koncessionshaverne for Varde—Grindsted Banen.

Endvidere Medlem af Bestyrelsen for Skovlund Brugsforening samt Esbjerg Andels Svineslagteri og i Ribe Amts Mejeri-forening i 22 Aar, hvor han nu er udnævnt til Æresmedlem.

Vurderingsformand for Kreditforeningen af jyske Landejendomsbesiddere i Viborg i 42 Aar.

I 1921, ved Karlsgaarde Værkets Indvielse, blev han udnævnt til Ridder af Dannebrog.

1936 solgte han Fædrenegaarden til Torkild Jepsen.

H. P. Rasmussen.

* * *

S M A A T R Æ K

(Af H. P. Rasmussen)

En Historie om to Kammerater.

Her skal fortælles en Historie om to Kammerater. De stammede begge to fra Ølgod og havde været Soldaterkammerater, nu havde de begge Plads paa Nabogaarde i Tistrup Sogn, Mads Chr. Jepsen i Hodde Præstegaard og Peder Hammelsvang i Letbæk Mølle. I Præstegaarden tjente samtidig en ung Pige, der hed An' Mari', og samme An' Mari' var gode Venner med Peder Hammelsvang og holdt Stævnmøder med ham. En Dag var Mads Christen kommen under Vejr med, at An' Mari' skulde mødes med sin Hjertenskær paa et aftalt Sted i Lunden om Aftenen, og i Mørkningen fik Mads Christen saa fat i An' Mari's Tørklæde og sætter sig paa det aftalte Sted med Tørklædet over sig. Endelig ved den aftalte Tid arriverer Peder Hammelsvang, og da han ser det kendte Tørklæde sidde ventende, betages han af Elskov og slaar Armene om hende for at faa et Kys og udbryder: „Naa, er du kommen, An' Mari'?" Men nu blev Mads Christen bange for den voldsomme Kærlighed fra Peder Hammelsvang, smøg Tørklædet af sig og forsvandt, efterladende Tørklædet i Peder Hammelsvangs Favn.

Mads Chr. Jepsen bosatte sig siden i Skovlund og Peder Hammelsvang i Lærkeholt.

Træk om en Hedeopdyrker.

Her skal fortælles nogle Træk om en af Hedeopdyrkerne Hans Døbenavn var Niels Hansen, men han kaldtes altid Niels Lundsby, da han var født i Lundsby i Aadum Sogn. Som ung Menneske tjente han i Bejsnapgaard og senere i Lindbjerggaard, og her lærte han sin tilkommende Hustru, Stine, at kende. Hun tjente i Lindbjerg Mølle, og da de blev gift i Begyndelsen af 60erne, købte de en Hede- eller Moseparcel i Skovlund af Kristen Gejl i Gejlgaard. Historien siger, at Niels Lundsby kun havde een Daler at sætte i Fællesboet, og samme Daler havde han

tjent i Kortspil. De begyndte under meget primitive Forhold, men naaede dog at faa et lille Hus bygget, saa de havde Tag over Hovedet, ogsaa til de Dyr, som de fik anskaffet. De Mænd, som særlig hjalp dem, var vistnok Kr. Bejsnap og Kr. Gejl.

Heden var meget lavtliggende, nærmest Mosejord, og der var tillige Mergel, saa to vigtige Ting var til Stede for Nybyggeren: Mergel at køre ud paa Jorden og Moslaget at svide i Plovfuren til Gødning i Form af Aske; derefter kunde der saas 6-radet Byg, som gav en god Kærv efter Datidens Forhold.

Niels Lundsby selv var ikke af de Mennesker, der kan betegnes som en Slider; men han fik dog altid Arbejdet gjort al ligevel. Saaledes fik han Mergel gravet paa den Maade, at Nabo-mændene, som ikke havde Mergel i deres Jordlod, gravede Mergelen op mod at faa Halvdelen, og saa havde Niels Lundsby selv den anden Halvdel lige færdig til at køre ud. Hans Kone, Stine, var ham en dygtig Hjælper fra de allerførste Aar under de smaa Kaar, hvorunder de begyndte. Hun kørte saaledes Mergelvognen med Studene; men disse kunde om Sommeren i varme Dage blive ret uregerlige, sætte Halen i Vejret, sige „Bøh“, og saa bissede de og var ikke til at styre for hende. Et Par Aar efter at de havde sat Bo, blev Niels Lundsby indkaldt til Landets Forsvar, og i denne Tid passede hun selv Ejendommen. Under Mandens Indkaldelse forærede Kr. Gejl hende en lille Pattegris, og denne passede og plejede hun saa godt, at da Niels Lundsby kom hjem, var Grisen et fedt Svin.

Mændene paa Skovlund Hede kørte dengang til Eeg Mølle og fik deres Korn malet. Niels Lundsby var saaledes ogsaa kørt til Mølle, men var kommen i godt Lag, saa Natten gik. Om Morgenen ser han Stine komme, men fatter sig og siger til hende, om hun vil hjemad; thi saa kunde hun køre med ham, og til Mølleren siger han, om han vil give denne Kone en Kop Kaffe. De andre Gæster kendte ikke Konen, og saa kørte Niels Lundsby og Stine hjem.

Niels Lundsby vedblev endnu i mange Aar med Stude til Trækdyr, og med disse var han ret rask kørende. Saaledes kan fortælles, at det var Skik, at Bymændene fra Skovlund Hede altid skulde til Grindsted Marked, og Konerne var ogsaa med. Det var en Adspredelse fra det daglige og ensformige Liv, der levedes. To af hans Naboer, Knud Kamersgaard og Hans P. Rasmussen med Koner var ogsaa kørende til Marked. Hjemme var de kørende med en Hest og en Stud, men til Grindsted Marked havde de spændt Hestene sam-

men og var hestekørende, hvorimod Jens Lundsby var kørende med Studene. Paa Hjemvejen indhentede Niels Lundsby sine Naboer og vilde straks køre forbi; men Knud Kammersgaard, som var kendt for at være en dygtig Kusk med en god Skralde i Pisken, vilde ikke saadan lade sig køre bagud, og nu begyndte en Væddekørsel, som kun Konerne paa Hestekøretøjet formaaede at standse, og Studene med Niels Lundsby gik af med Sejren.

* * *

Originaler eller særprægede Mænd fandtes der adskilligt flere af forhen end i vore Dage. Omkring 80erne var der saaledes gamle Mænd og Kvinder i Skovlund, hvorom der kan fortælles flere morsomme Træk.

Morten Smed og hans Hustru, Met', var Aftægtsfolk og boede hos Niels Jakobsen i Lærkeholt. Morten Smed var en lun Spasmager; om det var medfødt eller lært i hans Svendetid faar staa hen. Engang i Julehøjtiden besluttede Morten Smed og Met' Mortens at besøge deres Familie i Øse Sogn og kørte saa derover, og om Aftenen, da de skulde drage hjemad, skulde de, som Skik og Brug var dengang ogsaa i Øse Sogn, have adskillige Afskedspunche. Det lettede altid Afskeden og varmede til Køreturen, som varede i Timevis. Da det senere paa Hjemturen viste sig, at Morten var i løftet Stemning og havde Mas med at finde Vejen, siger Met' saa rorende mildt til ham: „Ja, Morten, du skulde nu heller ikke have drukket de sidste Punche; mærkede du ikke nok, at jeg traadte dig paa Foden?“ „Jo, det mærkede jeg godt nok“, svarede Morten, „men jeg troede, du dermed vilde sige: Du skal ikke gi'e dig, Morten, og derfor holdt jeg ud med dem og svigtede ikke Lauget!“

En anden Mand, som ogsaa var en kendt Mand paa den Tid, var Kre Feld og hans Kone, Grete. Han var „Alleslagsmand“ med Høvl og Sav, og saa fortalte han Historier fra sine unge Dage, Oplevelser fra Flensborg, som ofte lød noget utrolige, men han fortalte dem saa tit, at han troede det selv. Grete tog meget ud at køkse, og Kre Feld blev saa budt med til Gildet; derved kom de meget ud blandt Folk.

I Boel i Lærkeholt boede der i et lille Hus Syd for Vejen en gammel Mand, som fik Aftægt fra Boel; han kaldtes kort og godt Niels Boel. Han havde maaske nok et andet Døbenavn, men Niels Boel var nu hans Kendingsnavn. I 80erne var han ikke aflægs eller nogen Svækling, saa han vilde godt tage sig

noget til for at faa Has paa Tiden og vel ogsaa tjene en Lømskilling. Derfor var det heldigt for ham, at han i sine unge Aar havde staaet i en Smedje. Vel var han ikke udlært Smed, men trække Blæsebælgen og slaa med Forhammer, det havde Niels Boel været med til før, og saa Der var paa den Tid kommen en ung Smed til Skovlund (de gamle Smede, Morten Smed og Kre Smed, havde til Dels lagt op), saa her var Virkefelt for den ny Smed, der hed Søren Hansen. Nu kunde den samme Søren Hansen ikke godt omgaas sine Læredrenge, saa det var ofte, han stod ene i Smedjen; men i den travle Tid manglede han Hjælp, og saa endte det med, at Niels Boel fik Pladsen som Sørens Hjælper i Smedjen, og da Niels Boel var noget tunghør, var han som skabt til Pladsen; thi Søren brugte Mund til Tider og var ikke fri for at skælde ud. En Dag, de arbejdede sammen, og Jernet laa gloende paa Ambolten — Søren hamrede løs, og Niels Boel skulde svinge Forhammeren — udbryder Søren skarpt: „Boel, Boel, du slaar ikke, hvor jeg slaar.“ Niels Boel siger saa med sin pibende Stemme: „Du slaar“, og her bandede han, „heller ikke, hvor jeg slaar.“

En anden Gang stod han og trak Blæsebælgen, men Søren syntes, at det varmede for lidt paa Jernet, som laa i Essen. Han udbryder da: „Blæs, Boel, blæs, du blæser jo, saa Jernet bliver koldt.“ Hertil svarede Niels Boel ganske rolig: „Prøv o ta ved det.“

Niels Boel var tillige en ivrig Jæger, og han vedblev dermed langt op i Aarene. Han beklagede sig til sidst over, at naar han fik en Hare rejst, saa syntes han, der var to, og saa var han som oftest saa uheldig at holde an paa den forkerte, saa Haren lob.

NOGLE GAMLE DOKUMENTER

1. Retssagen om

Jens Niensens og Maren Mikkelsdatters Dødsbo og Legat.

(Et Par Aftægtsfolk, der har levet paa nuværende Dejbjerg Jakobsens Gaard i Lærkeholt).

Aar 1836 d. 13de Julii modte i Andsager Præstegaard Grdmd. Jens Olesen af Lærkeholt, Aftægtsmd. Jens Kristensens Hustru, Maren Larsdt., samt hendes Datter Anna Cathrine, ligeledes af Lærkeholt, — Hsmd. Morten Larsen og Søn Lars Christian, samt Tjenestepige Johanne Kirstine Nielsdt. af Skovlund, for efter Opfordring at afgive Forklaring for undertegnede Exe- cutorer af Testamentet, om afdøde Maren Mikkelsdatters Efterladenskaber. Pigen Johanne Kirstine Nielsdt., som om Vinteren i flere Aar har været hos den Afdøde, som var hendes Faster, af hvem hun tildels var opdraget, fremkaldtes først og afgav følgende Forklaring, at foruden de paa den ved dette Møde fremlagte Fortegnelse anførte Sager endnu bliver at anføre 6 Tallerkener, den ene beskadiget, 1 Ølglas og 2 Skaaler, som findes hos Morten Larsen, som tilhørende den Afdødes Boe, samt at hun iøvrigt intet vidste om den Afdødes Boe tilhørende, som savnedes paa den anførte Liste. Derimod forklarede hun, at den Afdøde havde givet hende 25 Rdl. Hbcour efter sin Død, samt at hun for 3 Aar siden leverede sin nu afdøde Faster 3 Rdl. Hbcour at opbevare for hende. Videre paastod hun, at den Afdøde havde lovet hende efter sin Død et Fyrrebord, en blaa Kiste, en stor Malmgryde, et Hængeskab, hvilket hun trøstede sig til ved Vidner at kunne bevise. — Den tilstedeværende Lavværg, Knud Kristensen, erklærede, at han var vidende om, at det med Hensyn til ovenmeldte 25 Rdl. virkelig forholder sig, som angivet er, men at det øvrige er ham ukendt. —

Dernæst fremstod Jens Kristensens Hustru Maren Larsdt., som var til Stede i Huset om Morgenen Kl. 6, da Maren Mikkelsdt. var død Natten iforvejen, og erklærede, at hun ikke vidste nogetsomhelst af den Afdødes Efterladenskaber at være i andres Værg, ligesaa at hun selv intet deraf havde. Derefter fremkaldtes fornævntes Datter Anna Cathrine, som ligeledes var hidkaldt Morgenen efter Dødsfaldet, for at hjælpe til ved Liget. Hun afgav samme Erklæring som ovenmeldte hendes Moder, at hun intetsomhelst af den Afdødes Efterladenskab, hverken Penge eller Pengeværd, vidste at være i andres Værg, og at hun

heller ikke selv var i Besiddelse af noget. Hsmd. Morten Larsen bevidnede, at de ovennævnte af Johanne Kirstine omtalte 6 Tallerkener 1 Ølglas og 2 Skaaler ere i hans Hus, i benævnte hans Tjenestepiges Værge. Iøvrigt forsikrede han at han aldeles ikke vidste noget omhelst af dette Boes Eiendele at være i andres Værge, ligesom han heller ikke selv var i Besiddelse af noget. Hsmd. Morten Larsens Søn Lars Christian, bekræftede ligeledes Rigtigheden af Faderens Vidnesbyrd med Hensyn til Johanne Nielsdts Forklaring, og forsikrede iøvrigt at han ikke kunne give nogen videre Oplysning om, hvorvidt noget af dette Boes Eiendele maatte være i Fremmedes Hænder, ligesom han intet af samme havde modtaget.

Grdmd. Jens Olesen, som sidst fremkaldtes, forsikrede, at han ikke vidste noget, dette hans Aftægtskones Dødsboe tilhørende, at være i hans Hus eller Værge, hvorhos han tilføjede, at hvis noget Stykke tilfældigvis skulde findes, det da strax vil blive udleveret. Foruden det Korn, som findes anført paa Fortegnelsen, og som Jens Olesen har modtaget til Opbevaring, bemærkede han, at den Afdøde havde endnu tilgode 1 Skp. Rug af den til sidstafvigte 1. Mai forfaldne Aftægt, — hvilken 1 Skp. Rug han tilbød at udlevere tilligemed det, som han har modtaget til Bevaring.

Sandheden af foranstaaende Forklaringer bekræfte vi Undertegnede enhver for sit Vedkommende, og tilbyde med Eed at stadfæste samme om forlanges.

Johanne Kirstine Nielsdt.	Maren Larsdt.
m. p. P.	m. p. P.

Anna Cathrine Christensdt.	Morten Lassen
m. p. P.	m. p. P.

Lars Christian Mortensen	Jens Olesen
--------------------------	-------------

Saaledes passeret i Undertegnedes Overværelse.

W. Ramsing Jorgen Jepsen Knud Christensen

Forelagt ved Forhøret den 24. August 1836.

Wedel Heinen.

Velbaarne

Hr. Kammerjunker v. Wedel Heinen!

Da Enken Maren Mikkelsdt., Aftægtskone paa Jens Olesens

Gaard i Lærkeholt, pludselig og uventet var død om Natten før d. 11te f. M. tilkaldte Aftægtsyderen Jens Olesen strax om Morgen Pigen Johanne Kirstine Nielsdt. af Skovlund, samt Aftægtsmand Jens Christensens Hustru og Datter af Lærkeholt for i Forening med hans Kone at besøge det Fornødne ved Liget. Ligeledes blev sendt Bud til Lavværgen Grdm. Knud Christensen af Lærkeholt. Da den Afdødes Efterladenskaber er testamenteret Sognets Fattigvæsen, bragte sidstnævnte ufortovet det i Boet forefundne confirmerede Testamente til Fattigcommissionen, efterat have lukket Boets Gjemmer og Stuer og taget Nøglerne til sig. I Forening med Sognefogden vendte han strax tilbage for i Vidners Overværelse at optage en summarisk Fortegnelse over Boets Eiendele, men fandt da den største og vigtigste Del af samme at være bortført fra Huset. Ved begges strax anstillede Efterforskninger og alvorlige Forestillinger blev en hel Deel Boet tilhørende Sager igjen bragte tilveie, og det oplystes, at den Afdødes Broderdatter, Pigen Johanne Kirstine, „som til dels havde opholdt sig hos hende, og næppe uden Grund ventet at se Testamentet forandret til sin Fordel, hvis ikke pludselig Død havde forhindret det“ — havde, som det synes tilskyndet af de øvrige Tilstedeværende og i Forening med dem borttaget savnede Eiendele og henført dem dels til Jens Olesens, dels til Jens Christensens og Morten Larsens. Vel have de ovenmeldte af Jens Olesen tilkaldte Personer efter Opfordring mødt i en i denne Anledning berammet Fattigcommissionsforsamling d. 13de f. M. og der tilstaaet, at de have været nærværende ved og deltaget med hinanden i de savnede Eiendes Bortskaffelse, ligesom Morten Larsen og hans Søn vedgik, at de vare vidende om, hvad der var sket, medens de alle under Eeds Tilbud forsikrede hver for sig, at de ikke selv ere og ikke vide nogen anden at være i Besiddelse af noget bemeldte Dødsboe tilhørende, — ved hvilke Forsikringer Commissionen havde haabet at kunne lade Sagen beroe. Imidlertid vedblive Rygterne om, at den Afdøde havde mere, især flere rede Penge, end der forefandtes, hvilke Rygter have fundet Bestyrkelse derved, at Morten Larsens Son, Lars Christian, uventet og for den belovede Tid betalte Faderens Skyld til Sognefogden, — at Jens Christensens Datter, Anna Cathrine, skal have ladet sig forlyde med, at nogle Lagener m. m. ikke ere tilbageleverede, — at den Afdøde to Dage før sin Dod skal have sagt, at hun af sin Aftægt havde tilgode 3 Skp. Rug og 1 Skp. Gryn. Derved er opstaaet Mistillid til de afgivne Forklaringers Troværdighed og Mistanke om, at

Paagjældende kunne have stølet paa, at Eed ikke vilde blive forlangt. Undertegnede saa sig derfor nødsagede til som Executorer af Testamentet at bede Deres Velbaarenhed at at lade de ovenmeldte paagjældende Personer indkalde til at bekræfte deres afgivne Forklaring med Lovens Eed. Dog have vi tillige troet at burde meddele denne udførligere Beretning om Sagen, for at Deres Velbaarenhed, om fornøden, kunne nærmere undersøge de aflagte Vidnesbyrds Rigtighed, saa meget heller, som de ældre af de Paagjældende ikke synes at have tilbørlig Ærefrygt for Eeden, om hvis Betydning de næppe have det rette Begreb. De i Mødet d. 13de f. M. afgivne Forklaringer, hvoraf Deres Velbaarenhed vil see, at man har søgt at tage Sagen fra den mildeste Side, findes ærbødigt hoslagt.

Andsager Præstegaard, d. 11te August 1836.

W. Ramsing. Jørgen Jepsen. Knud Christensen.

Fremlagt ved Forhøret den 24. August 1836.

Wedel Heinen.

Udskrivt af Øster og Vester Herreders Forhørsprotocol.

Aar 1836 den 24de August blev Øster og Vester Herreders Forhørsret sat med tiltagne Vidner Damgaard og Kartoft, hvor da blev fremlagt en lovlig forkyndt Stævning mod adskillige Personer i Andsager Sogn, der ifølge Fattigcommissionens Angivelse formenes at kunne give Oplysning om, at en Del af den afdøde Enkes, Maren Mikkelsdatters, Efterladenskaber, som ere testamenterede Fattigkassen, skulde være ulovligen bortførte strax efter hendes Død. — Ligeledes fremlagtes 2de Skrivelser fra Commissionen, samt en Udskrivt af Fattigcommissionens Protocol, som deels indlemmes og deels vedhæftes. De indlemmede lyde saaledes:

Velbaarne

Hr. Kammerjunker v. Wedel Heinen!

Som Executorer af den i Lærkeholt d. 11te f. M. afdøde Enkes, Maren Mikkelsdatters, Testamente finde Undertegnede sig foranledigede at maatte ærbødigt begjære, at efterfølgende Personer: Gaardmand Jens Olesen — Aftægtsmand Jens Christensens Hustru Maren Larsdt. — samt hendes Datter Anna Cathrine — alle af Lærkeholt, saavelsof Husmand Morten Larsen med

Søn Lars Christian og Tjenestepige Johanne Kirstine Nielsdatter af Skovlund, maatte blive indstævned for Retten, for under Lovens Eed at bekræfte deres afgivne eller yderligere afgivende Forklaring angaaende bemeldte Maren Mikkelsdatters Efterladenskab. Deres den 13de f. M. for Andsager Sogns Fattigcommission afgivne Forklaring findes til den Ende ærbødigst bilagt tillige med udførligere Beretning om Sagens Sammenhæng.

Andsager Præstegaard, d. 11te August 1836.

Ærbødigst

W. Ramsing. Jørgen Jepsen. Knud Christensen.

Irettelagt den 24. August 1836.

Wedel Heinen.

Executores testamenti i afdøde Enkes, Maren Mikkelsdatters Boe, have for mig inddraget, at de have Grund til at antage som vist, at en ikke ubetydelig Deel af bemeldte Afdødes Efterladenskaber, saavel Penge som Effecter, ere paa en ulovlig Maade blevet Boet berøvet, uden at de formeentlige Paagjældende have villet oplyse Noget desangaaende. I denne Anledning indstævnes herved følgende Personer: a. Gaardmand Jens Olsen — b. Aftægtsmand Jens Christensens Hustru, Maren Larsdatter — c. Sidstnævntes Datter Ane Cathrine — alle af Lærkeholt — d. Husmand Morten Larsen — e. Dennes Søn, Lars Christian — og f. Dennes Tjenestepige, Johanne Kirstine Nielsdatter — alle af Skovlund — til at møde for et Politiforhør, som nedsættes paa Varde Byes Raadstue *Onsdagen den 24de forstk.* Formiddag Kl. 11, for at afgive edelig Forklaring til Sagens sande Oplysning. Denne Stævning bliver at erkyndige for Fattigcommissionen i Ansager Sogn. Forelæggelse eller Laugdag gives ikke.

Herredscontoret i Varde, den 19. August 1836.

Wedel Heinen,
S. S.

Denne Stævning haver vi undertegnede i Dag den 20. August 1836 lovlig forkyndet for samtlige foran benævnte Personer, som alle vare personlig til Stede ved Forkyndelsen hjemme enhver i sin Bopæl eller Opholdssted, undtagen Nr. 3, Ane Cathrine af Lærkeholt, som var fraværende, hvorfor hendes Moder lovede at underrette hende betids derom, hvilket herved af os som be-

Søn Lars Christian og Tjenestepige Johanne Kirstine Nielsdatter af Skovlund, maatte blive indstævned for Retten, for under Lovens Eed at bekræfte deres afgivne eller yderligere afgivende Forklaring angaaende bemeldte Maren Mikkelsdatters Efterladenskab. Deres den 13de f. M. for Andsager Sogns Fattigcommission afgivne Forklaring findes til den Ende ærbødigst bilagt tillige med udførligere Beretning om Sagens Sammenhæng.

Andsager Præstegaard, d. 11te August 1836.

Ærbødigst

W. Ramsing. Jørgen Jepsen. Knud Christensen.

Irettelagt den 24. August 1836.

Wedel Heinen.

Executores testamenti i afdøde Enkes, Maren Mikkelsdatters Boe, have for mig inddraget, at de have Grund til at antage som vist, at en ikke ubetydelig Deel af bemeldte Afdødes Efterladenskaber, saavel Penge som Effecter, ere paa en ulovlig Maade blevet Boet berøvet, uden at de formeentlige Paagjældende have villet oplyse Noget desangaaende. I denne Anledning indstævnes herved følgende Personer: a. Gaardmand Jens Olsen — b. Aftægtsmand Jens Christensens Hustru, Maren Larsdatter — c. Sidstnævntes Datter Ane Cathrine — alle af Lærkeholt — d. Husmand Morten Larsen — e. Dennes Søn, Lars Christian — og f. Dennes Tjenestepige, Johanne Kirstine Nielsdatter — alle af Skovlund — til at møde for et Politiforhør, som nedsættes paa Varde Byes Raadstue *Onsdagen den 24de forstk.* Formiddag Kl. 11, for at afgive edelig Forklaring til Sagens sande Oplysning. Denne Stævning bliver at erkyndige for Fattigcommissionen i Ansager Sogn. Forelæggelse eller Laugdag gives ikke.

Herredscontoret i Varde, den 19. August 1836.

Wedel Heinen,

S. S.

Denne Stævning haver vi undertegnede i Dag den 20. August 1836 lovlig forkyndet for samtlige foran benævnte Personer, som alle vare personlig til Stede ved Forkyndelsen hjemme enhver i sin Bopæl eller Opholdssted, undtagen Nr. 3, Ane Cathrine af Lærkeholt, som var fraværende, hvorfor hendes Moder lovede at underrette hende betids derom, hvilket herved af os som be-

skikkede Stævningsmænd og i Kraft af vores forhen aflagte Eed under vore Hænder og Signeter bevidnes. —

Jørgen Jepsen, Uddegaard. Knud Christensen, Lærkeholt.
L. S. L. S.

Irettelagt den 24. August 1836.

Wedel Heinen.

Paa Fattigcommissionens Vegne var til Stede Gaardmand Knud Christensen. — Retten foreholdt de indstævnedes Personer de fremlagte Documenter.

Pigen Johanne Kirstine Nielsdatter benægtede bestemt at have udtaget mere, end hvad den afdøde Enke virkeligen havde givet hende, og hvad Fattigcommissionen har forlangt tilbage, havde Enken ogsaa givet hende, da hun er opdraget af Enken indtil hendes 10de Aar, og har siden været hos hende i 4 Vintre, og da Enken var hendes Faster. Hun tilbød, om det kunde tilstedes, med sin Eed at bekræfte Rigtigheden heraf. — Alt hvad hun har fra Enken, er til Stede hos Gaardmand Jens Olesen, hvor Fattigcommissionen kan tage det, dersom den vil, uagtet hun forsikrer, at Enken virkeligen har givet hende det. — Ingen af de øvrige Indstævnte, som alle vare til Stede, vidste det mindste om, at mere var bortført end det, som findes hos Jens Olesen, ejheller have de den allermindste Mistanke om, at andet var bortført eller bragt andetsteds hen. Ejheller havde de nogensinde hørt andet end godt og skikkeligt om Pigen Johanne Kirstine. Slutteligen tilbød de med deres Eed at bekræfte Sandheden af deres Udsigende.

Retten hævet.

Wedel Heinen.

Som Vidner:
Damgaard. J. Kartoff.

Fremlagt ved Andsager Sogns Fattigcommissions Mode d. 5. Okt. 1836.

W. Ramsing. Jørgen Jepsen. Knud Christensen.

Udskrivt af Øster og Wester Herreders Auctionsprotocol.

Aar 1836 den 3. Septbr. mødte den competente Auctionsret i Oster og Wester Herreder udi Lærkeholt Bye. Andsager Sogn

med tiltagne Widner Niels Michelsen og Niels Chr. Michelsen for ifølge Begjæring af bemeldte Sogns Fattigcommission at afholde offentlig Auction over det Stervboet efter afdøde Aftægtskone Maren Mikkelsdatter tilhørende Efterladenskaber. Denne Auction havde forud været bekendtgjort ved skrevne Placater paa Kirkestævne i følgende Sogne: Ølgod, Andsager, Thistrup og Hodde. — Dernæst fremlagdes de for Auctionen bestemte Conditioner og Catalog, af hvilke de første bleve oplæste for de tilstedeværende Liebhaveere og lyde saaledes:

Conditioner til ovenmeldte Auction.

I.

Opraab og Tilslag sker i Hamb. Courant, der siden omskrives paa befalet Maade til Rigsbankpenge rede Sølv.

II.

Varerne modtages strax og staar fra Hammerslaget for Køberens Regning og Risico.

III.

Penge for det sælgende tilligemed 12 Skilling af hver Rigsdaler i Auctions- og Incassationssallair betales inden næstkommende 1ste Mai 1837 til den antagne Incassator Herr Kammerjunker Bye og Herredsfoged v. Wedel Heinen i Varde portofrit paa hans Bopæl.

IV.

Enhver, af hvem det forlanges, er paa Forlangende pligtig at stille antagelig Selvskyldnercaution for Opfyldelsen af sit Bud, da der ellers paa samme intet agtes.

V.

Twistigheder hidrørende fra denne Auction afgjøres og behandles ved Varde Byes Forligelsescommission og det uden Hensyn til personligt Værneting.

Fattigcommissionen for Andsager Sogn, den 3. Septbr. 1836.

W. Ramsing. Jørgen Jepsen. Knud Christensen.

Auktionen tillagdes derpaa Fremme og indbragte Summa 81 Rdl. 2 M. 5 Sk. Courant eller 129 Rdl. 1 Mark $7\frac{1}{5}$ Sk. rede Sølv.

Saaledes at være tilgaaet ved Auctionen i Lærkeholt, Andsager Sogn den 3. Septbr. 1836.

Windfeldt, const. Fuldm.

Heilmann.

Som Reqvirentere: W. Ramsing, Jørgen Jepsen, Knud Kristensen.

Som Vidner: Peder Michelsen, Niels Chr. Mikkelsen.

Denne Udskrifts Rigtighed bliver herved bekræftet med Bemærkning, at den er udstedt paa ustemplet Papir til Brug for Fattigcommissionen i Andsager Sogn.

Herredsskrivercontoret i Warde, den 29de Septbr. 1836.

Heilmann.

Beskrivelse	1 Rdl. 2 M. 7 Sk.
Bekræftelse	2 " 8 "
Justitsfondet	2 " 3 "
Papiir	10 "

Ialt 2 Rdl. 1 M. 12 Sk.

Er to Rdl. een Mark og tolv Skilling Sølv.

Fremlagt ved Fattigcommissionens Møde i Andsager Præstegaard 5. Oktbr 1836.

W. Ramsing. Jørgen Jepsen. Knud Christensen.

Regning

paa Omkostningerne i Anledning af den under 3die Septbr. f. A. afholdte Auction over Aftægtsenke Maren Mikkelsdatters Efterladenskaber i Lærkeholt.

a. 4 Plakaters Udstædelse	0 Rdl. 4 M. 0 Sk.
b. Justitsfondet	0 " 0 " 12 ¹ / ₅ "
c. Bekendtgørelse med Porto	0 " 5 " 12 ¹ / ₅ "
d. Fattigkassen efter Forord 8. Octbr. 1810	0 " 1 " 5 "
e. Vidner	1 " 0 " 12 "
Summa	3 Rdl. 0 M. 10 ³ / ₅ Sk. r. S.

Warde, den 24de Mai 1837.

Wedel Heinen.

Om Oprettelse af fornævnte Legat:

Vi Frederik den Siette, af Guds Naade, Konge til Danmark, de Venders og Gothers, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn, Dytmarsken og Oldenburg. Giøre vitterligt:

At eftersom hos Os allerunderdanigst er bleven ansøgt og begiert Vor allernaadigste Confirmation paa det imellem Ægtefolkene Jens Nielsen og Hustru Maren Mikkels Datter af Lærkeholt, Ansager Sogn, Øster Herred, Ribe Amt, udi vort Land Nørre Jylland, under 23. Juli 1814 oprettede og herved in originale heftede Testamente, hvoraf er indleveret en ligelydende verificeret Gienpart, saa ville Vi, saafremt fornævnte Jens Nielsen og Hustru Maren Mikkels Datter sig ingen Børn eller Livs

arvinger maatte efterlade, dette Testamente i alle dets Ord, Clausuler og Puncter, saaledes som det her findes, allernaadigst have confirmeret og stadfæstet, ligesom Vi og hermed confirmere og stadfæste samme, dog 6te og 10de Penge, samt al anden Os tilkomende Arvefalds Rettighed i alle Maader uforkrænket. Forskydende alle og enhver imod det, som foreskrevet staaer, Hinder at giøre. Givet i Vor Kongelige Residentsstad Kiøbenhavn, den 3. April 1815.

Under Vort Kongelige Seigl.

Efter Hans Kongelige Majestæts allernaadigste Befaling.

N. Aae. L. B. Monrad. Berner Lassen.

/ Dræbye.

Confirmation paa et Testamente, oprettet imellem Ægtefolkene Jens Nielsen og Hustrue Maren Mikkels Datter i Lærkeholt, Andsager Sogn, Ribe Amt, udi Vort Land Nørre Jylland.

Paa Hans Kongelige Majestæts allernaadigste Confirmation fastsætte vi herved ved dette vort Testamente, at naar een af os ved Døden afgaaer, skal den Længstlevende, foruden Registrering, Vurdering eller Skiftehold i navnlig Maade — forblive i fuld Besiddelse af vort fælles Eiendele, og samme nyde, bruge og beholde — som sin fulde Eiendom; men naar den af os Længstlevende ved Døden afgaaer, uden at efterlade sig Livsarvinger eller at have indladt sig i Ægteskab paa nye, da skal, for saavidt den Længstlevende ikke anderledes maatte have disponeret over fælles Boet, deres Efterladenskaber, som ellers kunde have kommet til Skifte og Deeling imellem dens retmæssige Arvinger, tilfalde det Sogns Fattigvæsen, hvori den ved Dødsfaldet er boesat og opholder sig, som et Legat, og den af Boet udbringende Sum paa Rente udsættes; Renterne anvendes aarlig som en extraordinair Hjælp og Understøttelse for Sognets Huusarme og forældreløse Børn. Og anbedes Sognepræsten med 2de tiltagne Mænd at bestyre og anvende Renterne af ovenmeldte Legat, for hvis Udlaan iagttages de for Udlaan af Umyndiges Midler giældende Bestemmelser. Ligesom det ogsaa er vort Ønske, at der ved Sognets aarlige Fattigligninger ingen Hensyn tages paa ovenmeldte Legat, hvis Renter, som en

extraordinair Hjælp bor tilfalde Vedkommende efter ovenfor givne Bestemmelse.

Under vore Hænder og Forseglinger — Lærkeholt, 23.
Juli 1814.

Maren Mikkels-Datter
ført af Fabricius.

Jens Nielsen.

At Underskrevne have været nærværende og seet, at foranførte Ægtefolk ved Fornufter og Sanders fuldkomne Brug have underskrevet dette Testamente, hvis Indhold Ord til andet blev dem forelæst og af dem vedtaget at være aldeles overensstemmende med deres Villie og Beslutning; — Saadant bliver her ved, under Eds Tilbud bekræftet! — Lærkeholt Dat ut supra —

Niels Pedersen, Haltrup i Øse Sogn.
Jep Pedersen, Hostrup i Øse Sogn.

Som Overværende, og tillige efter vedkommende Ægtefolks udtrykkelige Begjæring.

W. Fabricius — Sognepræst i Andsager.

* * *

Skiftebrev efter

Jens Peder Christensens Hustru

Karen Jensdatter af Aalling.

Aar 1841 den 20. Novbr. indfandt sig hos Fæsteren Jens Peder Christensen af Aalling den til Skifteforvaltningen paa Stamhuset Nørholms Gods constituerede Forvalter Johnsen med tiltagne Vitterligheds- og Vurderingsmænd Sognefoged Jørgen Jeppesen af Ansager og Gaardmand Bertel Jeppesen af Qvie, for efter bemeldte Jens P. Christensens afdøde Hustru Karen Jensdatter at afholde lovlig Registrerings- og Vurderingsforretning til nærmere paafølgende Skifte og Deling mellem Enkemanden og den Afdødes Børn, der bliver angivne at være: a. af første Ægteskab med hendes forhen afdøde Mand Laurids Christensen en Søn Christen Lauridsen, 16 Aar, og en Datter Engel Kirstine Lauridsdatter, ugift, b. af andet Ægteskab med nærværende Enkemand en Søn Laurids Jensen, 12 Aar, og en Do. Jens Jensen, 6 Aar. — Ved Forretningen var nærværende Enkemanden, og som Formynder for de to Born af første Æg-

teskab var mødt den Afdødes Broder Christen Jensen af Yderik, der tillige paatog sig Værgemaalet for de af sidste angivne Drengbørn. Enkemanden paaviste derefter Boets Ejendele, hvorved Formynderen dog bad forbigaaet at registrere de Børnene af første Ægteskab ved Skift efter deres Fader den 18. Juli 1828 tillagde Effecter, nemlig: til Sønnen Christen Lauridsen et Schatol med Skab, og til Datteren Engel Kirstine en Dragkiste og en Sengs Klæder, hvilke Ting her blev forbigaaet og Registreringen over Boets øvrige Ejendele i alle Vedkommendes Overværelse begyndt og fortsat saaledes:

I den nordre Stue:	R. M. Sk.		R. M. S.
Fyrbord	5	3 Messinglysestager og	
2 Bænke	8	1 Sax	3
2 Stole	2	1 Messingmørtel og 1	
Liden Kiste	4	Fyhrfad	3
Schatol med Skab	8	Bismer	3
Bilæggekakkelovn	4	Nogle Bøger	1 3
Kobberthededel	1 1 8	Kakkelovn	4
1 Par Hægter	5	1 Sengsklæder	6
En Sengsklæder	7	2 Sølvbægere og 1	
"	6	Theskeer	3 2
En Tragt	4	Nogle Flasker og Glas	3
1 Dagligstuen:		1 Melkekamret:	
4 Simstole	1 8	2 smaa Borde	1
Egebord	4	1 Hængeskab	1
Løs Bænk	12	1 Sæt Mangletoj	6
10 Stentalærkner	2	Nogle sorte Kar	2
5 Tintalærkner	2 8	1 liden Smørbudike	4
3 Tinfade	3		
7 Stenfade	1 4	1 Kjøkkenet:	
Stegegryde	2	Gl. Bord	8
1 Strygejern og 2 Blikkjerte	1	2 Pander og 1 Rist	4
Stueuhr med Hus	2	3 Pottelaage, 1 Ildtan.,	1
Bilæggekakkelovn	6	2 Malmgryder, 1 Trefod	5
Kobberform og Lyseform	1	2 Stripper, 2 Spande	3
Noget Bliktøj	8	Kaffeqværn, Skrabske	
2 Spinderokke og 5 Par		og Peberqværn	1 8
Karter	1 3	Kaalkniv, Rivejern og	
Nogle Træskeer, Knive		Kjødgaffel	8
og Gaffer	3	2 Uldsaxe og nogle	
1 Tobakskasse og nogle		Trætallerkener	1 8
Skilderier	8	8 Stenfade	1
1 S:ngsklæder og 1 do.	10	1 Ølkande, 1 Ostehop	1
1 Smørbudike	4	1 Smørtrug, 1 Kjerne	3
		Noget Thetøj	2
I Sengekamret:			
Lidet Bord	1	1 Bryggerset:	
1 Spejl og 1 Sukkertang	8	En Loftsstige	1

	R. M. Sk.		R. M. S.
2 Øltønder	1	1 Tørve-, 1 Klynspade	4 8
4 Bryggekar, 2 Ballier	2 3	3 Lerspader, 3 Grøffelspader	3
1 Dejtrug, 1 Bord	2	2 Lyngleer, 1 Møgkrog	2 4
Grubekjedel	8	2 Høforke, 1 Klynfork	1 4
Mindre do.	2	2 Jerngrebe, 1 Grøvkrog	3
Nogle Halmkurve og et Kornmaal	2	3 Skovle	1 4
Sække og Poser	1 4	6 River	2 4
1 Sengsklæder	7	3 Høleer m. Høstkroge	2
Afdødes Kiste og Gangklæder	10	Hakkelsekiste m. Kniv	1
		2 Plejle, 2 Kornsolde	2
Udvendig:		2 Kasteskovle	2
10 Køer	91	2 Trillebører	4
4 Qvier	25	Redskab med Reb til 2 Høstvogne	1
3 mindre do.	10	1 Jernstang	3
2 Stude	30	1 Sæt Haretøj	1 8
1 do.	10	Hjulmandsværktøj	10
2 do.	16	1 Par Borestænger	4
30 Faar à 4 M.	20	Slibesten	3
3 Grise à 2 Rdl.	6	Vandtrug	4
		Vandrende	1 8

Lateris 333 Rdl. 2 Mark 8 Sk.

Den til Gaarden indkjøbte Konge-, Korn- og Qvægtiende ansloges til Værdi	42	—	0	—	0
Endvidere anmeldte Enkemanden at have tilgode som udlaant til Niels Christensen i Grensteddal imod derfor udstædt Bevis paa ustemplet Papir	100	—	0	—	0
og hos Forskjellige	30	—	0	—	0
	<hr/>				
Summ	505	Rdl.	2	Mark	8 Sk.

Som udgør i Rigsbankpenge rede Sølv 808 Rdl. 4 Mark 0 Sk.

Videre vidste ingen af de Tilstedeværende at angive Boet til Indtægt at beregne, men erklærede alle sig vel tilfreds med den paa Boet satte Vurdering; derimod anmeldte Enkemanden følgende Gjæld:

nemlig til Forskjellige	30 Rdl	Kurant
Begravelsesomkostningerne for den Afdødes Begravelse 15 Rdl. K. og et lige Beløb fordrede han sig udlagt til sit eget med 15 Rdl.		
	ialt	30 — —
	ialt	60 Rdl. Kurant

Som udgør i Rigsbankpenge 96 Rdl. rede Sølv,

hvilken Gjæld blev af Formynderen billiget, og af alle erkjendt for rigtig. — Efter Anmodning af den constituerede Skifteforvalter blev Bygningerne, Besætning og Inventarium som Føde og Sædekorn af Vurderingsmændene eftersete og befunden at være overensstemmende med den under 11. Juli 1829 afholdte Syns og Overleveringsforretning, saa der i denne Henseende ej heller vil være Boet at beregne noget til Indtægt eller Udgift. — Synsmændene bekræftede derpaa hver for sig at have afholdt denne Forretning efter bedste Skjønnende under Lovens Ed „saa sandt hjælpe mig Gud og hans hellige Ord“. Efter given Anledning af Enkemanden, der paatog sig Boets Gjæld og lovede at holde Skifteforvalteren Krav — og skadesløs i alle Maader, der i Dag ønskede Boet sluttet, erklærede Værgen og samtlige Vedkommende ikke at have noget imod den endelige Skifteslutning og Stedfindelse i Dag at erindre, og blev da af den constituerede Skifteforvalter i Boet fremsat følgende Repartition:

1. Boets Værdi efter Registreringen	808 Rdl. 4 N. 0 Sk.
2. Sammes Gjæld	96 — 0 — 0 —
	Igjen 712 Rdl. 4 M. 0 Sk.

Herfra bliver at drage Skifteomkostninger:

	R.	M.	Sk.
a. Skiftesallair	8	3	
b. $\frac{1}{3}$ derimod til Rekvisitionskont.	2	5	
c. 20 pCt. deraf til Kongens Kasse	3	$6\frac{2}{5}$	
d. Stemplet Papier til Skiftetbrevet	5	2	
e. Sammes Beskrivelse paa 4 Aar	2	8	
f. Bekræftelse		5	
g. 20 pCt. til Justitsfondet af de under a, e og f beregnede Summer	2	1	$11\frac{1}{5}$
h. Vurderingsmændene for 1 Dag	1	12	
i. Mændene efter § 152		2	
	25	3	$5\frac{3}{5}$ Sk.
	Igjen til Deling 687 Rdl. 0 M. $10\frac{2}{5}$ Sk.		

hvoraf Enkemanden tager en Halvpart i Hoved- og Boelslod med og Børnene faar den anden Halvpart, som deles saaledes:

a. Sønnen Christen Lauridsen	98	$15\frac{1}{5}$
b. — Laurids Jensen	98	$15\frac{1}{5}$
c. — Jens Jensen	98	$15\frac{1}{5}$
d. Datteren Engel Kirstine Lauridsdatter	49	$7\frac{3}{5}$

Udgør ovenstaaende 687 Rdl. 0 M. $10\frac{2}{5}$ Sk.

Den ved Forordningen 8. Februar 1810 befalede $\frac{1}{2}$ pCt. Afgift af Arvelodderne lovede Enkemanden at betale af egen Lod uden Afgang i Arvelodderne med 1 Rdl. 1 M. 5 Sk. — Desuden lovede Enkemanden, naar han maatte overdrages Boet efter Vurderingen, i sin Tid at give Børnene følgende Ting, nemlig Sønnen Christen en Sengsklæder og en Standkiste samt det ved Skiftet efter hans Fader tillagte Schatol og et Lag nye kjøbstedfarvet Klædes og sit Bryllupsfrokost samt en forsvarlig Madpose, hvis han skulde komme i Krigstjenesten. — Datteren Engel et nyt Schatol med Skab, alle Moderens Gangklæder og $\frac{1}{2}$ Sengsklæder samt at udrede de hende ved Skiftet efter sin Fader lovede Effecter og frit Bryllup. — Sønnen Laurids Jensen et Schatol med Skab, en Sengsklæder og Bryllupsfrokost samt en forsvarlig Madpose, hvis han skulde komme i Krigstjeneste. — Sønnen Jens Jensen et Schatol med Skab, en Sengsklæder og sit Bryllupsfrokost samt en forsvarlig Madpose, hvis han skulde komme i Krigstjeneste. — Samtlige Dele lovede Enkemanden at udlevere Drengene, naar de blive 18 Aar, og Pigen, naar hun bliver gift eller er 20 Aar, saafremt hans Formuesomstændigheder paa de Tider tillader det, dog paatog han sig under alle Omstændigheder at udrede de Sønnen Christen og Datteren tillagte Effecter efter deres Fader, og som i Dag forefandtes i Boet og under Forretningen bleve forbigaaede. — De Børnene under nærværende Skifte tillagte Arvelodder lovede Enkemanden at betale til Skifteforvalteren i 11. Juni Termin 1842 for at indsættes i Overformynderiet, indtil hvilken Tid Besætning og Inventarium i Boet herfor pantsættes Børnene; og blev det bestemt at de Børnene Christen og Engel Kirstine ved Skiftet efter deres Fader tilfaldne Arvelodder og som fra Overformynderiet var udsat, skulde opsiges til Betaling i bemeldte 11. Juni Termin 1842 for med nærværende Arvelodder at udsættes paa lovbefalet Maade. — Renterne heraf bliver da at betale til Enkemanden saalænge til Børnene vorde: Drengen 18 Aar og Pigen 20 Aar eller hvis hun forinden bliver gift. Skiftet blev bestemt at overleveres Enkemanden. Skifteomkostningerne paatog Enkemanden sig at betale til Skifteforvalteren. — Ligeledes lovede Enkemanden at opdrage Børnene forsvarlig og holde dem til Ære og Lære imod at erholde Renterne af Arvelodderne indtil de kommer til den ovenfor bestemte Alder. — Det i Dag passerede blev oplæst for alle Tilstedeværende, og da ingen havde noget videre ved Skiftet at erindre, blev det saaledes

sluttet. Boet overdraget Enkemanden med samtlige Vedkommendes Samtykke. — Skifteretten hævet og det i Dag Passerede bekræftet med Underskrifter. —

Johnsen, Jens Peder Christensen, Chresten Jensen.

Som Vidner

Jørgen Jepsen, Bertel Jepsen.

Saaledes at være overensstemmende med Stamhuset Nørholms Skifteprotocol bekræftes herved under Haand og Segl.

Nørholm, d. 5. December 1841.

Johnsen,

const. Skifteforvalter.

De heri omhandlede 343 Rbd. 3 M. 5 $\frac{1}{5}$ Skilling de Umyndige Børn tilfaldnet Arv er under Dags Dato modtaget i Overformynderiet hvorfra samme paa lovlig Maade vil blive gjort frugtbringende, det tilstaaes herved. —

Nørholm, d. 29. Juni 1842.

Johnsen,

const. Overformynder.

Aar 1845 døde Jens Peder Christensen — ved Skiftet efter ham fik Sonnerne Laurids og Jens Jensen hver 541 Rbd. 5 M. $\frac{1}{5}$ Sk. — Engel Kirstine blev gift med Christen Laugesen (Brogaard), de overtog Fæstegaarden og paatog sig Drengenes Opdragelse til 18 Aars Alder mod at erholde Renterne af Arven.

J. Hansen.

* * *

3. Udskiftningsdokument for Lund By.

Underskrevne Nørholms Fæstebønder i Lund By i Andsager Sogn, ere, med vores højgunstige Husbondes Samtykke, blevne forenede om, at faa vore ifæstehavende Gaardes Ejendomme udskiftede af Fællesskab, og dertil at antage og beskikke Forvalteren ved Nørholm, Laurids Bøtke paa Fredensberg, som og har paataget sig at opmaale og udskifte bemeldte vore paa-boende Gaardes tilliggende Ejendomme af Ager, Eng, Hede og Foerte, alt saaledes, som Anordningerne om Udskiftning og

Fællesskabs Ophævelse nærmere bestemmes og fastsættes. For hvilken Forretning vi betaler ham 3 Rd. 3 Sk., siger tre Rigsdaler og tre Mark, for hver Tønde Hartkorn, foruden Taxationen og øvrige deraf flydende Udgifter og Bekostninger. Dette til Stadfæstelse under vore Hænder.

Lund, den 12te Martii 1801.

Rask Jensen. Jens Nielsen. Jens Madsen. Peder Jensen.
Lauge Hansen.

Aar 1801, den 24de Maii, efter at Lund Byes samtlige Ejendomme, ifølge forestaaende Contrakt, vare opmaalte og charterede, vare samtlige Beboere og Fæstere forsamlede paa Nørholm, nemlig under Nr. 1 Rask Jensen, Nr. 2 Jens Nielsen, Nr. 3 Lauge Christensen, Nr. 4 Jens Madsen, Nr. 5 Peder Jensen og Nr. 6 Lauge Hanssen, for at aftale og bestemme den bedste og billigste DelingsPlan til Agermarkens Udskiftning. — Omstændighederne gjorde det høiligt nødvendigt, at 2de af Beboerne skulde udflytte til de længstbortliggende Dele af Agermarken, saafremt en rimelig og antagelig DelingsPlan skulde opnaaes, men endog i saa Fald lod dette sig ikke vel gøre, med mindre alle 6 Gaarde bleve giorte lige i Hartkorn og lige i Ejendomme. Man besluttede derfor at anmode Hosbonden, S. T. Hr. Kammerherre RosenørnsTeilmann, om Tilladelse til, at Byen saaledes maatte deles, og i Forventning deraf forenedes om, at alle 6 Fæstere skulde ikke desmindre svare Hosbonden hver for sig den samme Landgilde og Hoveri fremdeles, som hidindtil, saalænge de 2de Fæstere Nr. 5 og 6, deres itzige Fæstebreve gjaldt, og derimod skulde de andre 4, som fik mere Hartkorn og Ejendom, svare imidlertid aarlig til bemeldte Nr. 5 og 6, i Erstatning for den Landgilde og Hoveri, som disse maatte have afgaaet for det Hartkorn og Ejendom, de faar mindre, til hvert Aars Martini hver Penge 1 Rd. 1 M., og folgelig faar Nr. 5 og 6 hver 2 Rd. 2 M. Men naar een af disse Steder bliver fæsteledig, ophører det halve af denne Godtgiorelse, og naar de begge ere blevne fæsteledige ligeledes den anden halve Del, dog derimod fra den Tid svarer til Hosbonden, nemlig de 2de nye Fæstere Nr. 1 og 4 hver i Landgildspenge 3 Rd. 2 M. foruden det sædvanlige LandgildsKorn og Hoveri; de 2de gamle Fæstere Nr. 2 og 3, ligeledes hver, 2 M. mere end hidindtil, indtil deres paaboende Steder bliver fæsteledige. — Hosbonden, S. T. Hr. Kammerherren, tillod, paa Fæsternes Anmodning, at Lund

By saaledes maatte deles i 6 lige Dele, hvorefter hver af Gaardene kommer til at staa for 2 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. $1\frac{1}{3}$ Alb., og samtykkede tillige forestaaende deres Forening i den Henseende. Hvorefter Delings-Planen blev aftalt og bestemt saaledes: Nr. 3 Lauge Christensen udflytter sin Gaard til Øster til Langagre og faar der sin Agerlod, nemlig hele Sønder- og Nør-Langagre, Stigbierg-agre, Nr. 1s forrige Toft, Geivads-agre østen Vejen, og noget østers af Brændingerne efter den aftalte Linie. Hvad han der har mere end ham i Agerland kunde tilkomme, korter han siden i Eng eller Forte. — Nr. 4 Jens Madsen udflytter ligeledes sin Gaard til Sønder paa Marken og faar sin Agerlod paa Bybæk-agre, Vævster-agre og saa meget vesten for af Kirkeager og Sønder Skalling-Tægter, som ham efter Maal og Taxation kan tilkomme, efter en lige Linie fra Møllerens Dal-Engs vestre Ende. — Nr. 1 Rask Jensen, som bliver tilbage i Byen og boer vesterst, faar sin Agerlod norden, vesten og sønden hans Gaard, nemlig Stortoft og en Kile østen for af Brændingerne, Resten faar han af Vester-agre og begge Skalling-Tægter, saameget ham efter Maal og Taxt kan tilkomme. Nr. 2 Jens Nielsen faar sin Agerlod sønden og norden hans Gaard, østen ind til Nr. 1, paa Brændingerne, Vester-ager-Tægt og begge Skalling-Tægter. Nr. 6 Lauge Hanssen faar sin Agerlod af Hauge-agre og Graastens-Tægte, samt Geivads-agre norden Landevejen og noget af Brændingerne. Nr. 5 Peder Jensen faar sin Agerlod imellem Nr. 2 og 6 deres foranførte Agerlodder. — Imellem Nr. 5 og 6 deres Lodder paa Brændingerne afsættes Landevejen 12 al. bred, ligesom den og forresten bliver 12 al. bred.

Imellem Nr. 2 og 5 deres Lodder og Gaarde afsættes en Drivt i Nør til Heden over Tofterne og Brændingerne efter den gl. Vadsted over Krarup-Eng, 12 al. bred. — Videre bliver paa bejligste Steder at afsætte de fornødne Ler-veje. — Sønden for Gaardene afsættes Drivten og Kirkevejen til Landevejen. — Udi Udflytnings-Hjælp betales til Nr. 3 50 Rd., nemlig af Nr. 1 10 Rd., af Nr. 2 30 Rd. og af Hosbonden, som højbemeldt skænkede for at befordre Udflytningen 10 Rd. Ligeledes betales til Udflytteren Nr. 4 40 Rd., nemlig af Nr. 5 20 Rd. og af Nr. 6 20 Rd.; Halvdelen af bemeldte Penge betales Snapsting 1802 og den anden halve Del Snapsting 1803. Desuden leverer hver af de tilbageblivende til hver af Udflytterne enten 2 Traver Tag a 12 Pd. Kjerven eller 4 Traver forsvarlig Lyng. Herforuden

flytter de de $\frac{2}{3}$ Dele af enhver af de Udflyttendes Bygninger med tilhørende Grundstene og Brostenene inden Dørre med videre Bygningerne tilhørende. Bygningerne skal være udflyttede og Pladserne ryddelige for hvis flyttes skal, til Mikkelsdag 1803.

Angaaende Udbrugen af Sædeland i anden Mands nye Lod er aftalt og indgaaet, at der kuns maa tages 4 Kjerne efter Giøden, og ikke Boghvede til 4de Kjerv, imidlertid afgiver den Saaende Græsning til den, i hvis Lod han saaer, efter Billighed og i Tvistigheds Tilfælde efter uvillige Mænds Skønsomhed. — Stubgræsningen tilhører den Saaende, indtil sidste Kjerv er indhøstet, men disse sidste Stubber tilkommer Loddens Ejer. Planen til Engenes og Hedens Udskiftning blev med alle vedkommendes Samtykke udsat, indtil de ere taxerede. — Saaledes passeret og indgaaet stadfæstes med Underskrift.

Nørholm, d. 24. Maii 1801.

Rask Jensen. Jens Nielsen. Lauge Christensen. Jens Madsen.
Peder Jensen. Lauge Hansen.

Aar 1802, den 21de Juni, efterat Engene og Heden vare paa lovlig Maade taxerede, indfandt sig atter paa Nørholm bemeldte Lund Byes samtlige Beboere for at aftale og bestemme DelingsPlanen til bemeldte Enges samt Hedens og Foertens Udskiftning. Og blev i den Henseende fastsat til følgende: Ved Geiltofte eller Markdige udlægges 1 Stk. til fælles Sandgrav. Ligeledes forbliver den store Klynemose vesten Søen, tilligemed Søen og Søbanken, samt Klynemosen norden Tyndkiær Eng, item Vandmose, til fælles Brug. Desuden bliver de 4 Lergrave, ved Geivad, i Nr. 1s forrige Stykke, i Haugene og ved Mølholms Eng, til fælles Brug, hvilket alt, saavel Klynens som Lergrave, tilligemed Sandgraven og 3 Stk. til Fyldning ved Broerne og Vejene, nemlig 1 Stk. vesten HaugeEng, 1 Stk. paa Brændingen i Nr. 3s Lod og 1 Stk. ved Geivad i Nr. 6s Lod allerede er udvist og afdolet. Resten af fælles Hede og Foerte deles saaledes, at norden for KrarupEng og Geivadsagre drages en lige Linie fra vester til øster Side over Heden; hvad sønden for denne Linie findes i og for enhver foranbeskrevne og allerede afpælede Agerlodder tillægges dem først, Resten af enhver tilkommende Hede og Foerte tillægges dem norden for bemeldte Linie i følgende Tour fra vester, nemlig Nr. 1 vesterst, dernæst

flytter de de $\frac{2}{3}$ Dele af enhver af de Udflyttendes Bygninger med tilhørende Grundstene og Brostenene inden Dørre med videre Bygningerne tilhørende. Bygningerne skal være udflyttede og Pladserne ryddelige for hvis flyttes skal, til Mikkelsdag 1803.

Angaaende Udbrugen af Sædeland i anden Mands nye Lod er aftalt og indgaaet, at der kuns maa tages 4 Kjerne efter Giøden, og ikke Boghvede til 4de Kjerv, imidlertid afgiver den Saaende Græsning til den, i hvis Lod han saaer, efter Billighed og i Tvistigheds Tilfælde efter uvillige Mænds Skønsomhed. — Stubgræsningen tilhører den Saaende, indtil sidste Kjerv er indhøstet, men disse sidste Stubber tilkommer Loddens Ejer. Planen til Engenes og Hedens Udskiftning blev med alle vedkommendes Samtykke udsat, indtil de ere taxerede. — Saaledes passeret og indgaaet stadfæstes med Underskrift.

Nørholm, d. 24. Maii 1801.

Rask Jensen. Jens Nielsen. Lauge Christensen. Jens Madsen.
Peder Jensen. Lauge Hansen.

Aar 1802, den 21de Juni, efterat Engene og Heden vare paa lovlig Maade taxerede, indfandt sig atter paa Nørholm bemeldte Lund Byes samtlige Beboere for at aftale og bestemme DelingsPlanen til bemeldte Enges samt Hedens og Foertens Udskiftning. Og blev i den Henseende fastsat til følgende: Ved Geiltofte eller Markdige udlægges 1 Stk. til fælles Sandgrav. Ligeledes forbliver den store Klynemose vesten Søen, tilligemed Søen og Søbanken, samt Klynemosen norden Tyndkiær Eng, item Vandmose, til fælles Brug. Desuden bliver de 4 Lergrave, ved Geivad, i Nr. 1s forrige Stykke, i Haugene og ved Mølholms Eng, til fælles Brug, hvilket alt, saavel Klynens som Lergrave, tilligemed Sandgraven og 3 Stk. til Fyldning ved Broerne og Vejene, nemlig 1 Stk. vesten HaugeEng, 1 Stk. paa Brændingen i Nr. 3s Lod og 1 Stk. ved Geivad i Nr. 6s Lod allerede er udvist og afdolet. Resten af fælles Hede og Foerte deles saaledes, at norden for KrarupEng og Geivadsagre drages en lige Linie fra vester til øster Side over Heden; hvad sønden for denne Linie findes i og for enhver foranbeskrevne og allerede afpælede Agerlodder tillægges dem først, Resten af enhver tilkommende Hede og Foerte tillægges dem norden for bemeldte Linie i følgende Tour fra vester, nemlig Nr. 1 vesterst, dernæst

Nr. 2, dernæst Nr. 5, dernæst Nr. 6, dernæst Nr. 4 og dernæst Nr. 3 østerst.

Angaaende Engenes Deling blev følgende aftalt og indgaaet: Krarups-Beboere tillægges Vederlag for deres Enge ved Brændingerne, i Mølholm Eng fra vestre Side i øster, saavidt dem derfor efter Taxationen kan tilkomme. Ligeledes tillægges Mølleren for sine 2 Engstykker, Egebjerg-Holm og Krongaard Eng, forlægges til Blankvig og udlægges der af vestre Side. Aal-ling Engstykker bliver liggende uforandret. Resten af Sunds-Eng tillige med Krarups, Møllereus og Krongaard forrige Enge deles derefter saaledes, at hver af Beboerne faar først de Enge, som ligge i og for enhvers Ager- og Hede-Lodder. — Resten af det enhver tilkommende tillægges dem i Udengene saaledes:

Udflytteren Nr. 3 faar Resten af sin Eng i Blankvig fra den nørre Ende i sønder saavidt ham kan tilkomme. Nr. 4 Udflytter tager Resten af sin Eng, ligeledes i Blankvig fra vester, efter det Krongaard tillagde, i øster saavidt ham kan tilkomme. — Nr. 1 faar 6s forrige halve Del af Eegs-Eng og Resten i Vilbæk fra øster. — Nr. 2 faar Støvelkier-Eng og Resten i Vilbæk fra vester. Nr. 5 faar det øvrige i Blankvig og Egebjergs Landeng samt sin egen forrige Del af Eegs-Eng, og Nr. 6 faar det øvrige i Vilbæk. — Driften over Krarup-Eng forlægges i Nør til Linien over Heden i Skjellet imellem Nr. 2 og 5, hvor og en Tværdrift udlægges over disse to Lodder til Nr. 1 og 6 deres Hedelodder i øster og vester med bemeldte Linie. — Ligeledes udlægges en Drift 50 Alen bred norden for Skivel-Hede fra Nr. 1s Lod i øster over Nr. 2, 5 og 6 deres Lodder til Vandstedet ved Søen. — Det i Søknud til Drift hidtil udlagte Stk. Eng forbliver fremdeles til fælles Overdrift. — Forresten forbliver fremdeles alle gamle Veje i Heden til fælles Kiørsel og Trækning.

Saaledes aftalt og indgaaet stadfæstes med Underskrift.

Nørholm, den 21de Juni 1802.

Rask Jensen. Jens Nielsen. Lauge Christensen.
Jens Madsen. Peder Jensen. Lauge Hansen.

Ifølge forestaaende Delings-Planer haver jeg underskrevne beregnet, inddelt og paa Marken i Dag afsat enhvers Lodder, saaledes som de paa Kortet trukne Delings-Linier udviser.

Lund, den 26de Juni 1802.

L. Bøtker.

Med denne saaledes tilendebragte Udskiftning ere vi underskrevne Beboere og Fæstere i alle Maader fornøjede og derfor underdanig udbede os samme af vores højgunstige Husbonde approberet og stadfæstet.

Lund, den 26de Juni 1802.

Rask Jensen. Jens Nielsen. Lauge Christensen. Jens Madsen.
Peder Jensen. Lauge Hansen.

Approberet, Rosenorn^sTeilmann.

Lærer J. Kristensen, Skovlund, paa Køretur med sin Familie.

ENKELTE GAARDE I LÆRKEHOLT

Matr. Nr. 1 og 6: *Boel.*

Nr. 1 har været et Stykke Kirkejord tilhørende Ansager Kirke og Ansager Præstegaard og har derfor faaet det Fortrin at blive kaldt Nr. 1. Senere er det købt til Nr. 6, der var Fæsteejendom fra Nørholm, ligesom Nr. 1 til Ansager Kirke, da under Nørholm. Her boede i 40rne Niels Olesen, en Broder til Jens Olesen. 1859 overdrog han Ejendommen til Hans Hansen Ingesen, der i 1861 frikøbte Ejendommen fra Nørholm. 1862 sælger han Ejendommen til Mathias P. Kristensen. 1894 overgik Ejendommen til Kristen Kristensen, 1905 til Hans Bojsen Kristensen og 1939 til Kristian Kristensen.

Matr. Nr. 2: *Breumgaard.*

Denne Gaard har maaske altid været Selvejergaard, ellers er den i hvert Fald meget tidligt kommen fri af Fæsteskabet. Den ejedes først i det 19. Aarhundrede af Jens Nielsen, der sammen med sin Hustru, Maren, lod oprette et Legat af deres Efterladenskaber til Fordel for værdige trængende i Ansager Sogn. Midler fra dette Legat uddeles af Sogneraadet. 1830 solgte Jens Nielsen Gaarden til Jens Olesen, der igen overdrog den til sin Svigersøn, Jens Bertelsen fra Mølbygaard. 1859 solgte denne Gaarden til Thue Larsen for selv at overtage Fødegaarden, Mølbygaard. 1885 afstod Thue L. Gaarden til sin Svigersøn, Martin Knudsen, der i 1912 solgte den til Anker Breum Jakobsen; denne har igen afstaaet Gaarden til Sønnen Dejbjerg Jakobsen.

Af udstykkede Ejendomme fra Nr. 2 kan nævnes: Marius Nielsens, Jens Møllers, Kristian Kristensens, Hans P. Madsens, Magnus Jørgensens, Jens Jessens og Niels Madsens.

Matr. Nr. 3.

Ogsaa en gammel Selvejergaard. Gaarden ejedes ved Aarhundredskiftet af en Mand ved Navn Kristen Hansen,

der 1812 afstod Gaarden til Knud Kristensen, sandsynligvis en Søn.

Knud Kristensen (gamle Knud) var en meget dygtig Jæger. Engang han var kommen ind paa Nørholms Jagtomraade, blev han anholdt og frataget „Skyderen“ af dennes Skytte. „Den er nu ellers for god til dig,“ sagde Knud, „thi naar jeg „ligger“ den bagved mig og kaster en Rigsbankskilling op, kan jeg tage Bøssen og ramme Skillingen, før den naar Jorden“. „Kan du det, saa var det en Skam, du ikke skulde have Lov at beholde din Bøsse,“ sagde saa Skytten. Knud klarede Ærterne og fik sin Bøsse igen.

1861 fik Sønnen Kristen Knudsen Skøde paa Gaarden. Han var en af Sognets Hølesmede. En Broder, Ole Knudsen, fik en Parcel fra Gaarden, der senere blev delt mellem to Døtre. Kristen Knudsens Søn, Knud Kristensen, overtog Fødegaarden 1889, og nu ejes den af Svigersønnen Johs. Klausen.

Udskilte Ejendomme: 3 b Peder Kruses, 3 c Peder Plauborgs, 3 d Andreas Kristensens og 3 c Kr. Andersens Enkes.

Matr. Nr. 4: *Lærkehøjgaard.*

Gaarden var indtil 1862 Fæstegaard under Nørholm. Før 1825 var Peder Olesen Gaardfæster, men han overdrog den da til Niels Jepsen, der i 1862 købte den fra Nørholm og samtidig solgte den til Hans Knudsen, en Dattersøn af Bertel Jensen, Mølby, hos hvem han var opdraget efter Forældrenes tidlige Død. Han var gift med en Datter af Jens Olesen. 1900 afstod han Gaarden til Sønnen Martin Knudsen, der har den endnu, men har overladt en Del af Gaarden til en Søn.

Udstykkede Ejendomme: 4 b tilknyttet Nr. 2, 4 c Niels Kr. Jensens, 4 d Brink Terkildsens og 4 e Peder Kr. Jensens.

Matr. Nr. 5.

Denne Gaard beboedes ved Aarhundredskiftet og til ca. 1830 af Jens Kristensen. Han afstod Gaarden til Sønnen

Jens Jensen, men da denne ikke kunde holde det gaaende, solgte han 1840 til Hans Jessen, der i 1862 løskøbte Gaarden fra Nørholm for 1525 Rdl. Han flyttede Gaarden op til dens nuværende Plads, og i 1874 afstod han den til sin Svigersøn Jes Jensen Dejgaard. En anden Datter, gift med Laurids Jensen Gejl, fik en Parcel paa den nordre Mark. 1898 afstod Jes Jensen Dejgaard Gaarden til sin ældste Søn, Hans Jessen Dejgaard.

Udstykkede Ejendomme: 5 b Marinus Niensens, 5 c Hans Mølby Knudsens, 5 d P. Niensens Enkes, 5 e Laurids Plauborgs og 5 f Andreas Andreasens.

Matr. Nr. 6.

Er omtalt sammen med Nr. 1.

Matr. Nr. 7.

Her boede i Midten af forrige Aarhundrede en Mand ved Navn Morten Iversen, der havde faaet Ejendommen overdraget af Jørgen Pedersen. Morten Iversen, der var Smed og sædvanlig blev kaldt Morten Smed, var en gemytlig og jovial Mand samt meget slagfærdig selv i vanskelige Situationer. I 1862 afstod han Ejendommen til Niels Jakobsen fra Jerrig, der samtidig købte sig fri af Fæstevæsenet til Nørholm. 1897 afstod han Gaarden til Sønnen Hans Jakob Jakobsen, der igen i 1935 har overladt den til sin Søn, Niels Bertram Jakobsen.

Udstykkede Ejendomme: 7 b „Nørgaard“, Kristen Kristensens, 7 c Dele af Hans Jessen Dejgaards.

* * *

ENKELTE GAARDE I SKOVLUND

Matr. Nr. 1: *Gejlgaard*.

I første Halvdel af det nittende Aarhundrede beboedes Gaarden af Jens Jørgensen. Sandsynligvis har dennes Fader Jørgen, ogsaa været Indehaver af Gaarden. 1847 afstod han Gaarden til Sønnen Kristen Jensen, almindeligvis kaldet Kr.

Gejl. To andre Sønner, Jørgen og Laurids, kom til at bo, den første paa Nr. 6 i Skovlund, den anden paa en Parcel fra Nr. 5 i Lærkeholt. Kr. Gejl frikøbte i 1863 Gaarden fra Fæsteskabet til Nørholm. I 1882 afstod han Gaarden til sin Datter, Karen, og hendes Mand, senere Sognefoged Jens Kr. Nielsen, en Søn af Gaardmand Niels Kr. Nielsen i Aalling. En Søn, Jens Kristensen, kom til at bo paa Krongaard.

Jens Kr. Nielsen havde to Døtre. Den ene, Magdalene, blev gift med Kristen H. Kristensen og fik en ny Gaard ud fra Fødegaarden. Den anden døde som ugift. Jens Kr. Nielsen afstod saa Gaarden til Hans J. Jensen, en Søn af førnævnte Laurids Jensen Gejl i Lærkeholt. Denne har dog senere igen afstaaet Gaarden til sin Brodersøn, Laurids Jensen Gejl. Jens Kr. Nielsen byggede et Hus lige ind til den bymæssigt bebyggede Skovlund By og fortsatte i nogle Aar som Sognefoged. Nu er saavel han som hans Hustru, Karen, døde. Flere Huse er siden byggede paa Gaardens Grund, bl. a. Præsteboligen.

Udflyttede Ejendomme: 1c og 1e N. S. Thomsens, 1d Jens Jensens, N. Jepsen Nielsens og P. Jepsens.

Matr. Nr. 2: *Krongaard.*

Hvorfra Gaarden har sit Navn vides ikke, men en Tid maa den vel have været under Kronen; maaske har den været blandt de Gaarde, Kong Frederik II gav i Bytte for Starup Nygaard i 1578. Indtil Midten af forrige Aarhundrede beboedes den af Thomas Nielsen, Faderen til Laust Krongaard. 1853 afstod han Gaarden til Kristen Lauridsen fra Aalling, en Broder til Engel Kirstine, gift med Kr. Laugesen i Aalling, samt Halvbroder til Laurids Jensen (Hjuler) og Jens Jensen (Krongaard). I 1863 frikøbte han Gaarden fra Nørholm. Kristen Lauridsen var en oplyst og virksom Mand. Han var Sognefoged i nogle Aar samt Sogneraadformand. I 1885 afstod han Gaarden til sin Svigersøn, Jens

Krongaard

Kristensen fra Gejlgaard. Selv byggede han en ny Gaard paa Heden ude mod Nord, som han siden afstod til sin anden Svigersøn, Jens Gejl fra Lærkeholt. Jens Kristensen, der overtog den gamle Krongaard, blev ligesom Svigerfaderen Sogneraadsformand, endda mere end een Gang, og desuden senere Sognefoged efter sin Svoger, Jens Kr. Nielsen Gejlgaard. Desuden var han i mange Aar Medbestyrer af Ansager Sogns Laane- og Sparekasse. 1920 afstod han Gaarden og Sognefogedbestillingen samt Stillingen ved Sparekassen til sin yngste Søn, Kr. J. Kristensen, der er Indehaver deraf endnu. En Søn er Lærer og gift med en Datter af Theodor Markussen. En ældre Søn, Kr. L. Kristensen, havde alt forinden faaet bygget en ny „Krongaard“ ud fra den gamle. Disse to Brødre er gift med to Søstre, Døtre af Peder Eg Lauridsen. To Døtre er gift henholdsvis med Kristian P. H. Kristiansen, Nr. 6a Lund, og Kristen Kristensen, Nørsgaard, Lærkeholt. Saavel Jens Kristensen som hans Hustru er døde.

Udflyttede Ejendomme: Niels Kammesgaards, Peder Jepsens, Jeppe Lauridsens, Kr. Lauridsen Jepsens, Jeppe Uhds samt Kr. L. Kristensens.

Matr. Nr. 3.

Omkring 1850 overtoges Gaarden af Laurids Jensen (Hjuler), gift med en Søster til Jens Mølby. 1863 købte han Gaarden fri fra Nørholm. 1877 afstod han Gaarden til Svogeren Jens Mølby, der igen i 1884 afstod den til sin Hustrus Broder, Købmand Jens Povlsen Vad. 1891 blev Marius Madsen Ejer af Gaarden, 1917 Rasmus Jensen, 1918 Kristen Krogh og 1937 Søren P. Jensen.

Udflyttede Ejendomme: 3 b og 3 f Jens P. Kristensens, 3 c H. P. Rasmussens, 3 d Rasmus Rasmussens, 3 e Elias Ibsens, 3 g Jørgen Korsgaards, 3 h Niels Ebbesens.

Matr. Nr. 4.

Det var paa denne Gaard, Fæsteren Vilhelm Ebbesen ikke kunde klare sig og derfor af Kammerherren paa Nørholm fik Lov til at overtage et Stykke Hede fra Gaarden i Fæste og derved blev den første Pioner paa Skovlund Hede. Senere er saa kommen et Stykke Hede til fra Mat. Nr. 3 og Matr. Nr. 8. Gaarden ejes nu af Jørgen Korsgaard. Selve Gaarden Nr. 4, eller altsaa nu 4a, fæstedes af P. Hansen og senere af Gyde Pedersen, men heller ingen af dem synes at have kunnet klare Vanskelighederne, thi kort Tid efter blev Fæstegaarden ledig. Paa den Tid havde Kammerherren en Kusk, Stefan Marius Kristiansen fra Gellerup ved Varde, der stod i høj Kurs hos Herskabet. Det samme var Tilfældet med en Pige paa Gaarden, og saa skete det, at disse to blev forlovede. Det var derfor ikke ikke saa underligt, at deres Husbond, der just stod med denne forarmede og sikkert forsømte Fæstegaard i Skovlund, tilbød disse sine Yndlinge den i Fæste. De tog mod Tilbudet, blev gift og overtog Fæstegaarden for senere at købe den til Selveje. En Broder til Stefan Marius, der hed Hans og derfor blev kaldt Hans Marius, fulgte med og tjente hos dem i flere Aar. Efter at Stefan Marius havde faaet Skøde paa Gaarden, overlod han et Stykke Hede til Bro-

deren, som denne senere fik forøget ved Køb fra en anden Gaard. Her fremstod en betydelig Gaard, saa Hans Marius eller Hans Kristiansen en Tid blev anset for „Skovlund Hedes Konge“. Stefan Marius og Grete fik ogsaa den gamle Gaard godt i Drift, fik Bygningerne fornyede og blev velstaaende og velagtede Folk i Sognet. — Han blev haade Sognefoged og Sogneraadsformand. Børn havde de ikke, men de adopterede to Plejebørn, en Pige og en Dreng. Pigen blev gift med Martin Knudsen, Lærkehøjgaard, og Drengen, Theodor Markussen, lod de faa Gaarden, som han har endnu. Grete overlevede Stefan Marius, og hun stiftede et Legat for trængende Lærerenker i Ansager Sogn samt et paa 15000 Kr. for værdige trængende i Ansager.

Udstykkede Ejendomme: 4b Jørgen Korsgaards, 4c Niels S. Thomsens og 4d Kr. Madsens.

Matr. Nr. 5.

I Midten af det nittende Aarhundrede beboedes Gaarden af en Mand ved Navn Søren Andersen. 1856 afstod denne Gaarden til Kr. Ebbesen, der blev gift med en Datter fra Ansager Mølle, Hansine. 1863 frikøbte Kr. Ebbesen Gaarden fra Nørholm, men døde allerede i 1869. Enken blev senere gift med Thomas P. Nielsen, men Ægteskabet blev siden opløst i 1881 paa den Maade, at han rejste, og Hansine beholdt Gaarden, som hun dog afstod i 1884 til Svigersønnen Bahne Mathias Kruse. En Søn, Niels Ebbesen, fik en Ejendom paa Heden. En Datter blev gift med Jens P. Jensen. 1917 afstod Bahne Kruse Gaarden til Sønnen Hans Kruse. En Søn blev Landbrugskandidat, en anden bor i Galtho. En Datter blev gift med en Handelsmand i Bredstrup.

Udstykkede Ejendomme; 5b Povl Thomsens, 5c Niels Kammesgaards og Niels Ebbesens m. fl.

Matr. Nr. 6.

1856 overdroges Gaarden fra Lars Kristen Mortensen

til Jørgen Jensen Gejl, der 1863 udkøbte Gaarden af Fæsteskab. 1876 fik Kristen Bertelsen Kristensen Skøde paa Gaarden. 1884 solgtes den til Andreas Nielsen Pedersen og i 1898 til Niels Larsen. 1936 blev den overdraget til Sønnen Peder Kr. Larsen.

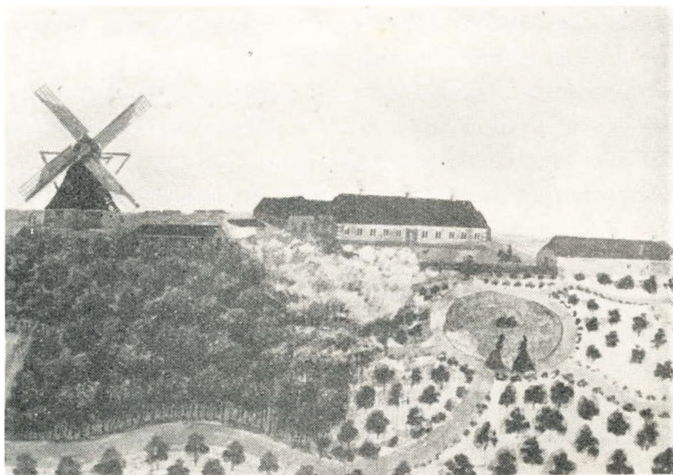
Udstykkede Ejendomme: 6b Kr. L. Jepsens, 6c Jens P. Pedersens og 6d Kr. Thomsens.

Matr. Nr. 7: *Skoleloden.*

1848 skødedes Ejendommen fra Mads Mikkelsen til Kristen Jensen, 1864 til Anders Knudsen, 1876 til Jens Knudsen og 1883 til Skolevæsenet.

Matr. Nr. 8: *Rotviggaard.*

Gaarden havde i gammel Tid været Fæstegaard under Lindbjerggaard, men i 1765 købte en Enke paa Gaarden sig fri fra Fæstevæsenet. Gaarden kostede da 300 Sletdalere, vistnok omtrent 640 Kr. Denne Enke var Oldemor til Niels Hansen Uhd i Egknud og John Jensens første Hustru. Hun har jo nok haft en voksen Søn til at overtage Gaarden,

Rotviggaard med Mølle (Tegning Aar 1871)

da hun købte den. Han har vist heddet Peder Hansen. En Søn, Hans Pedersen, døde 1832, 63 Aar gammel, han har altsaa været født 1769. Ellen Hansdatter, gift med Hans Uhd, døde 1837 43 Aar gammel og maa altsaa være født 1794. Samme Aar er død en Søster, Else Hansdatter. Efter det ser det ud til, at det er samme Slægt, der naar op til Nutiden. En Datter af Hans Uhd, Anne Katrine Hansdatter, blev 1857 gift med John Jensen, som saa fik Skøde paa Gaarden. John Jensen havde været Vinterlærer ved nordre Skole i flere Vintre. Hans blev dog ret hurtig Enkemand. Senere blev han i andet og tredie Ægteskab gift med to Døtre af Kr. Madsen og Hustru, Kirstine af Ansager.

I første Ægteskab: En Datter, Else, gift med Lærer Kornelius Thomsen, Hoddeskov. I andet Ægteskab: En Datter, Hansine, gift med Jørgen Uhd. I tredie Ægteskab: Tre Døtre, Kirstine, gift med Kristian Kristiansen, Rotviggaard, Marie, gift med Bertel Strebøl, og Kristiane, gift med P. Thomsen, Hoddeskov.

John Jensen var en virksom Mand. Han var Møller i flere Aar. I 1884 solgte han dog Møllen til et Aktieselskab, der flyttede den til Skovlund By. Han var ogsaa Sogneraad-formand. Denne Bestilling fik han efter Morten Hansen, Ansager Mølle. Der fortælles, at denne sidste var kommet i en skæv Stilling, idet en Mand paa Kvie Hede, Karl Svensker, havde klaget til Amtmanden over, at Morten Hansen havde nægtet ham Understøttelse, og Sogneraadet fik da Brev fra Amtmanden, at Karl Svensker skulde have Hjælp. Imidlertid blev John Jensen Sogneraad-formand, og Svenskeren kom saa til ham. John lod Manden fremføre sine Krav: En Stud til at pløje Heden med, Dyner og mange andre Ting. John Jensen skrev alt op og bad Svenskeren underskrive, hvad han ogsaa gjorde og gik vel-fornøjet hjem. Paa Vejen mødte han Naboen Kr. Hark, hvem han fortalte om den elskværdige ny Formand. Hos ham kan man faa al den Hjælp, man ønsker, naar blot man

skriver under. Kr. Hark svarede: „A trover, du æ bløwen narret.“ Det viste sig ogsaa at være Tilfældet. John Jensen sendte Svenskerens Fordringer til Amtet, og herfra indløb Svar, at Sogneraadet selv kunde bestemme, hvad der var ret og rimeligt.

John Jensen afstod Gaarden til Svigersønnen Kristian Kristiansen i 1896. 1938 afstod denne igen Gaarden til Sønnen Øjvind Rotvig Kristiansen. Kristian Kristiansen bor selv i Skovlund By og er gift anden Gang med en Datter af Laust Thomsen, Krongaard.

Udstykkede Ejendomme: 8b Peder Jensens, 8c Karl Lauridsens og 8d Jens N. Jensens.

* * *

ENKELTE GAARDE I LUND

Matr. Nr. 1: *Skallinggaard.*

Her boede i Midten af forrige Aarhundrede Povl Kristian Kristiansen. Han var en af Veteranerne blandt de vakte her i Sognet (se Afsnittet om Peder Herman i Stenderup). Han havde flere Børn. En Datter var gift med Anders Olesen i Hejbøl, en med Kristen Pedersen, Tiphede, og en med Niels Jakobsen, Lærkeholt. Andreas Kristiansen, Lund, var en Søn af ham, en Søn boede i Varde, og Jørgen Kristian Kristiansen overtog Fødegaarden. 1863 købte han Gaarden til Selveje fra Nørholm. En Søn af ham bor i Varde, en Datter af ham rejste til Amerika, men er nu kommen hjem til Danmark. En Datter blev gift med Hans P. Rasmussen i Skovlund, og en anden Datter blev gift med Søren Rasmussen, de overtog i 1894 Skallinggaard. De er dog nu begge døde. De havde flere Børn, hvoraf en Søn, Jørgen Kristian Rasmussen, nu har Gaarden.

Udstykkede Ejendomme: 1b Magnus Kristensens og 1c Hans Sørensens.

Matr. Nr. 2.

Niels Kristensen afstod i 1847 denne Gaard til sin Søn,

Niels Kr. Nielsen. I 1863 købte denne Gaarden til Selveje. 1872 købte han Nabogaarden Nr. 5, hvor han flyttede over at bo, medens Nr. 2 blev nedbrudt og nedlagt som selvstændig Gaard. Dens Plads er nu ompløjet. Det var lige Øst for Nr. 1, Nord for Vejen. Ejeren af Nr. 5 a ejer nu ogsaa Nr. 2 a. For øvrigt er følgende Ejendomme væsentligt fra Nr. 2: 2 b Th. Kr. Thomsens, 2 c N. H. Guldagers, 2 d og 2 e Otto Kristensens og 2 f Kr. P. Jakobsens.

Matr. Nr. 3: *Bondebo.*

Her boede for ca. 100 Aar siden P. Kr. Hansen. En Søn, Hans Kristian Pedersen, overtog derefter Gaarden, men saa kom Krigen i 1848, og han blev indkaldt og faldt, efterladende sig en ung Enke med en lille Pige. Enken blev siden gift med Anders Madsen fra Hejbøl, der i 1862 frikøbte Gaarden fra Nørholm. 1863 solgte han Gaarden til P. Nissen og flyttede til Agersnap. 1867 fik P. Jessen Ogsen Skøde paa Gaarden, men byttede med Jens Bertelsen, Strebøl i Tistrup Sogn. Jens Bertelsen havde ingen Børn selv, men to Plejebørn. Den ene, Niels Kr. Pedersen, blev gift med Niels Kr. Nielsens Datter, Bodil, og overtog denne Gaard. Den anden, Bertel Strebøl, overtog i 1904 Gaarden efter Jens Bertelsen og Kirsten. Bertel Strebøl blev gift med Marie, en Datter af John Jensen paa Rotviggaard. Bertel Strebøl har flere Børn. En Søn er Ingeniør, en Datter har Fødegarden og er gift med Kristian Magnus Larsen, en Søn af Niels Larsen, Skovlund. En anden Datter er gift med en Broder til denne og bor paa en ny Gaard ud fra Bondebo. Tre andre Børn er gift.

Udstykkede Ejendomme: 3 b Kristian Sørensens, 3 c Hans J. Andreasens, 3 d Aage Larsens og Marius Thomsens.

Matr. Nr. 4.

Gaarden frikøbtes fra Nørholm 1866 af P. Bertelsen. 1868 blev den solgt til Sieka Katrine Kruse, men Aaret efter fik Hans Heinrich Kruse Skøde paa Gaarden. Han

var Sønderjyde. En Datter af ham, Margrethe, blev gift med Niels Ebbesen i Skovlund. En Søn, Bahne Kruse, blev gift med en Datter af Kr. Ebbesen, Skovlund, og overtog dennes Gaard. En anden Søn, Peder, blev gift med Ole Knudsens Datter, Kristine, og overtog Svigerfaderens Gaard, idet dog en anden Datter, Karen, gift med Kr. Andersen, fik en Del af Gaardens Mark. En tredie Søn. Georg, fik 1887 Skøde paa Hjemmegaarden. Hans Hustru, Sine Karlsen, var fra Morsbøl. De havde fire Døtre og en Søn. En Datter er gift med Marius Jepsen i Kvie, en anden er gift og bor i Varde, og to ugifte er bosiddende i Skovlund. Sønnen, Emanuel, overtog Gaarden 1931. Saavel Sine som Georg Kruse er døde.

Udstykkede Ejendomme: Nr. 1 b Povl Pedersens, 4 c Markus Markussens, 4 d Hans Kr. Hansens og 4 e Marius Guldagers samt en Eng tilh. Bernh. Kruse.

Matr. Nr. 5.

1857 afstod Jes Kristensen Borg Gaarden til sin Svigersøn, Jens Jørgensen fra Uddegaard. Denne frikøbte i 1863 Gaarden fra Fæste til Nørholm og solgte den 1872 til sin Nabo og Svoger, Niels Kristian Nielsen, der nedrev Bygningerne paa sin hidtidige Ejendom og flyttede ind paa Gaarden. Siden solgte han dog igen af Jorderne i Sammenhæng af begge Gaarde. En Datter, gift med Kr. Hansen, fik saaledes én Del, der atter siden er delt. Den yngste Datter blev gift med Jens Bertelsens Plejesøn, Niels Kr. Pedersen, og de fik 1891 Hovedgaarden, altsaa de sammenlagte Matrikelnumre 2 a og 5 a, som fortsat hører sammen. Efter Mandens Død blev Enken i 1900 gift med Kristen Gylling fra Lærkeholt. De døde imidlertid begge i en forholdsvis ung Alder, og Gaarden har siden haft flere Ejere. Den ejes nu af John Rotvig Kristiansen, Rotviggaard.

Niels Kr. Nielsen flyttede selv ud paa den nordre Mark,

hvor han lagde Grunden til den nuværende „Tyndkær-gaard“.

Udstykkede Ejendomme: 5 b Thomas Kristensens, 5 c Peder Helt Hansens samt Niels O. Thomsens.

Matr. Nr. 6.

I Fyrerne og Halvtredserne boede her Kr. Madsen, der 1866 afstod Gaarden til sin Svigersøn Andreas Kristiansen, Søn af Povl K. i Lund. Samtidig frikøbtes Gaarden fra Nørholm, og Kr. Madsen tog selv Bolig paa en Del af Marken, der nu ejes af Peder Hermansen. Siden flyttede Kr. Madsens Enke tilbage til Gaarden og nød sin Aftægt der. Andr. Kristiansen havde i sine unge Aar været Tømmermester. Desuagtet blev han en dygtig Landmand; alt saavel i Gaard som paa Mark vidnede om Orden og Akkutesse. Han havde to Døtre og en Søn, men blev tidligt Enkemand. Den ene af Døtrene var gift med Peder Thomsen Pedersen, Lund, og den anden bor vistnok i Kolding. Sønnen, Kristian P. H. Kristiansen, overtog Gaarden 1908. Han er gift med en Datter af Sognefoged og Sogneraadsformand Jens Kristensen, Krongaard. Ligesom Gaarden ligger smukt lige ved Landevejen, saaledes er den ogsaa nu som i Faderens Tid en Pryd for Omegnen.

Udstykkede Ejendomme: 6 b P. Hermansens, 6 c Anker Jakobsens og 6 d Anton Madsens.

* * *

ENKELTE GAARDE I AALLING

Matr. Nr. 1:

1836 blev Gaarden af Jens Jørgensen overdraget til Hans Kristensen (Holt), der stammede fra Storeholt i Kvie. 1870 afstodes den til Søren Hjerrild fra Næsbjerg, der frikøbte Gaarden fra Nørholm. Den laa tidligere Syd for Vejen, men blev af Søren Hjerrild flyttet Nord for Vejen med Have mod denne. Kun det Stykke Hus, hvori Hans Holt boede, blev staaende indtil dennes Død i Firserne.

Søren Hjerrild var død forinden, og Enken giftede sig paa ny med Peder Nielsen, vistnok fra Aastrup. I første Ægteskab var der en Dreng og en Pige. Drengen, Klaus, kom til at bo i Grimstrup, men er nu død. Datteren, Marie, blev gift med Kristen Thomsen, Hoddeskov. I det andet Ægteskab var et Barn, en Pige, der døde ganske ung.

Peder og Ingeborg naaede at holde Sølvbryllup paa Gaarden i 1906, men flyttede straks efter ind i en ny Ejendom, de havde bygget i Toften Syd for Vejen, omtrent paa samme Sted, hvor Gaarden tidligere havde ligget. Her boede de i nogle Aar, men efter Ingeborgs Død solgte P. Nielsen ogsaa denne mindre Gaard og flyttede til Hoddeskov til sin Steddatter. Her døde han, men blev begravet i Ansager ved sin Hustrus Side.

Det var Rasmus Jensen, der i 1906 købte Gaarden af Nielsen. Rs. Jensen var allerede da en velkendt Mand i Sognet. Han var en Slægtning af P. Jakobsen Fuglsang paa Ansager nordre Vestermark, hos hvem han var opdraget, hvorfor han i sin Ungdom blev kaldt Rasmus Fuglsang. Som ungt Menneske var han paa Østbæk Højskole i Ølgod Sogn og virkede senere i flere Aar som Vinterlærer paa Kvie Hede. Han blev gift med en Datter af Hedeopdyrkeren Niels Hansen Lundsby, hvis Gaard han overtog, medens Svigerfaderen flyttede til Lærkeholt, hvor han opdyrkede en ny Ejendom til sin anden Datter. Rasmus J. prøvede endnu engang sine pædagogiske Evner, idet han blev Vinterlærer i Skovlund. Siden overtog han Pladsen som Uddeler i Skovlund Brugsforening efter Bertel Mølby, idet han solgte Gaarden i Lund. Uddelerbestillingen tilfredsstillede ham ikke i Længden, og derfor købte han Gaarden her.

Hans gode Evner førte ham snart ind i Sogneraadet, i Skolekommissionen m. m. Han blev bl. a. Vurderingsmand, til Ejendomsskyld og til Den alm. Brandforsikring for Landbygninger. 1917 overdrog han Gaarden til Sønnen, Niels Jensen, gift med en Datter af Kr. Kristiansen, Rotviggaard

og de har Gaarden endnu. Rasmus Jensen og Hustru, der nu begge er døde, drev i deres sidste Aar Skovlund Afholdshotel. En Datter fortsætter Gerningen her.

Udstykkede Ejendomme: 1 b Jørgen Nielsens, 1 b Karl Nielsens samt Niels Kr. Andreasens, Hans Madsens og Niels Guldagers.

Matr. Nr. 2:

Anders Pedersen frikøbte i 1863 Gaarden fra Nørholm. Han havde tidligere boet i Ansager; hans Hustru, Ane, var født i Sønder Urup. De havde mange Børn; en Datter boede i Varde, en var gift med Kristian Kristensen (Mølby) og senere med Thomas Bertelsen, en med H. P. Nielsen, en var i mange Aar Husbestyrerinde for Broderen paa Fødegården og døde ugift, Sønnen Karl fik en Ejendom fra Gaarden, men døde ung, en anden Søn, Jens Kristian, blev gift med en Datter af Sognefoged Frands Kristensen i Kvie og overtog dennes Gaard, men flyttede senere til Kærbæk. En tredie Søn, Kristen, blev gift med en Datter af Ole Knudsen i Lærkeholt og fik en Del af dennes Gaard, to Sønner rejste til Amerika, medens Sønnen Søren Andersen 1888 fik Fødegården overdraget. Søsteren Johanne bestyrede i mange Aar Huset for ham. Efter hendes Død afstod han Gaarden til Brodersønnen Ole Andersen fra Lærkeholt, gift med en Datter af Rs. Rasmussen, Aalling.

Nr. 2 b Kristen Hansens og 2 c Hans P. Nielsens Ejendomme er udstykkede fra Gaarden.

Matr. Nr. 3.

Ca. 1830 beboet af Laurids Kristensen og Hustru, Karen. Han døde imidlertid efterladende sig Enke og 2 Børn: Kristen Lauridsen, senere „Krongaard“, og Datteren Engel Kirstine. Enken blev gift med Jens P. Kristensen (Hjuler), og ved sin Død efterlod hun sig fra dette Ægteskab to Smaadrenge, der senere som voksne fik Ejendom i Skovlund: Laurids Jensen (Hjuler) og Jens Jensen, kaldet Kron-

gaard, efter at han i mange Aar havde tjent hos sin Halvbroder paa „Krongaard“.

Gaarden blen siden overtaget af Engel Kirstine og hendes Mand, Kristen Laugesen fra Aalling Brogaard. Han frikøbte Gaarden fra Fæste, var en dygtig og energisk Mand, som fik Gaarden betydelig forbedret, ligesom han røgtede forskellige Tillidshverv. I Ægteskabet var der en Søn, Laurids Kristensen, der blev Lærer og senere gift med Bodil Jepsen fra Uddegaard. Han var i mange Aar Lærer paa Straffeanstalten Vridsløselille, hvor han bl. a. fik tidligere Justitsminister Alberti som Elev. En Datter kom til Bjølbølgaard i Aadum.

Kr. Laugesen solgte 1893 Gaarden til Jens Albæk. Ti Aar senere blev den købt af Niels P. Nielsen, hvis Hustru var Datter af Laust Hjuler i Skovlund. N. P. Nielsen var født i Aal Sogn. Efter at have aftjent sin Værnepligt ved Garden lærte han Mejeribrug. Det var i Begyndelsen af Firserne, da Andelsmejerierne holdt deres Indtog i Landet. 1. Maj 1884 blev han Bestyrer af Skovlund Andelsmejeri, 1. Nov. 1890 af Næsborg Andelsmejeri ved Løgstør og senere af „Treklover“ ved Ringkøbing.

Han var en evnerig og rigt begavet Mand med vidtrækkende Interesser. Han blev Formand for Foredragsforeningen, for Skytteforeningen, Medlem af Menighedsraadet m. m. og dertil en Foregangsmand som praktisk Landbruger. 1933 afstod han Gaarden til en Søn, Jakob Nielsen. N. P. Nielsen og Karen levede deres sidste Aar i et Hus, de byggede i Skovlund By. En anden Søn, Ole Nielsen, blev gift med Jørgen Uhds Datter, Marie, og fik en ny Gaard ud fra Uddegaard. To andre Sønner er henholdsvis Landmand paa Sjælland og Lærer.

Udstykkede Ejendomme: Valborg Ulriks, Karl Niensens m. fl..

Matr. Nr. 4.

Gaarden afhændedes 1847 af Jørgen Lauridsen til Laurids Jørgensen, sandsynligvis en Søn. 1863 var Hans Jensen Ejer; han frikøbte Gaarden fra Nørholm. 1869 byttede han Ejendom med Søren P. Jensen, Østbæk, Ølgod. Denne dygtige og handlekraftige Mand fik snart Stil og Orden paa den noget forsømte Gaard: Heder blev opdyrkede, Engene anlagt med Vandoverrisling, og Bygningerne ombyggede. Paa forholdsvis faa Aar blev det en betydelig og anelig Gaard.

Søren P. Jensen var to Gange gift. I første Ægteskab var der en Søn, der rejste til Amerika. I det andet var der flere Børn. En Søn, Hans, bor paa Lund nordre Mark, en anden Søn, Johannes, fik en Gaard ud fra Hjemmegaarden, Kristian bor i Aalling, en fjerde Søn blev Manufakturhandler, og to andre fik hver Landejendom paa andre Egne. En Datter, der blev gift med Jens Vad fra Lund, fik i 1911 Gaarden hjemme. Hun er nu Enke.

Udstykkede Ejendomme: Johannes Sørensens, Martin Mølbys og Jes Jakobsens.

Matr. Nr. 5.

Gaarden frikøbtes 1863 fra Nørholm af dens daværende Fæster, Kristen Kristensen Smed. 1866 fik en Sønderjyde, Hans Jakob Gregersen, Skøde paa Gaarden. Til Trods for, at han var en dygtig Slider, kunde han ikke klare Forpligtelserne; Gaarden blev solgt ved Tvangsauktion, og Kristen Laugesen, Aalling, blev Ejer af Gaarden. Han solgte den igen i 1880 til Anders Thomsen fra Hessel i Hodde. Denne var baade en dygtig Arbejder og forstod at disponere, saa han fik alt i god Gænge og blev velhavende. — Ogsaa han var gift to Gange og havde i første Ægteskab en Søn Thomas, som bor i Kolding. I andet Ægteskab var der to Sønner og en Datter. Datteren ejer et Hus i Skovlund, men bestyrer et Pensionat eller K. F. U. M.-Hjem.

Sønnen Charles har en Gaard paa Aarhus-Eggen, og den anden Søn, Jørgen, har Fødegaarden.

Udstykkede Ejendomme; 5 b Valdemar Thorø's og 5 c Kristen Kristensens.

Matr. Nr. 6: *Brogaard*.

Her boede i Begyndelsen af forrige Aarhundrede en Mand ved Navn Kristen Laugesen. En Søn af ham, Lauge Kristensen, afløste Faderen som Fæster paa Fødegaarden. En Broder, Peder Kristensen, blev uddannet som Hølesmed og købte Gaarden Nr. 7 i Kvie, hvor han drev Professionen som Hølesmed. Lauge Kristensen eller, som han blev kaldt, Lauge Bro havde flere Børn. Kr. Laugesen, Aalling, var en af dem. Laurids boede paa „Lille Krogager“. Han blev indkaldt, da Krigen udbrød, og faldt. En Søn, Niels Laugesen, boede i List i Ølgod Sogn. En Datter var gift med Hans Nielsen (Smed) i Stenderup, og en anden Datter med Jens Jensen (Krongaard) i Skovlund. Endelig var der Sønnen Kristian Laugesen, der i 1855 overtog Brogaard, som han siden i 1874 købte som Selvejergaard fra Nørholm. Kristian Bro havde kun ét Barn, en Søn, Laurids, der døde som ganske ungt Menneske, hvilket nok var en tung Sorg for Forældrene. Nogen særlig dygtig Landmand var Kristian Bro maaske ikke, men alligevel samlede han mange Penge, som han meget villigt laante ud til Smaakaarsfolk, saa da han døde, var der mange, der skyldte ham Penge, og som derfor kom i Forlegenhed, da disse nu skulde skaffes til Veje. Han stiftede da ogsaa et Legat for trængende i Ansager Sogn for en Del af sine efterladte Penge. I 1882 solgte han Gaarden til Niels Hermansen, Stenderup, og gik paa Aftægt. Niels Hermansen solgte igen Gaarden i 1886 til Peder Eg Lauridsen af Horsbøl i Grindsted Sogn, gift med Ellen Knudsen af Morsbøl. Niels Hermansen beklippede dog Gaarden for en Del Enge og andre Udmarker, hvorpaa

nu er to Gaarde, der ejes af Bernhard og Richardt Rasmussen.

Peder Eg Lauridsen fik Gaarden i god Drift og fik Bygningerne ombyggede, saa det mærkedes ikke, at Gaardens Tilliggende var blevet formindsket. I 1917 overlod han Brogaard til en Datter og Svigersøn, Sigurd Kruse af Lærkeholt. Selv købte han og Ellen en mindre Gaard, Nørrevang, ved Skovlund, som nu Datteren Laura er Ejer af. Foruden Datteren Line, der fik Hjemmegaarden, og Laura, der har Gaarden i Skovlund, havde Peder Eg og Ellen seks Døtre. De to er gift med Krongaardsønnerne, en boede i Strellev, men er nu død, og tre er i forskellige Stillinger.

Gaarden er i den nye Ejers Tid yderligere gaaet frem og er en af Sognets største Gaarde.

Udstykkede Ejendomme: Bernhard Rasmussens og Richardt Rasmussens m. fl.

Matr. Nr. 7.

Her boede midt i forrige Aarhundrede Niels Kristian Nielsen eller, som han blev kaldt, Kristian Kræmmer. Det var ham, der ofte mødtes med P. Herman i Stenderup for i Fællesskab af opbygges og styrkes i deres fælles Tro. Han var en særpræget Mand og havde en underlig Evne til at gøre andre Mennesker delagtige i det, der var bleven stort for ham selv. Sognefoged Jens Kristian Nielsen var en Søn af ham. En Datter boede i Varde. En Søn, Jeppe Nielsen, overtog i 1874 Gaarden og frikøbte den samtidig fra Nørholm. Han var gift med en Datter af Jens Bertelsen, Mølbygaard. En Søn af dem, Kristian Nielsen, overtog i 1925 Fødegaarden, medens en Broder, Harald, fik bygget en ny Gaard paa Nørremarken. Han døde imidlertid som ung Mand, og en anden Broder, Julius, fik saa Gaarden. En fjerde Søn, Jens Bertelsen, bor paa Lindbjerg Mark, og en femte, Ejnar, i Ansager. En Datter var gift med Theodor Marcussen, Skovlund, en er gift med Kr. B. Jakobsen, Lærke-

holt, en med Lærer Povlsen Vad i Lund, en fjerde med Lindhard Eg, Jerrig, og den femte med Valdem. Dejbjerg.

Parceller fra Gaarden: Hans Hansens, Rasmus Lauridsens, Jes Jakobsens og Julius Nielsen m. fl.s.

Matr. Nr. 8.

Da det viste sig vanskeligt at enes om Udskiftningen af de 8 Gaarde i Aalling By, købte man en af Gaardmændene til at overlade sin Del af Byens Agre til Deling mellem de andre; han skulde saa i Stedet for nøjes med den ham tilkommende Hedelod, imod at de andre Bymænd skulde være ham behjælpelige med Flytning af Bygningerne og Opdyrkning af en Del af Heden.

Paa den Maade opstod denne Ejendom. Før Midten af forrige Aarhundrede beboedes Gaarden af Lauge Andersen — eller Lauge Skolemester, som han i Reglen kaldtes — og hans Hustru, Ane. Han var i mange Aar Vinterlærer ved forskellige Skoler, bl. a. Mølby Skole. Ejendommen tog han sig vist ikke saa meget af; det blev gerne overladt til Ane at sørge for dens Drift og Dyrenes Røgt og Pleje. Han var i øvrigt en intelligent og veloplyst Mand.

Tømrer og Musiker Kr. Johnsens og Jens Holt Hansens Hustruer var Døtre af Ægteparret. Desuden havde de en Søn, Anders Laugesen, Tiphede, nu Engdalgaard. Svigersønnen Jens Holt Hansen, overtog først Ejendommen og skulde svare de gamle Aftægt; men han afhændede den hurtigt og flyttede sønderpaa, hvorfra han dog snart igen kom tilbage til Sognet og forskaffede sig et Stykke Hede fra Lauborg. Den ny Ejer hed Hans Nielsen, og hans Hustru Kirsten. Han købte Ejendommen fri af Fæsteforholdet til Nørholm, men døde efter faa Aars Forløb. Kirsten giftede sig igen med Jakob Fyn — saaledes kaldt, fordi han en Aarrække havde været Røgter paa Fyn. Han var en gemytlig Mand, der var god til at fortælle fornøjelige, specielt fynske Historier. Da der ikke kom Børn i Ægteska-

bet, og Kirsten heller ikke havde Børn i sit første Ægteskab, tog de en Dreng i Pleje og adopterede ham. Hans Navn var Hans Hansen, men blev oftest kaldt Hans Jakob efter Adoptivfaderen. Hans Hansen blev 1890 gift med Ellen Mikkelsen fra Tistrup og fik Ejendommen overdraget. Herligheden var dog ikke særlig stor; Ejendommen bestod væsentligst af høje, sandede Agre, der ikke gav videre Afgrøde, og Bygningerne var smaa og forfaldne, sandsynligvis de samme, der for henimod hundrede Aar siden var flyttet hertil fra Aalling By. Dertil kom, at Lauge Andersens Enke endnu levede og skulde have sin Aftægt. Naar der nu yderligere skulde skaffes Aftægt til 2 Mennesker mere, forstaar man, at Forholdene for de to unge har været yderst beskedne. De tog imidlertid fat med Mod og Udholdenhed. Aftægtsydelseerne hørte jo efterhaanden op, Bygningerne blev fornyede, Hede opkøbt og tildels opdyrket, saa Ejendommen nu er lige saa god som andre.

— Hans og Ellen er begge oppe i Aarene. Datteren, Ane, er dem en god Støtte ved Bedriftens Pasning. Sønnen, Hans Jakob, bor i Hvelplund i Sdr. Omme.

Kilder til Bogens Stof:

Trap: Danmark.
Samlinger til jydsk Hist. og Topografi.
Vejle Amts Aarbøger.
Fra Ribe Amt.
Viberg: Præstehistorier.
Nørholm Godskontors Arkiv.
Varde Dommerkontors Arkiv.
Præsteembedets og Kommunens Arkiver.

Litteratur om Ansager Sogn:

Trap: Danmark, Bd. VIII.
Daniel Bruun: Danmark, Bd. IV.
M. C. Madsen: Fra Mindernes Væld. Aarhus 1923.
N. H. Uhd: Et Aarhundredes Fremskridt. Den økonomiske Udvikling i Ølgod og Ansager Sogne 1800—1903. Fra Ribe Amt, 1906.
H. P. H. Novrup: Høleer fra Kvie. Fra Ribe Amt, 1915.
N. Kristensen: Hølesmedning i Vestjylland, Varde 1923.
Ramsing: Hølesmedning i Ø. Horne Herred. Hist.-statist. Maa-
nedstidende for Ribe Stift, 1838.
Præsten Anders Lauritzen Vejle's Optegnelser. Saml. til jydsk
Hist. og Topografi, I. S. 318.
Chr. Villads Christensen: Hr. Hans Bertelsen i Ansager. Samme
Saml., 3. Rk., Bd. IV.
J. Kirkebye: Om det gamle Urup samt om de sidste Adelsmænd
af Slægten Nordby. Samme Saml., I. Rk., Bd. III.
Indberetning om Oldtidsminder i Ribe Stift, 1638. Danske Sam-
linger, II. Rk., Bd. IV.
Festskrift for K. F. U. M. og K. i Ansager 1937.

Side 94 forekommer i Omtalen af Pastor Jens Mogensen Gravers-
lund et latinsk Citat: „vir vere religiosus, sed suspectus artis magica.“
Oversættelsen, som ved en Forglemmelse ikke er vedføjet, lyder:
„En i Sandhed religiøs Mand, men mistænkt for Magi.“

